శ్రీః

శ్రీ యదుగిరినారాయణస్తవః

శ్రీశైలార్యవిరచితః

సవ్యాఖ్యానః

షట్ స్తవాశ్చ

ఆస్థానవిదుషా జగ్గూ వేఙ్కటాచార్యేణ శోధితః
ముద్రితశ్చ

BANGALORE CITY
PRINTED BY V. B. SOOBBIAH & SONS
AT THE M. B. D. ELECTRIC PRINTING WORKS

1933

మూల్యమ్ ౧-౮-౦]

ఏషాంగ్రన్థానాం పునర్ముద్రణాది సర్వాఽధికారాః

రాజకీయశాసనానుసారేణ శోధకేన

స్వాయత్తీకృతాః.

శ్రీః

విజ్ఞాపనమ్

ఏతద్గ్రన్థకర్తృవిచారః

అయంకవిః శ్రీమత్కర్ణాటకసింహాసనాధీశ్వరస్య శ్రీమ న్మాల్వాడికృష్ణభూపతేః పూర్వతనస్య శ్రీమచ్చిక్కదేవరాజభూపస్య సవయాః సుహృత్ ఆస్థానవిద్వాన్ సర్వతన్త్రస్వతన్త్రః మన్త్రిపదవీ మప్యలఞ్చకారేతి జ్ఞాయతే.

అస్య నామ శ్రీశైలార్యః (తిరుమలై ఐయంగార్యః) ఇతి.

అస్య వాసస్థానం తదానీన్తనరాజధానీ శ్రీరఙ్గపట్టణాభిధానం కావేరీమధ్యాన్తరీపమ్.

అస్య కాలః శాలివాహనశకవర్షేషు అష్టషష్ట్యుత్తరపఞ్చశతా ధికసహస్రసంఖ్యాపరిమితం (౧౫౬౮) పార్థివసంవత్సరమారభ్య ఏకోనత్రింశదుత్తరషట్ఛతాధికసహస్రసంఖ్యాపరిమితం (౧౬౨౯) వ్యయసంవత్సరంయావత్ ఏకషష్టిర్వత్సరాః. క్రి. శ. 1645–1706.

అస్య పితా చిక్కదేవరాజజనకస్య దొడ్డదేవరాజవిభోః ప్రీతి విశేషపాత్రం తత్పౌరాణికః కౌశికగోత్రః ఆపస్తంబసూత్రః శ్రీరఙ్గ పట్టణనివాసీ సదాచార్యపరిగృహీతసకలశాస్త్రతత్త్వః అళహియ శిఙ్గరార్యనామా.

అస్య మాతా తు ప్రధానిపదవీమలంకృతవతః అప్పాజియా ర్యస్యదుహితా శిఙ్గమ్మనామ్నీ.

— ఏతత్ప్రణీతత్వేన విదితాః సంస్కృతప్రబన్ధా ఇమే —

(౧) యదుగిరినారాయణ స్తవః, (౨) యదుగిరినాయకీ స్తవః, (౩) లక్ష్మీనృసింహ స్తవః, (౪) మంజుళకేశవ స్తవః, (౫) రాజగోపాల స్తవః, (౬) పరవాసుదేవ స్తవః, (౭) గోపాల స్తవః, (౮) పశ్చిమ రఙ్గరాజ స్తవః, (౯) ఏకాదశీనిర్ణయః, (౧౦) సచ్ఛూద్రాధికార-నిర్ణయశ్చేతి.

తత్రాయం యదుగిరినారాయణ స్తవః శ్రీపరాశరభట్టార్యానుగృహీతం శ్రీరఙ్గరాజ స్తవస్య పూర్వశతకం సర్వశోఽనుకరోతి. అన్తేనిర్దిష్టాః త్రయః ప్రబన్ధాః నోపలబ్ధాః. శ్రీశైలార్యదినచర్యాతూపలబ్ధత్వాదన్తేఽత్రప్రకటితా.

— యదుగిరినారాయణ స్తవవ్యాఖ్యాకర్తృవిచారః —

అయన్తువ్యాఖ్యానకర్తా తస్యైవకవేరనుజః తస్మాదేవాధీత సకలశాస్త్రః శిఙ్గరార్యనామా భవేదితి సంనివేశవశాదనుమీయతే; యతో వ్యాఖ్యానారమ్భే సమాప్తౌచ స్వనామ ననిబబన్ధ, నిబబన్ధచ శ్రీశైలార్యవిషయకప్రపత్తిప్రతిపాదకంపద్యం. అత్రాన్తేప్రకటితా శ్రీశైలార్యదినచర్యా తచ్ఛిష్యకృతేత్యత్రతు నకస్యచిత్సందేహః. తాదృశదినచర్యారమ్భేఽప్యస్యైవపద్యస్య దృశ్యమానత్వాదుభయోర్గ్రన్థయోస్సమానకర్తృకత్వంజ్ఞాయతే. శ్రీశైలార్యానుజస్యశిఙ్గరార్యస్య శ్రీశైలార్యశిష్యత్వన్తు శిఙ్గరార్యకృతమితివిన్దాగోవిన్దాఖ్యకర్ణాటకనాటకస్యప్రస్తావనాయాం కవిప్రశంసాప్రకరణే స్పష్టముక్తం.

ఏవంహి తత్రవాక్యమ్ "మహీశూరనరపతిశ్రీచికదేవమహారాయన నెరిగెవడెద కడునేహకె నెలెవనెయు మశేషకలానిధియుమెనిసి నెగళ్దె తిరుమలార్యరకృపెయిం దెణికెగళవడదపలవుంబిజ్జెగళిం నెరవ-

ణిగగొణ్డు" ఇతి. కింబహునా—యదుగిరినారాయణ స్తవఘుటకస్య "కేశ్రీతుంనఃప్రభవన్తి" ఇత్యాది త్రయస్త్రింశత్తమపద్యస్యవ్యాఖ్యానే "యతిరాట్—రామానుజాచార్యః, తస్యజన్మోత్సవే ప్రతివత్సరం చైత్రమాసిప్రవర్తమానే అస్మత్పితృచరణైర్నృసింహార్యైర్దివ్యరథోత్సవాదిభిఃపరిష్కృతే" ఇతిప్రదర్శ్యతే.

ఏతత్పితృచరణైః రామానుజాచార్యజన్మోత్సవః రథోత్సవాదిభిఃపరిష్కృతఇత్యత్రప్రమాణన్తు— యదుగిరినారాయణదేవాలయాన్తర్గతే శ్రీరామానుజాచార్యసన్నిధిసంనివేశే శ్రీవత్సచిహ్నమిశ్రదక్షిణపార్శ్వభిత్తిస్థితం శిలాశాసనమ్ (శ్రీరఙ్గపట్టణ తాల్లూకా 94నే నం.)

తస్మింశ్చశాసనే కౌశికశ్రీనృసింహార్యైః దొడ్డదేవరాజభూపాలోమహాభారతంశ్రావితః ధర్మరాజపట్టాభిషేకశ్రవణసమయేగ్రామద్వయందదౌ. నృసింహార్యాస్తు తత్త్రికంగ్రామం రామానుజాచార్యజన్మోత్సవసమయే రథవాహనాద్యుత్సవాయ తత్తత్కాలోచితోపచారాయచ సమర్పయామాసురితి లిఖితమ్.

మిత్రవిన్దాగోవిన్దనాటకేఽపి శిఙ్గరార్యేణ "శ్రీమత్సౌమ్యనృసింహసూరితనయం శ్రీతిరుమలార్యానుజం శ్రీమత్కౌశికశిఙ్గరార్యనుసిద్ధం" ఇత్యాదిలిఖితమ్. ఏతైఃకారణైఃపూర్వోక్తఏవాయమిత్యున్నీయతే. గ్రన్థయోరుభయోస్స్వనామనిర్దేశాభావస్తు స్వాచార్యవైభవప్రస్తావే స్వనైచ్యానుసన్ధానమూలః ఇతిచోన్నీయతే.

— శోధనముద్రణప్రవృత్తవిచారః —

కిఞ్చ—భగవతఃశ్రీయదుగిరినారాయణస్య మన్త్రపుష్పసమర్పణసమయే ప్రత్యహం యదుగిరినారాయణస్తవఘుటకేషు "ఏధతాం, అస్తిస్వస్తి, సమిన్ధే, ఈష్టే, పరేషాం" ఇత్యాదిష్వన్యతమంపద్యం

తత్పరిత్యముఖాచ్ఛ్రితమాబాల్యాదేవ దాసజనేన. సఙ్క్రాన్తి యు
గాదిఫలవాచకాజ్జ్యౌతిషికాత్తు సమ్పత్కుమారపురత ఏవ "క్షమాలక్ష్మీ"
త్యాదిపద్యాని. గోత్రతో నామతోఽప్యేతద్వ్యాఖ్యాతృసమానై
రస్మత్తాతపాదైర్విరచితే "కల్యాణీతీర్థపఞ్చక" నామ్న్యుక్తకే దృష్టస్య

"అస్పృష్టభవకపర్దానుజహ్నుపీతోజ్ఝితాంవిమలామ్ ।
సాగరభస్మాస్పృష్టాం కల్యాణీంనామ తాంభజే గఙ్గామ్ ॥"

ఇతిపద్యస్య సమానార్థకం

"అధూర్జటిజటాటవీతటకపాలసఞ్చారిణా
మజహ్నుజఠరానలక్వథనఖిన్నయాదఃకులామ్ ।
అసాగరచితావనోపచితసాస్థిభస్మోత్కరా
మనుజ్ఝితయమక్షమాధరపదాంభజేస్వర్ణదీమ్ ॥"

ఇతిపద్యాని.

తతఃప్రభృతి సమగ్రగ్రన్థావలోకనోత్కణ్ఠితేన యతమానే
నచ దాసజనేన దైవాదాసాదితమేకం పుస్తకం చిరాత్ ;

యత్ఖలు కర్ణాటకకావ్యమఞ్జరీముద్రణాధికృతై రేతత్కవివం-
శ్యైః మ. కుమారస్వామి. తిరుమలాచార్యైః స్వహస్తలిఖితమ్ ;
కర్ణాటకకావ్యమంజరీశోధకైః ఆర్. రామానుజాచార్యైః కృపయా
ప్రతికృతిసమ్పాదనకృతేఽనుగృహీతం దాసజనాయ.

తతశ్చ నిధిదర్శందృష్టఃప్రబన్ధోఽయం నవరత్నప్రత్యుప్తోహార
ఇవ స్వకణ్ఠే సుకృతినాం కేషాఞ్చిత్కణ్ఠేచ ధృతోధారితశ్చ పరంహ-
ర్షముత్కర్షయామాస. "ఏకస్స్వాదునభుంజీత" ఇతివచనార్థమనుసం
దధానేన కాలక్రమేణ గ్రన్థరత్నప్రమోషభీతేనచ అస్య ముద్రణే
తీవ్రతరః ప్రయత్నోఽకారి దాసజనేన.

ఏతత్పుస్తకం శుద్ధం స్పష్టమపి గచ్ఛతస్స్ఖలనన్యాయేన క్వచిత్క్వచిద్వర్ణలోపవ్యత్యయసంశయైరుపలక్షితమపి భీతచిత్తేన యథామతి శోధితందాసజనేన. తత్తచ్ఛన్దోవృత్తబన్ధరసాకృష్టహృదయేనతు కుతూహలినా నక్షత్రచిహ్నచిహ్నితానాం తత్తత్పద్యానాం నిమ్నభాగేషు ఛన్దోనామవృత్తనామనిర్దేశపూర్వకం వృత్తలక్షణానిచ ప్రకటితాని. పూర్వోక్తే మదుపలబ్ధే పుస్తకే పరవాసుదేవస్తవే కస్యచిత్పద్యస్య ఉత్తరార్ధంనాసీత్. తత్రైవాన్యస్యపద్యస్యోత్తరార్ధే పఞ్చషాణ్యక్షరాణినాసన్. లక్ష్మీనృసింహస్తవేతుద్విత్రాణి. రాజగోపాలస్తవేచైకమర్ధం. తత్తత్స్థానానితు కేవలాన్యభూవన్.

ఏవంస్థితే కదాచిదేతత్సర్వం నివేదితాః ప్రాక్తనవిమర్శనవిచక్షణాః. రాయబహదూర్. రా. నృసింహాచార్యాః పురాస్వైరేవ లేఖితం ఏతత్ప్రబన్ధప్రతికృత్యన్తరం (మైసూర్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ లైబ్రెరి) నామకే పుస్తకభాండాగారే వర్తతఇత్యుక్త్వా, తత్రత్యేభ్యః పెరియస్వామి. శ్రీనివాసఐయంగార్యేభ్యః పత్రికాంప్రేష్య, తైస్తత్రదృష్ట్వాప్రతిలిఖితంపత్రం దాసాయప్రదదుః.

తత్ర పరవాసుదేవస్తవస్థపద్యస్యోత్తరార్ధం అన్యస్యపాదశకలఞ్చ తథైవలిఖిత్వాయోజితం. లక్ష్మీనృసింహస్తవగతపద్యస్య ద్విత్రాణ్యక్షరాణి శ్రీకల్కినృసింహార్యమన్దిరగతప్రతికృత్యన్తరదర్శనాద్యోజితాని. రాజగోపాలస్తవగతపద్యస్యార్ధన్తు పూర్వోక్త పుస్తకభాండాగారస్థితే కోశేఽపి "మాతృకాయామప్యదర్శనాదేతదర్ధం నలిఖితం" ఇతిటిప్పణీలేఖనపూర్వకం త్యక్తమితి తైర్లిఖితం.

తస్మాదేకస్మిన్నమ్యపరమిదంస్తోత్రంరిక్తంమాభూదితివిచిన్త్య, దాసేనైవ టిప్పణీలేఖనపురస్సరంవిరచయ్యసన్దృబ్ధమర్ధమ్.

తదేతత్సర్వం దాసస్య చాపలం సాహసఞ్చ కేవలమాన్యశం స్వపరైస్సహృదయైర్గుణైకపక్షపాతిభిస్సోఢవ్యం విపశ్చిదపశ్చిమైః; స్ఖలితాని చ శాసనీయోఽస్మీతి చ శశ్వదభ్యర్థయే.

అస్య ముద్రిణాయ ఉభయవేదాన్తప్రవర్తనసభా పరం సాహాయ్యకమభ్యర్థితా ఫలన్తు తదాయత్తమ్.

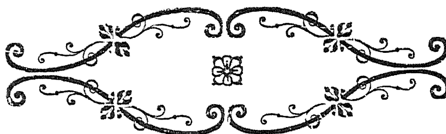
ఏవం రీత్యా సర్వాన్ సాహాయ్యకృద్భ్యః కృతజ్ఞతాజ్ఞాపనమాత్రప్రతీకారక్షమోఽయమకిఞ్చనో దాసజన ఇతి చ అసకృదభ్యర్థయే.

జగ్గూ వేఙ్కటాచార్యః

యదుగిరి

సాహిత్యాలఙ్కార సాఙ్ఖ్య వేదాన్త విద్వాన్,

సాఙ్ఖ్యతీర్థ ఆస్థానవిద్వాన్.

శ్రీః

శుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పృష్ఠే	పఙ్క్తౌ	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్
ముఖపత్రపృష్ఠభాగే	౧	దక్షిణాది	దక్షిణాదిషు
౩	౫	ప్రపాది	ప్రతిపాది
౫	౨౦	త్యర్థః	త్యర్థః
౭	౨	నీళాన్తన	నీళాస్తన
,,	౧౩	భూదరే	భూధరే
౮	౨౧	చక్రాద్యైః	చక్రాద్యైః
౯	౫	లిఙ్	లిఙ్
౧౧	౮	అక్షుద్రే	అతిక్షుద్రే
,,	౧౮	నుచార్య	నుజాచార్య
౧౨	౮	నరస	సరస
౧౪	౬	ఇత్యాజ్	ఇత్యాజ్
౧౫	౮	యిదుకు	యదుకు
౧౬	౯	మహా"ఇతి	మహా"మితి
౧౭	౮	క్షితి	క్షితి
౨౫	౨౪	లిఙ్	లిఙ్
౩౭	౨౨	ధత్తేః	ధత్తే
౪౬	౧౧	యక్తం	యుక్తం
౮౦	౩	అలక్ష్మి	అలక్షి
౮౭	౫	ఖై విఁద	ఖై వ్యఁద
౧౨౩	౧౧	నమపఁ	సమపఁ
౧౨౪	౧౦	స్పృహారే	నృహారే

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీ యదుగిరినారాయణస్తవః

మూ॥ వాధూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవం।
కౌశికశ్రీనృసింహార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥ ౧ ॥

వ్యాఖ్యానపీఠికా

శ్లో॥ శ్రీకౌశికాన్వయ నృసింహగురోస్తనూజం, తత్సేవయాప్త నిగమాన్తయుగార్థతత్వం। శ్రీ శ్రీనివాసగురుపర్యదయైకపాత్రం శ్రీశైల దేశికమహం శరణంప్రపద్యే ॥ ౧ ॥ శ్రీమాన్సమస్తకల్యాణగుణామృతమహోదధిః। యతిరాజకుమారోనః పాయాద్యదుగిరీశ్వరః ॥ ౨ ॥ శ్రీకాన్త, సన్తతమవాప్తసమస్తకామ, నిర్ధూతహేయకుల, భవ్యగుణైకతాన। సర్వజ్ఞ సర్వహిత సర్వగ సర్వశేషిన్, శ్రీ యాదవాచలనిధే మయిసంనిధేహి ॥ ౩ ॥ ద్వయానుసంధాన సుధాబ్ధి రంగత్తరంగతాదాత్మ్యవహైర్వచోభిః। శ్రీశైలసూరిప్రవరాత్ప్రవృత్తః స్తవోభవోష్మాణమపాకరోతి ॥ ౪ ॥

అథ తత్రభవాన్ తిరుమలార్యః ద్వయార్థతత్వమనుసందధానః తత్పరీవాహరూప మభిరూపం "యదుగిరినారాయణస్తవ" మారభమాణః, తదాహ, "మంగళాదీని, మంగళమధ్యాని, మంగళాన్తాని శాస్త్రాణిప్రథన్తే" "మంగళాచారయుక్తానాం"ఇత్యాదివచనానురోధేన భగవద్వన్దనాత్మకం మంగళమాచరన్, "భగవద్వన్దనంస్వాద్యంగురు

వంశనపూర్వకం । క్షీరంశర్కరయాయుక్తం స్వదతేహి విశేషతః" ॥ ఇత్యాది వచనానుసారాత్, స్వాచార్యప్రవదనాత్మకం పద్యమాదౌ నిబధ్నాతి ॥ వాధూలేత్యాది ॥ వాధూలశ్రీనివాసార్యస్య - స్వాచార్యస్య, కృపయా-నిర్హేతుకదయయా, సంపన్నం-సమ్యక్ప్రాప్తం, వైభవం-అర్థపంచకయాథాత్మ్యజ్ఞానరూపం, యేనతం-ఆచార్యకృపాయాశ్చ తద్ధేతుత్వం, "ఆచార్యవాన్పురుషోవేద" "యస్మాద్దేవోజగన్నాథః కృత్వామర్త్యమయీంతనుం । మగ్నానుద్ధరతే లోకాన్ కారుణ్యాచ్ఛాస్త్రపాణినా ॥" ఇత్యాదిభిః ప్రతిపాద్యతే. కల్యాణాః-ఆశ్రితభోగ్యాః, గుణాః-వాత్సల్యశీలాదయో, జ్ఞానభక్తివైరాగ్యాదయశ్చ, యస్య తం । కౌశికశ్రీనృసింహార్యం-ఆశ్రయే - మనోవాక్కాయైః ప్రపద్యే, కౌశికేత్యనేనాభిజాత్యముచ్యతే-అత్ర పూర్వార్ధేనాస్య స్వాచార్యనిష్ఠాగరిష్ఠత్వం, ఉత్తరార్ధేనతు తదాశ్రయణస్య గుణవద్విషయతయా, "గుణైర్దాస్యముపాగతః" ఇతి వద్భోగ్యత్వం, చావగమ్యతే ॥—

అవతారికా ॥ ఏవంస్వాచార్యంప్రణమ్య "సచాచార్యవంశోజ్ఞేయః" ఇతిశ్రుత్యా, "వందేగురుపరంపరాం" ఇత్యభియుక్తాచారాచ్చ, గురుపరంపరామనుసంధత్తే ॥

మూ॥ ఆశాసేషట్పదామోదవహాం గురుపరంపరాం ।
శ్రీనారాయణపాదాబ్జమధుధారామివాపరామ్ ॥ ౨ ।

వ్యాఖ్యా॥ షట్పదస్య-ద్వయస్య, ఆమోదః-పరిమళః, తత్ప్రకాశకో ధర్మః - తదర్థానుసంధానప్రవచనాదిరితియావత్. తస్య వహాం - తద్ధర్మశాలినీమిత్యర్థః, అన్యత్ర షట్పదానాం - భ్రమరాణాం, ఆమోదస్య-సంతోషస్య, వహాం-ప్రాపిణీం, అపరాం ।

శ్రియా, యుక్తస్యనారాయణస్య, పాదావేవాబ్జే-అత్రపాదయోరబ్జత్వనిరూపణేన భోగ్యతమత్వం ప్రతీయతే_తయోః, మధుధారామివ; గురుపరంపరాయాః భగవత్పాదారవింద సంబంధితయా, నిరన్తర సన్తానతయా, షట్పదామోదవహత్వాచ్చ; మధుధారాత్వోక్త్యేషా అపరామిత్యనేన, నిరతిశయభోగ్యతారూపవైలక్షణ్యంప్రపాదితంభవతి అత్రమంత్రగురుదేవతానాం కీర్తనాత్, "మన్త్రేతద్దేవతాయాంచ తథామన్త్రప్రదేగురౌ। త్రిషుభక్తిస్సదాకార్యాసాహిప్రథమసాధనం"- ఇత్యాదిభిఃప్రతిపాదితా, త్రిష్వపిభక్తిఃపరిపీయతే_ఆశాసే-ఆకాంక్షే- ఆజ్పూర్వస్యశాసే రిచ్ఛార్థయామనుశాత్తిత్వాదాత్మనేపదం ॥

అవ॥ ఇత్థంసముదాయేనగురుపరంపరామనుసంధాయ, "ఆచార్యాణామసావసావిత్యాభగవత్తః" ఇతివచనానుసారాత్ విశిష్యాప్యనుసందధానో, గురుపఙ్క్తిముక్తాసరనాయకమణిం, శ్రీసంపత్కుమారలక్షణ, స్తోతవ్యవస్తుప్రదానేనమహోపకారకం శ్రీమద్రామానుజాచార్యంస్తౌతి. ఏధతామిత్యాదినా॥—

మూ॥ ఏధతాంయతిరాజస్యసామ్రాజ్యం సర్వతోముఖం ।
యత్రసంపత్కుమారోపియువరాజపదాస్పదం ॥ 3 ॥

వ్యాఖ్యా॥ సర్వతోముఖం_యతిరాజస్య, సామ్రాజ్యం = సమ్రాట్కర్మ = జగద్ధితానుశాసనం-ఏధతాం = ఏధవృద్ధావిత్యస్మాదాశిషిలోట్_సామ్రాజ్యస్యసర్వతోముఖత్వం = ఈశ్వరవిషయేప్యప్రతిహతత్వం. తదేవోపపాదయతి-యత్రేత్యాదినా_యత్ర_సామ్రాజ్యే సంపత్కుమారోపి-యువరాజపదస్య = యౌవరాజ్యస్య. ఆస్పదం = ఆశ్రయః_యువరాజఇత్యర్థః_యువరాజోహి, సమ్రాడభిమానభూమిః-తదభిమతౌ నిగ్రహానుగ్రహౌ విదధాతి, తద్వదయమపీతి

భావః-యద్వా, మహారాజస్యకుమారోహి యువరాజః, అయమపి తథేతి భావః—"పురాకిల ఢిల్లీశ్వరకుమారికయా, వరనందిన్యాస్వలీలోపకరణతయా గోపాయితం యదుగిరీశ్వరమానేతుకామేన, రామానుజాచార్యేణాభ్యర్థితో ఢిల్లీశ్వరస్సోత్సాహ్ప్రసమావిశత్" "యద్వ్యయం భవదాహూతో భవదభిముఖమాయాతి, తదాభవాన్నయత్వి"తి-తతశ్చపరితుష్టేన రామానుజాచార్యేణ, "ఏహ్యేస్మత్స్వామిన్యదుగిరీశ్వర" ఇతిసప్రణయమాహూతో బాలకఇవ సస్ఖలితలలితపదవిన్యాసలీలాఘులంఘులితమణికింకిణీనూపురమేఖలాకలాపం, సమాశ్లేషోత్సుకపురః ప్రసారితసనాళనళినద్వయానుకారికరపల్లవం, ఈషదుత్ఫుల్లకపోలమూలప్రతిబింబితమందస్మితముగ్ధముఖపుండరీకం, ఆవిర్భూయ, నందగోపస్యేవసముత్కంఠితస్య, రామానుజాచార్యస్యఉత్సంగమారురోహ— తాదాత్వికోన్మస్తకప్రేమరసావేశదశావిర్భూతసంవత్సాదాత్మ్యేన యతిరాజేన, సరభసమాశ్లిష్య మూర్ధానమాజిఘ్రితా "తాతవర్ధస్వ అస్మత్సంపత్కుమార "ఇతిసమంగళాశాసనముపలాలితో దేవః స్వకీయవివిధవిచిత్రవిభూవాదప్యభిమతం తత్కుమారభావమివ, నామసహస్రాదపిప్రియతమం "యతిరాజసంపత్కుమార" ఇతినామధేయమధిగమ్యధన్యమాత్మానంమన్యతే" — ఇతిపురావిదో వదన్తి.

అ॥ అథనిత్యవిభూతేస్సకాశాల్లీలావిభూతిమవతరంత్యా గురుపరంపరాయాఃప్రథమపద విన్యాసభూమిం, కులపతింపరాంకుశం ప్రణమతి—

మూ॥ వందే భగవతః పాదౌ వకుళామోదమేదురౌ ।
తత్పదామశ్శసంపన్నం మంజుశింజామనోరమౌ ॥ ౮ ॥

వ్యాఖ్యా॥ భగవతః = శ్రీమన్నారాయణస్య. భగవచ్ఛబ్దస్య-
నారాయణైకాంత్యం, "భగవానితిశబ్దోఽయం తథాపురుషఇత్యపి ॥
నిరుపాధీచవర్తేతే వాసుదేవేసనాతనే" ఇతి విష్ణుపురాణసిద్ధం —
పాదూం = శఠకోపసమాఖ్యాదిధర్మవత్తయా పాదుకాత్వేన నిరూపి
పితం, పరాంకుశం—"జిత్యసిపద్యర్తేః" ఇత్యౌణాదికఊః ప్రత్యయః-
(ఉణాదిషుప్రథమపాదే ౫౫) వకుళామోదైః— కేసరకుసుమపరిమళైః,
మేదురాం—మేదస్వినీం — నిబిడామిత్యర్థః — "భంజభాసమిదోఘు
రచ్ (౩-౨-౧౬౧)ఇతితాచ్ఛీల్యే ఘురచ్ ప్రత్యయః. ఏతచ్చ పరాం
కుశస్య స్వాసాధారణవకుళదామవత్తయా, పాదుకాయాశ్చ భగవ
త్పాదార్పితకేసరకుసుమసంబంధితయా ఉపపన్నం-తత్ —సర్వాపా
శ్రియతయాప్రసిద్ధం ; పద్యతఇతిపదం — దివ్యమంగళవిగ్రహః,
"తద్విష్ణోఃపరమంపద" మితిశ్రుత్యర్థోఽనుసంహితః—ఇదంచస్వరూప
గుణవిభూతిప్రభృతీనాముపలక్షణం — తస్య ఆమోదేన—పరామ
శేన — ప్రీతిరూపాపన్నానుభవప్రకర్షేణేతియావత్. సంప
న్నయా—ప్రభూతయా - మంజ్వా—మనోజ్ఞయా, శింజయా—భగవ
త్స్వరూపరూపగుణాద్యనుభవామృతపరీవాహరూపయా, భూషణధ్వ
నినేవశ్రుతిసుఖయా, ద్రమిడోపనిషదా. మనోరమాం-సకలప్రప
న్నజనచిత్తానందకారిణీం—పాదుకావిషయే, తత్ —తాభ్యాం । ఉపా
యోపేయతయా ప్రసిద్ధాభ్యాంపదాభ్యాం-చరణాభ్యాం. ఆమ
ర్శేన - సంచరణార్థంపరామర్శేన — పరిగ్రహేణేత్యర్థః — సంప
న్నా-సంజాతా— మంజుశింజా - మనోజ్ఞకింకిణ్యాదిధ్వనిః, తయామ
నోరమాం-ఏతాదృశీం-పాదూం-వందే-అత్ర వర్ణ్యమ్ పరాంకుశరూప
విషయం స్వశబ్దేనానభిధాయ, నిగీర్య, విషయివాచకపాదూశబ్దేనా
ధ్యవసానాన్నిగీర్యాధ్యవసానాత్మికా రూపకాతిశయోక్తిరలంకారః ॥

అవ॥ ఇత్థంమిథునశేషభూతానాచార్యాన్ప్రణమ్య, శేషశేషిణోః పరస్పరప్రతిసంబంధిప్రదానేన పరమోపకారిణీం శ్రియంప్రణమతి॥ స్వామీతి॥—

మూ॥ స్వామీసుశీలస్సులభస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిధృత్ ॥
వత్సలోయత్సహాయస్తాం వందే యదుగిరీశ్వరీం ॥ ౫ ॥

వ్యాఖ్యా॥ యత్సహాయః యా - శ్రీః. సహాయః—ఆశ్రితసంరక్షణే పురుషకారభూతా యస్య సతథోక్తః, శ్రీమన్నారాయణ ఇత్యర్థః. పురుషకారబలేన స్వాతంత్ర్యే, అవసతే, సమ్యఙ్నిషితానా శ్రియణ సౌకర్యాపాదకాన్గుణానాహ—స్వామీత్యాదినా—స్వామీ—నిరుపాధికేశ్వరః, "స్వామిన్నైశ్వర్యే" (౫-౨-౧౨౬) ఇతినిపాతనాత్సాధుః—శోభనం శీలం. యస్య. స. సుశీలః "శీలం స్వభావే సద్వృత్తే" ॥ ఇతివిశ్వః - మహతో మందైస్సహనీరంధ్ర సంశ్లేషస్వభావత్వం—శీలం—తస్యశోభ సత్వం చ—స్వమహత్వాప్రతిసంధానం—సులభః—దేశకాలాద్యవిప్రకృష్టతయా, సుశీలతయాచ, సుప్రాపః. "ఈషద్దుస్సుషుకృచ్ఛ్రాకృచ్ఛ్రార్థేషు ఖల్" (౩-౩-౧౨౬) ఇతిఖల్ప్రత్యయః. సర్వజ్ఞః—అతిసార్వజ్ఞ్యం - సర్వదాసర్వవస్తు విషయకసర్వప్రకారక స్వాభావికయుగపత్సాక్షాత్కారః. సర్వా—అఘటితఘటకత్వాద్యనేకప్రకారా, శక్తిః సామర్థ్యం, తస్యధరతీతిధృత్. "ధృఙ్ ధారణే" ఇత్యేతస్మాత్కర్తరిక్విప్ప్రత్యయః—"హ్రస్వస్యపితికృతితుక్" (౬-౧-౭౧) ఇతితుగాగమః. వత్సలః—ఆశ్రితదోషేషుభోగ్యత్వాపాదకప్రీతి విశేషవాన్, తాం—యదుగిరీశ్వరీంవందే ॥ ౫ ॥

అవ॥ లక్ష్మీపర్యంతాం గురుపరంపరామభివంద్యప్రథమగుర్వాత్మకంస్తోతవ్యంవస్తునిర్దిశతి—అస్తీత్యాది చతుర్భిశ్శ్లోకైః—

మూ॥ అస్తి స్వస్తివహం లక్ష్మీసంస్తుతం వస్తు నిస్తులం ।
భూనీళాస్తనకస్తూరీభూషితం యదుభూధరే ॥ ౬ ॥

వ్యాఖ్యా॥ లక్ష్మ్యా, సంస్తుతం-పరిచితం — "సంస్తవస్స్యాత్పరిచయః" (౩-౧౩౬) ఇత్యమరః- భూనీలాస్తనకస్తూరీభూషితం-సమాశ్లేషదశాసంక్రాన్తభూనీళాస్తనాలిప్తకస్తూరికాపంకాలంకృతమిత్యర్థః. అతఏవ స్వస్తివహం-అపేక్షిత సకలశ్రేయఃప్రాపకం; "లక్ష్మ్యాసహ హృషీకేశో దేవ్యా కారుణ్యరూపయా । రక్షకస్సర్వసిద్ధాన్తే వేదాన్తేపి చగీయతే" ఇతివచనాత్. నిస్తులం_స్వరూపగుణవిభవాదిభి స్స్వసదృశవస్త్వన్తర రహితం. సదృశనిషేధాదేవ అధికవస్తురాహిత్యమప్యర్థాత్సిద్ధం- "నత్వత్సమోస్త్యభ్యధికఃకుతోన్యః" ఇతివచనాత్_ వస్తు-ముఖ్యంప్రమేయం, "జన్మాద్యస్యయతః" "శాస్త్రయోనిత్వాత్" ఇత్యాదిలక్షణప్రమాణాభ్యామవధృతమఖిలహేయప్రత్యనీకం కల్యాణగుణైకతానం పరంబ్రహ్మ-యదుభూధరే, అస్తి- మాదృశామప్యభిగమ్యతయావర్తతే- అనేనాశ్రయణోపయోగిపరత్వసౌలభ్యే సూచితేభవతః ॥ ౬ ॥

అ॥ యదుభూధరే సంతంభగవంతం తచ్ఛిఖామణిత్వేనానుసంధత్తే_సమింధే ఇతి॥

మూ॥ సమింధేశ్రీతనులతా స్వర్ణసంబంధబంధురః ।
యదుభూధరకోటీర స్స్ఫురన్మరతకాంకురః ॥ ౭ ॥

వ్యా॥ శ్రియఃతనుర్లతేవేతి, "ఉపమితం వ్యాఘ్రాదిభిః" (౨-౧-౫౬) ఇతిసమాసః_సైవస్వర్ణం. తత్సంబంధేనబంధురః_సంశ్లిష్టః_ప్రీత్యుప్తఇతియావత్ -"మద్గురాదయశ్చ" (ఉణాది ౧-౪౧) ఇతి బంధురశబ్దఉరచ్ ప్రత్యయాన్తోనిపాతితః, "బంధూరబంధురౌ

స్యాతాంనమ్రిసుందరయోస్త్రిషు” ఇతిరన్తిదేవః - యదుభూధరస్య
కోటీరే-శృంగే, కోటీరశబ్దేన శృంగం లక్ష్యతే-తత్రస్ఫురన్-ప్రకాశ
మానః, మరతకాఙ్కురః-వర్ధిష్ణుమరతకమణిరితి గమ్యతే, ప్రిక్షా-
సమింధే-ప్రకాశతే, “ఞిఇన్ధీదీప్తౌ” ఇతిహిధాతుః ॥ ౭ ॥

అ॥ ఇత్థం తేజస్వితయా మణిత్వేనోత్ప్రేక్ష్య, సౌగంధ్య సౌకు
మార్యాది మత్త్వేనోత్పలత్వేనానుసంధత్తే-ఈక్షే- ఇతి ॥

మూ॥ ఈక్షే ప్రతిక్షణం లక్ష్మీపదలాక్షారసోక్షితం ।
శ్రీయాదవాచలశిఖాశేఖరశ్యామలోత్పలం ॥ ౮ ॥

వ్యా॥ ప్రతిక్షణం-ముహుర్ముహుః, లక్ష్మ్యాః - వక్షస్థలవిహా
రిణ్యాః-పదలాక్షారసైః-పాదాలక్తకద్రవైః, ఉక్షితం - అమ్లానతా
యై సిక్తం, శ్రీయాదవాచలస్య శిఖాయాః-శిఖరస్య, శేఖరః-శిరస్యగవన
ద్ధంమాల్యం, “యత్తిర్యక్ క్షిప్తమురసి శిఖాస్వాపీడశేఖరౌ” (౨.౩౯-౫)
ఇత్యమరః-తత్ప్రత్యం-శ్యామలోత్పలం-మధ్యగ్రథిత నీలోత్పలమివే
త్యుత్ప్రేక్షాగమ్యతే-ఈక్షే-పశ్యామి, అత్రవర్తమాననిర్దేశేన, ఆర
బ్ధాపరిసమాప్తదర్శనక్రియాప్రతీతేర్భోగ్యతాతిశయోవ్యజ్యతే ॥ ౮ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవత ఉపేయత్వం శ్లోకత్రయేణానుసంధాయ
సంప్రత్యుపాయత్వమనుసంధత్తే ॥ పరేషామితి ॥

మూ॥ పరేషాం శంఖచక్రాద్యైః స్వేషామభయముద్రయా ।
హితం ప్రియం చ కలయన్ప్రాయాద్యదుగిరీశ్వరః ॥ ౯ ॥

వ్యా॥ పరేషాం-పరాఙ్ముఖానాం, విషయప్రవణానామిత్యర్థః-
శంఖచక్రాద్యైః-కరాంబుజప్రదర్శితైర్దివ్యాయుధైః, హితం-తదా
త్వేఽనభిమతం, పరిణామేనిరతిశయసుఖావహంకర్మ-అకృత్యకరణాది
నివృత్తిరూపం, స్వేషాం-శేషత్వానుసంధాయినాం, అభయముద్రయా-

పురఃప్రసారితేన అభయహస్తేన — ప్రియం — "మాశుచః" (భగవద్గీతా ౧౮). ఇతి ప్రతిపాదితకృత్స్న శోకనివృత్తిలక్షణాం ప్రీతివిషయాం. కలయన్ — కుర్వన్ — యథాపితా, దుష్క్రీడనకాసక్తం బాలకం దండోద్యమనేన నియచ్ఛతి । సత్క్రీడనకాసక్తం ముఖవికాసాదిభిరనురంజయతి, తద్వదితి భావః ॥ యదుగిరీశ్వరః, పాయాత్ ఇత్యాశిషి లిఙ్. అత్ర స్వస్వామిభావసంబంధస్య సర్వసాధారణత్వేపి, తత్ప్రతిసంధానాప్రతిసంధానకృతః స్వపరవిభాగః ॥ ౯ ॥

అ॥ ఇత్థం స్తోతవ్యం వస్తు ప్రతిసందధానస్తస్యానంత గుణత్వేన అపరిచ్ఛేద్యతయా స్తుతిసుశక్యాం మన్యమానస్తదభినివిష్టమాత్మాన ముపహసతి ॥ యదభ్యస్తేతి ॥

* మూ॥ యదభ్యస్తానందామృత జలధికల్లోలకణికా
రసాస్వాదాధ్మాతా శ్రుతిరపి విహస్తాని వవృతే ।
స్వకీయం సార్వజ్ఞం ప్రభవతి న యస్య స్వవిషయే
యదుక్ష్మాభృన్నాథం తమహహ వయం స్తోతుముదితాః॥

వ్యా॥ యస్య — భగవతః, "సైషానందస్య" ఇత్యారభ్య శత గుణితోత్తరక్రమేణాభ్యస్తో నిరతిశయదశాశిరస్క ఆనందః. స ఏవామృతజలధిః । బ్రహ్మానందస్య పరమభోగ్యతయా నిరవధికతయాచ అమృతజలధిత్వేన రూపణం, తత్కల్లోలస్య - తదేకదేశస్య, కణికా

ఆదితో నవ పద్యాని శ్లోకాః ॥ శ్లోకలక్షణంతు కాళిదాస కృత శ్రుతబోధే ॥ "పఞ్చమంలఘుసర్వత్ర సప్తమం ద్విచతుర్థయోః । షష్ఠం గురు విజానీయాదేతచ్ఛ్లోకస్య లక్షణమ్ ॥" ఇతి ॥

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "రసై రుద్రైశ్ఛిన్నా యమనసభలా గః శిఖరిణీ" ॥ ఇతి ॥

యాః — తస్యాప్యల్పతరాంశస్య, రసాస్వాదః — స్వాదతానుభవః “తేయేశతం ప్రజాపతేరానందాః” ఇత్యేవమన్నామీమాంసా. ఏతావత్యా అపిమీమాంసాయాః ఆనందగుణాంశాంశమాత్రావగాహితయా కల్లోలకణికారసాస్వాదశోక్తిః. తేనాఘ్రాతా - ఉచ్ఛూనోదరా, ఏతేన ఏతావత్ప్రతిపాదనమపి స్వాధికారాపేక్షయాధికమితి వ్యజ్యతే. అతఏవ విహస్తా - వ్యాకులా, “విహస్తవ్యాకులౌ సమౌ” ఇత్యమరః - ఇతోఽధికప్రతిపాదనాసమర్థేతి భావః । నివవృతే - నివృత్తాభవత్, యస్య స్వకీయం - స్వసంబంధి, సార్వజ్ఞ్యం - సర్వదా సర్వవస్తువిషయక సర్వప్రకారక యుగపత్సాక్షాత్కారః, తాదృశమపి జ్ఞానం, స్వవిషయే - స్వస్వరూప స్వభావవిషయే, నపరిభవతి - పరిచ్ఛేత్తుం నసమర్థం భవతీత్యర్థః “సో అంగ వేదయదివానవేద” ఇత్యాది శ్రుతేః । తం - తాదృశం, యమస్మాభిర్నాథం స్తోతుం, వయం — స్వాధికారానభిజ్ఞాః, ఉదితాః - ఉత్పన్నాః, అహహే - త్యాశ్చర్యే, అతివయమితిస్వాత్మనిబహువచనేన స్తోతుముదితా ఇతిస్వోదయస్య స్తోత్రైకపరియోజనత్వోక్త్యాచ అపహాసో వ్యజ్యతే ॥ ౧౦ ॥

అ॥ అథ భగవద్గుణపరిచ్ఛేదస్యాశక్యత్వేప్యపేక్షితకతిపయగుణాభిధానలక్షణం స్తోత్రం పూర్వాచార్యైరివసుశకమిత్యాశంక్య, భగవత్కృపావగత పరావరతత్త్వయాథాత్మ్యానాం తేషామనుకరణం స్వస్యానుపపన్నమిత్యముమర్థమప్రస్తుతప్రశంసయా ద్రఢయతి ॥ గన్తుమితి ॥

*మూ॥ గన్తుం వర్త్మని గరుత్మతః ప్రియతతాం ఖంజస్స్వయం జానునా
వోఢుం వల్గుతుడుంభస్స్వశిరసా శైక్షీమశేషాం ధురం ।
స్వైరం ప్రక్రమితాం వితస్తిమిత స్త్రైవిక్రమాన్విక్రమాన్
ఆచార్యైస్స్తుతమస్తుమోవయమమీ శ్రీయాదవాద్రీశ్వరం॥

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, “సూర్యాశ్వైర్మసజాస్సతాస్సగురవశ్శార్దూలవిక్రీడితమ్” ॥ ఇతి ॥

వ్యా॥ ఖంజః – పాదవికలః "ఖజిగతివైకల్యే" "ఖోడేఖంజః" (౨–౬౪౮) ఇత్యమరః, స్వయం - సహాయనిరపేక్షం, జానునా - ఊరుపర్వణా "జానూరుపర్వాష్ఠీవదస్త్రియాం" (౨–౬౬౧) ఇత్యమరః। గరుత్మతః, వర్త్మ-మార్గం, గన్తుం-గరుడో యేనవేగేన యావన్తం పంథానంగచ్ఛతి, తథా తావన్తంగంతుమిత్యర్థః, ప్రయతతాం-ప్రకృష్టంయత్నంకరోతు "యతీప్రయత్నే" ఇత్యస్మాద్ధాతోర్లోట్, డుండుభః - జలవ్యాళః "సమౌరాజిలడుండుభౌ" (౧–౨ ౨౪) ఇత్యమరః, స్వశిరసా - అత్యుద్రిక్తేత్యర్థః, శైషీం శేషసంబంధినీం - మహాశేషవిధృతాం, అశేషాం - అఖిలాం, ధురం-భారం-ఆశేషక్షోణీమండలమితిభావః, వోఢుం - భర్తుం, వల్గతు - సగర్వం శిరఉద్వ్యచ్ఛతు "వల్గగతౌ" । వితస్తిమితః – ద్వాదశాంగులపరిమితః, అత్యంతంఖర్వఇత్యర్థః, త్రైవిక్రమాః – త్రివిక్రమసంబంధినః, విక్రమాః – పాదవిక్షేపాః – తద్వజ్జగత్రయాక్రమణార్థానీత్యర్థః, స్వైరం - యథేచ్ఛం - అవిచారితమిత్యర్థః, ప్రక్రమతాం - ఉపక్రమతాం "ప్రోపాభ్యాం సమర్థాభ్యాం" (౧–౩–౪౨) ఇతి ప్రపూర్వాత్క్రమతేరాత్మనేపదం లోట్, అభిప్రాయం - అత్రప్రత్యక్షనిర్దేశేన బహువచనేనచ, స్వస్యాయోగ్యత్వం తత్కృతవిడంబనా చ ప్రతిసంధీయతే, ఆచార్యైః-భగవద్రామానుజాచార్యప్రభృతిభిః, స్తుతం, శ్రీ యాదవాద్రీశ్వరం స్తుమః। అ ఇత్యాశ్చర్యే। అత్రాప్రస్తుతాత్యన్తానుపపన్నఖంజగరుడానుసరణాదివృత్తాన్తకథనేన ప్రస్తుతస్తోత్రానుపపత్త్యవగతేరప్రస్తుతప్రశంసాలంకారః, తురీయేతుపాదే, ప్రస్తుతస్తోత్రప్రవృత్తేర యోగ్యకర్తృకత్వరూపప్రస్తుతార్థప్రతిపాదనేన అభిమతస్య స్తోత్రానుపపత్తిరూప ప్రస్తుతాన్తరస్య ద్యోతనాత్ప్ర

స్తుతాంకురః "అప్రస్తుతప్రశంసా స్యాత్సా యత్ర ప్రస్తుతాశ్రయా" "ప్రస్తుతేన ప్రస్తుతస్య ద్యోతనే ప్రస్తుతాఙ్కురః" ఇత్యనయోస్సంకరః ॥

అ॥ ఇత్థం శ్లోకద్వయేన ప్రతిపాదితాం స్తోత్రానుపపత్తిమనూద్య పరిహరతి ॥ అహహేతి ॥

* మూ॥ అహహ గణనాం న్యక్కుర్వాణా గుణా యదుభూమిభృ
త్పరిబృఢ కథం సోఢారస్తే పునస్స్తుతిసాహసం ।
అపి తు భగవన్నేతే స్వైరం యతీశవశంవదాః
సరసమధురస్మేరాస్యం ప్రత్యతో యముపక్రమః ॥

వ్యా॥ యదుభూమిభృత్పరిబృఢ – యాదవాచలాధిప "ప్రభుః పరిబృఢోఽధిపః" ఇత్యమరః, గణనాం – ఇయత్తారూపాం సంఖ్యాం, ఇత్యర్థః, న్యక్కుర్వాణాః – అధఃకుర్వాణాః, ఇయత్తానవచ్ఛిన్నా ఇతి యావత్, తే – "యతో వాచో నివర్తన్తే" ఇత్యాది శ్రుత్యా అవాఙ్మనసగోచరతయా ప్రసిద్ధాః, ఇత్యర్థః, గుణాః – ఆనందాదయః, స్తుతిసాహసం – అవిచార్యకృతం స్తుతిరూపం కర్మ, కథం సోఢారః – న కథంచిదిత్యర్థః "షహ మర్షణే" ఇత్యేతస్మాల్లుట్ "సహివహోరోదవర్ణస్య" (౬–౩–౧౧౨) ఇతి ఓకారః । అహహ – అభిమతం స్తోత్రం దుష్కరం జాతమితి ఖేదః, అపి తు – పూర్వోపన్యస్తపక్షోపమర్దేన కిఞ్చిత్ప్రతీయత ఇత్యర్థః, తదేవోపపాదయతి, హే భగవన్ – అఖిలహేయప్రత్యనీక షాడ్గుణ్యయుక్త ! యథోక్తం విష్ణుపురాణే, "జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్యతేజాంస్యశేషతః । భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాని వినా హేయైర్గుణాదిభిః ॥" ఇతి॥ వస్తుతో భగవద్గుణానామనన్తత్వేపి భగవచ్ఛబ్దేన షణ్ణామేవ పరి

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, హరిణీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "రసయుగహయైర్న్సౌ మ్రౌ స్లౌ గో యదా కథితా హరిణీ" ॥ ఇతి ॥

చ్ఛేదాత్ స్తోత్రిముపపద్యత ఇతి భావః. ఏతే - పరిత్యక్షవద్ద్రుఢతర పరిమాణవిషయాఃగుణాః, స్వైరం — యథేచ్ఛం — నితరామిత్యర్థః, యతీశవశంవదాః_యతిరాజాధీనాస్సన్తః — గద్యత్రియాదిషుసుస్ఫుట తరంనిరూపితా ఇతిభావః, "ప్రియవశేవదఃఖళ్" (౩_౨_౩౮) "అరుద్విషదజన్తస్య" (౬_౩_౬౭) ఇతి ముమాగమః. అతఏవ, సంప్రతి - ఇదానీం, సరసాః - స్వకార్యకరహేతుభూతసారస్యముప హాయ కరుణారసార్ద్రాః, మధురాః_మాధుర్యయుక్తాః, స్మేరాః_ స్మితముఖాః_స్తోత్రాంగీకరణాయప్రసన్నా ఇతిభావః । జాతా ఇతి శేషః, అతః అస్మాద్ధేతోః, అయముపక్రమః_స్తోత్రారంభః, ఉప పద్యత ఇతి శేషః । అత్రసమర్థనీయస్య గుణానాంస్తోతవ్యత్వస్య "భగవ స్యతీశవశంవదాః" ఇత్యాదినా సమర్థనాత్ కావ్యలింగమలంకారః, "సమర్థనీయస్యార్థస్య కావ్యలిఙ్గం సమర్థనం" ఇతితల్లక్షణం ॥ అత్ర "పూర్వంవిరసవదుపా అపి సదాచార్యమాశ్రిత్య తేనశిక్షితాః పశ్చా దుపసర్పణీయాభవన్తి" ఇత్యయమర్థోఽభివ్యజ్యతే ॥ ౧౨ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవద్గుణానాం స్తోతవ్యత్వముపపాద్య, ఇదానీంత ద్విషయకప్రవృత్తేరావశ్యకత్వముపపాదయతి వాక్షణమితి ॥

* మూ॥ వాక్షణం మాత్రికమాజిఘృక్షతిఃకింఖర్వో నవాదిత్సతే

బాలఃకింశశినంనిపాతయిషతి శ్రేయోసకింవాలసః ।

తుష్టూషామితరాంతథాయతిపతేస్సంపత్సుతంకిన్తుతత్స

ర్వంప్రావ్యరుచిప్రకర్షజమితిప్రాజ్ఞస్సమాధిత్సతు ॥

వ్యా॥ ఖర్వః_వామనః " ఖర్వోహ్రస్వశ్చ వామనః " ఇత్య

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ తల్ల క్షణముక్తంప్రాక్ ౧౧ శ్లోకే ॥

మరః, వాక్షణం — వృక్షసంబంధి — ప్రాంశువృక్షాగ్రగమితిభావః,
మాక్షికం—మధు, "మధుక్షౌద్రంమాక్షికాది" ఇత్యమరః, నాజిఘృ
క్షతికిం — సగ్రహీతుమిచ్ఛతికిం — గ్రహీతుమిచ్ఛత్యేవేతియావత్
"గ్రహఉపాదానే" ఇత్యస్మాత్సనంతాల్లట్, బాలః — బాలకోవా,
శశినం—చంద్రం, నాదిత్సతేకిం—ఆదాతుమిచ్ఛత్యేవ "ఆఙోదోనాస్య
విహరణే" ఇత్యాఙ్పూర్వాద్దదాతేరాత్మనే పదవిధానాత్, "పూర్వ
వత్సనః" ఇతిసనన్తాదప్యాత్మనేపదం, అలసః—క్రియాస్వసమర్థోవా,
శ్రేయః—పురుషార్థం—సమర్థసాధ్యమితిభావః, నసిసాధయిషతి
కిం — సాధయితుమిచ్ఛత్యేవ "సాధసంసిద్ధౌ" ఇత్యస్మాత్సనన్తాల్లట్,
తథా—తద్వదహం, యతిపతేస్సంపత్సుతం-యతిరాజసంపత్కుమార
నామానం యదుగిరీశ్వరం, తుష్టూషామితరాం—అతిశయేన స్తోతు
మిచ్ఛామి, "ష్టుఞ్ స్తుతౌ" విత్యస్మాత్సనన్తాల్లట్, "తిఙశ్చ" ఇత్యతిశ
యార్థేతరప్, "కిమేత్తిఙవ్యయఘాదాంవద్రవ్యప్రకర్షే" ఇత్యామ్
ప్రత్యయః, ఇత్థం దృష్టాన్తముఖేన అశక్యార్థప్రవృత్తింప్రతిపాద్య
తత్రవాకథమిత్యాశంక్య, ఉపపత్తిమాహ ॥ కిన్త్విత్యాదినా, కిన్తుత
త్సర్వం—శిశ్వబాలాలసానాం స్వస్వచప్రవృత్తయః, సామాన్యేనపుం
సకం, ప్రాప్యరుచిప్రకర్షజం-ప్రాప్యేషు-మాక్షికాదిషు, రుచ్యాః-
ప్రీతేః, ప్రకర్షః—ఉత్కర్షః, తజ్జమితి—ప్రేమావేశబలాత్కార
కృతమితియావత్, ఇతి—హేతౌ, ప్రాజ్ఞః—అభిజ్ఞః "ప్రజ్ఞాదిభ్యోణ్"
ఇతిస్వార్థే అణ్ ప్రత్యయః, సమాధిత్సతు—సమాధాతుమిచ్ఛతు,
సమాఙ్పూర్వకాద్దధాతేస్సనన్తాల్లోట్, దృష్టాన్తోలఙ్కారః "చేద్బింబ
ప్రతిబింబత్వం దృష్టాన్తస్తదలఙ్కృతిః" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౧౩ ॥

అ॥ ఇత్థం స్తోత్రస్య కర్తవ్యతాముపపాద్య, తచ్చభగవదత్య
న్తాభిమతమిత్యాహ ॥ అపిచేతి ॥

* **మూ** ॥ అపిచమమవచాంసిప్రియశో వేదవాదా

దపియదుకులనాథం స్వైరమావర్జయన్తి ।

నకిముమృగమదేన్దుస్మేరకాశ్మీరలేపా

దపిరమయతిగోష్ఠోపాన్తజంబాలచర్యా ॥ ౧౩ ॥

వ్యా॥ అపిచ—న కేవలం స్తోత్రస్య కర్తవ్యత్వమాత్రం—భగవన్ముఖోల్లాసహేతుత్వమపీత్యర్థః, మమవచాంసి—అనభిజ్ఞకర్తృకాణీతి భావః, వేదవాదాత్ — నిత్యనిర్దోషాద్వేదవాక్యాదపీత్యర్థః, ప్రియశః—ప్రాచుర్యేణ, యదుకులనాథం — "అర్చితః కృష్ణరామాభ్యాం" ఇత్యాదినా యాదవైస్స్వకులదైవతత్వేనారాధితం శ్రీయదుగిరీశ్వరం, స్వైరం — యథేచ్ఛం—అనివారితమితి యావత్, ఆవర్జయన్తి—రసాద్వశీకుర్వన్తి, "వృజీ వర్జనే" ఉక్తమర్థం దృష్టాన్తేన ద్రఢయతి నేత్యాదినా, గోష్ఠోపాన్తజంబాలచర్యా- స్వరుచికృతగోస్థానకసమీపగతపఙ్కలేపః— మృగమదేన్దుస్మేరకాశ్మీరలేపాదపి- యశోదాబలాత్కారకృతాత్కస్తూరీకర్పూరవికస్వరకుఙ్కుమానులేపాదపి- అధికమితి శేషః, యదుకులనాథమిత్యనుషజ్యతే కృష్ణమిత్యర్థః, రమయతి నకిము—రమయత్యేవ "జనీజృష్క్నసురఞ్జోఽమన్తాశ్చ" ఇత్యమన్తత్వాద్ధ్రస్వత్వం, అత్ర మమవచాంసి యదుకులనాథమావర్జయన్తి, గోష్ఠోపాన్తజంబాలచర్యా రమయతి, ఇత్యుపమేయోపమానపరవాక్యయోః ప్రీతిజనకత్వరూపస్య ధర్మస్య ఆవర్జయతిరమయతిభ్యాం ప్రతిపాదితస్యైకత్వేన ప్రతివస్తూపమాలంకారః "వాక్యయోరేకసామాన్యే ప్రతివస్తూపమా మతా" ఇతి లక్షణాత్ ॥

---

* అతిశక్వర్యాం ఛన్దసి, మాలినీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "ననమయయయుతేయం మాలినీ భోగిలోకైః" ॥ ఇతి ॥

అ॥ అథ, నేదంస్తోత్రింసాధనకోటౌ, యేనాధికారాదిచిన్తా స్యాత్. అపిత్వత్యర్థప్రియభగవద్గుణానుసంధానరూపతయాస్వతః పురుషార్థభూతమిత్యాహ ॥ ప్రియమితి ॥

* మూ ॥ ప్రియంకులధనంప్రభుంపితరమీశ్వరంమాతరం
గురుంప్రణతవత్సలం పరమబంధుమాపత్సఖం ।
యదుక్షితిధరోపరివ్యవసితాత్మదానంనకో
యతిప్రవరనందనంహృదయచన్దనంవన్దతే ॥ ౧౫ ॥

వ్యా॥ ప్రియం-ఆనన్దమయత్వాత్ప్రీతివిషయం "ప్రియోహి జ్ఞానినో ఽత్యర్థమహ" ఇతి గీతావచనాత్, కులధనం-కులీనానాంజీవ నాదిహేతుతయా ఆపదుత్తారణార్థతయాచ ధనమివస్థితం "స్తోష్యామి నఃకులధన" మితియామునాచార్యాః, ప్రభవతి-సర్వంవశీకృత్యవ ర్తత ఇతి ప్రభుః-తం, పితరం - హితపరతయాపితరమివ, ఈశ్వరం- నియన్తారం, "ఈశ్వరస్సర్వభూతానాంహృద్దేశేఽర్జునతిష్ఠతి" భ్రామ యన్సర్వభూతాని" ఇతి గీతావచనాత్ । యద్వా ఈశ్వరః-అపేక్షి తార్థప్రదః, "యదపేక్ష్యమపేక్షితురస్యహితత్పరిపూరణమీశితురీశ్వ రతా" ఇతిహి శ్రీ పరాశరభట్టార్యవచనం, మాతరం - ప్రియపరత యామాతరమివ, గురుం-అజ్ఞానాన్ధకారనివర్తకతయాగురుమివ "గు శబ్దస్త్వం ధకారస్యాద్రుశబ్దస్తన్నిరోధకః । అన్ధకారనిరోధిత్వాద్గురు రిత్యభిధీయతే" "జాయమానంహిపురుషం యంపశ్యేన్మధుసూదనః । సాత్త్వికస్సతువిజ్ఞేయస్సవై మోక్షార్థచిన్తకః" ఇతి వచనాత్। ప్రణతాః -ప్రకర్షేణనతాః - స్వశేషత్వానుసంధానేన ప్రపన్నా ఇత్యర్థః

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, పృథ్వీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "జసౌ జసయలా వసుగ్రహయతిశ్చ పృథ్వీ గురుః" ॥ ఇతి ॥

తేషువత్సలః—తద్దోషేషుగుణత్వాపాదకప్రీతివిశేషవాన్ “అపిచే
త్సుదురాచారో భజతేమామనన్యభాక్ । సాధురేవసమన్తవ్యస్సమ్య
గ్వ్యవసితోహిసః॥” ఇతిగీయతే । యస్మాత్పరః, మా-నాస్తి-సపరమః
నచాసౌబంధుశ్చ, తం — శరీరానుబంధిబాంధవాభాసవిలక్షణం—స్వ
రూపానుబంధినమిత్యర్థః, ఆపది సఖా—ఆపత్సఖః తం “రాజాహస్సఖి
భ్యష్టచ్ ” ఇతి టచ్ ప్రత్యయః-ఆపదుత్తారకమిత్యర్థః “నసంపదాం
సమాహారే విపదాంవినివర్తనే । సమర్థోదృశ్యతేకశ్చిత్తంవినా
పురుషోత్తమం”॥ ఇత్యాది వచనాత్. యదుక్షితిధరోపరి—పౌరజాన
పదాద్యవలోకనయోగ్యే యాదవాచలే, వ్యవసితం—నిశ్చితం—సంక
ల్పితమితివా, ఆత్మనః-సకలపురుషార్థసారభూతదివ్యస్వరూపస్య, దానం
-పరస్వత్వాపాదనం-స్వస్యతద్భోగ్యత్వాపాదనం । ఇదంచ, యాదవా
చలే స్వకీయదివ్యమంగళవిగ్రహసేవాప్రదానేన, స్వసేవినాం పరమ
పదదానేనవా ఉపపద్యతే । అనేనసౌలభ్యంసూచ్యతే, యతిప్రవరనం
దనం—యతిరాజకుమారకం । అనేనసౌశీల్యంవ్యజ్యతే, హృదయస్య-
మనసః, చన్దనం—చన్దనమివాహ్లాదకం, కోనవన్దతే—నస్తౌతి-చైతన్యాది
మాన్సర్వోపిస్తౌతీత్యర్థః “వదిఅభివాదనస్తుత్యోః” అనుదాత్తేత్త్వా
దాత్మనేపదం । కావ్యలింగమలంకారః ॥ ౧౫ ॥

అ॥ చేతనమాత్రసాధారణతయా ప్రతిపాదితాం స్తుతికర్తృ
తాం, స్వనిష్ఠతయాదర్శయతి ॥ మహసామితి ॥

* మూ॥ మహసాంనిధయేత్రయీశిఖా
మణయేమఙ్గళమఙ్గలాత్మనే ।

---

* అర్ధసమవృత్తేషు, వియోగినీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు,
“విషమే ససజాగురుస్సమేసభరాలోఽథగురుర్వియోగినీ” ॥ ఇతి ॥

యదుభూధరశృఙ్గబంధవే
స్పృహయామ్యద్భుతశీలసింధవే ॥ ౧౬ ॥

వ్యా॥ మహసాం—తేజసాం, నిధయే. "తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి" ఇతిశ్రూయతే, "యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతే ఽఖిలం । యచ్చన్ద్రమసియచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధిమామకం" ॥ ఇతి గీయతేచ. త్రయీశిఖా—వేదాన్తాః, తత్రమణిః—తత్ప్రతిపాద్యత్వేన తన్నిష్ఠత్వాత్తదలంకారత్వాచ్చ, మణిత్వోక్తిః। తస్మై, "శ్రుతిశిరసి విదీప్తే" ఇతి రామానుజాచార్యాః, మంగళానాం - దురితనివర్తక తయా, శ్రేయస్సాధనతయాచ ప్రసిద్ధానాంలాజాక్షతకుసుమాదీనాం మంగళాత్మా—ఆప్నోతీత్యాత్మా—వ్యాపకః, మంగళరూపఆత్మా—మంగళాత్మా, తస్మై—భగవతే, మంగళమంగళత్వంచాస్య - మంగళ వస్తుగతమంగళత్వరూపశ్రేయస్సంపాదకత్వం, అనేనమంగళవస్తూ నాం మంగళత్వం భగవత్సంబంధాయత్తమిత్యుక్తంభవతి. "యద్య ద్విభూతిమత్సత్వం శ్రీమదూర్జితమేవవా । తత్తదేవావగచ్ఛత్వం మమ తేజోంశసంభవం" ఇతి గీతావచనాత్ ॥ యదుభూధరశృంగ స్యబంధవే—సంబంధినే — ఆధారాధేయభావసంబంధవతే - తద్వాసిన ఇత్యర్థః, అద్భుతశీలస్య—సౌశీల్యస్యసింధవే-శీలస్యాపరిమితతయాతదా శ్రయస్సింధురిత్యుచ్యతే, తస్మైస్పృహయామి - తంవాంఛామి - మనోవాక్కాయైరనుభవితుమిచ్ఛామి, స్పృహేరీప్సితః, (౧-౪-౩౬.) ఇతి చతుర్థీ ॥

అ॥ ఇత్థముపోద్ఘాతం పరిసమాప్య, యదుగిరినారాయణం స్తువన్, తత్రవిశేషణభూతం యాదవాచలంస్తౌతి ॥ అస్మై నమఇతి ॥

* మూ॥ అస్మైనమో యదుగిరిప్రవరాయ సూరి-
సేవ్యాంఘ్రియే విమలసత్వగుణోత్తరాయ ।
యశ్శ్వేతమృత్తిలకితోధృతవైష్ణవశ్రీః
శ్రీకాన్తమవ్యవహితం జగతాం వ్యనక్తి ॥ ౧౭ ॥

వ్యా॥ శ్వేతమృదా-గరుడేనాహృతయా శ్వేతమృత్స్నయా, తిలకితః - సంజాతతిలకః, "తారకాదిత్వా" దితచ్ప్రత్యయః, "శ్వేతద్వీపాత్ఖగేశేన శుద్ధంమృద్ద్రవ్యమాహృతం । యాదవాద్రౌవినిక్షిప్తమక్షయంతన్మమాజ్ఞయా" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ విష్ణుసంబంధినీ - వైష్ణవీ, శ్రీః - సంపత్ - దివ్యవిమానగోపురమంటప ప్రాకారోద్యానాదీని. ధృతా వైష్ణవశ్రీః యేన సతథోక్తః, శ్రీకాన్తం-శ్రీమన్నారాయణం, జగతాం - జగజ్జనానాం, అవ్యవహితం-సన్నికృష్టం యథాతథా-సాక్షాదితియావత్, వ్యనక్తి - వ్యక్తంకరోతి, "అంజూ వ్యక్తిమ్రక్షణకాన్తిగతిషు" దర్శయతీత్యర్థః, సూరిభిః-తిర్యక్స్థావరాత్మనావస్థితైర్నిత్యముక్తైః, సేవ్యాః-ఆశ్రయణీయాః, అంఘ్రయః - ప్రత్యన్తపర్వతాః, పాదశబ్దవాచ్యతయా తదేకార్థేన అంఘ్రిశబ్దేనోపచర్యన్తే, "వైకుణ్ఠవాసినస్సర్వే శేషశేషాశనాదయః । తిర్యక్స్థావరజన్మానిశ్రియన్తేయదుభూధరే" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ విమలం-రజస్తమోరహితం, సత్వం - శుద్ధసత్త్వమిత్యర్థః సఏవగుణః, తేనోత్తరః-ఉత్కృష్టః । అస్యచ సత్త్వగుణోత్తరత్వం "సత్వోత్తరాణాంభూయస్త్వాత్సతుసర్వోత్తరోగిరిః" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ అస్మై యదుగిరిప్రవరాయ నమః, అత్రప్రస్తుతే యాదవాచలే వర్ణ్యమానే, శ్వేతమృత్తిలకిత

---

* శక్వర్యాం ఛన్దసి, వసన్తతిలకా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "ఉక్తావసన్తతిలకా, తభజాజగౌగః" ॥ ఇతి ॥

ఇత్యాది విశేషణసామ్యబలాత్, అప్రస్తుతస్యమహతో దేశికస్య స్ఫూర్తేస్సమాసోక్తిరలంకారః "సమాసోక్తిః పరిస్ఫూర్తిః ప్రస్తుతేఽప్రస్తుతస్యచేత్" ॥ ఇతి లక్షణాత్ ॥ అప్రస్తుతార్థపరిస్ఫూర్తిః ప్రకారశ్చ - శ్వేతమృత్స్నయాఽకల్పితోర్ధ్వపుండ్రః, ధృతా వైష్ణవానాం శ్రీ - శ్శోభా - తప్తముద్రాదికా యేన సతథోక్తః, సూరిభి - ర్విద్వద్భిః శిష్యైస్సంశ్రితచరణాయ విమలసత్వగుణోత్తరాయ పూర్వవత్ ! శ్రీకాన్తమవ్యవహితం వ్యనక్తి-స్వోపదేశేన ప్రత్యక్షసమానాకారమవగమయతి ॥ ౧౭ ॥

అ॥ యాదవాచలస్య సత్వగుణోత్తరత్వం తదాశ్రితానాం తిరశ్చామపి సత్వగుణప్రాచుర్య ప్రతిపాదనేన ద్రఢయతి ॥ చాంపేయానీతి ॥

*మూ॥ చాంపేయాన్యపచిన్వతాముపవనే మాలాకృతాం శ్రీపతేః

ఆకృష్యోపనయన్తి యత్ర కపయస్స్వైరం దురాపాన్యపి ।

ఈడేక్రోడముఖావఖాతవితతావాలావటాసేచన

వ్యంచత్కుంజరపుష్కరాంబుశిశిరం శ్రీయాదవక్ష్మాధరం ॥

వ్యా॥ యత్ర-యదుగిరౌ, శ్రీపతేః-శ్రీమన్నారాయణస్య, మాలాకృతాం-మాల్యకర్తౄణాం, అతఏవ ఉపవనే చాంపేయాని -చంపకకుసుమాని, "చాంపేయశ్చంపకే స్వర్ణే కింజల్కే నాగకేసరే"॥ ఇతి విశ్వః ॥ "పుష్పమూలేషుబహుళం" ఇతి బహుళగ్రహణాన్నపుంసకం ॥ అపచిన్వతాం, దురాపాన్యపి - ప్రాంశువృక్షాగ్రగతత్వాదితిభావః, కపయః - జాత్యాచపలాః, ఆకృష్యోపనయన్తి-సమీ

---

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణముక్తం ౧౧ శ్లోకే.

పంపాప్రపయన్తి-హస్తగ్రాహ్యాణికుర్వంతీత్యర్థః, క్రోడస్య-వరాహస్య "క్రోడో భూదారఇత్యపి" ఇత్యమరః ॥ ముఖేన అవఖాతం-గర్తీ-కృతం, వితతం-విస్తృతం, తచ్చతత్ ఆవాలంచ, తస్యావటస్య-తన్మధ్యనిమ్నప్రదేశస్య, ఆ — సమన్తాత్, సేచనాయ—జలపరిపూరణాయ, న్యంచత్—అవనమత్, కుంజరస్య, పుష్కరం-హస్తాగ్రం, తస్యాంబునా—తన్నిర్గతజలేన, శిశిరం—శీతలం, "స్యాదాలవాలమావాలం" "గర్తావటౌభువిశ్వభ్రే" "పుష్కరంకరిహస్తాగ్రే" ॥ ఇతి చామరః ॥ యత్తదోర్నిత్యసంబంధాత్తమిత్యధ్యాహారః, శ్రీయాదవాచలం, ఈడే—స్తౌమి "ఈడస్తుతౌ" ॥ స్వభావోక్తిరలఙ్కారః ॥ స్వభావోక్తిస్స్వభావస్యజాత్యాదిస్థస్యవర్ణనం" ॥ ఇతి లక్షణాత్ ॥

అ॥ ఏవంసతోప్యుత్తరత్వాన్మోక్షహేతుత్వ మనుసందధానః స్వస్యతత్రైవ వాసమాశాస్తే ॥ యత్రేతి ॥

* మూ॥ యత్రానుషంగికనివాసలవోపిసూరి
సంసద్ధురావినిమయశ్రియమాతనోతి ।
తాసుప్రసన్నహరిచన్దనశేఖరాసు
శ్రీయాదవాచలతటీషుకుటీముపేయాం ॥ ౧౯ ॥

వ్యా॥ యత్ర అనుషంగికస్య—వాణిజ్యాది ప్రయోజనాన్తరోద్దేశేనకృతస్య, నివాసస్య, లవః—లేశః—అత్యల్పకాలనివాస ఇత్యర్థః, అపిశబ్దేన, అనన్యప్రయోజననివాసస్య అతిశయోవాచామగోచర ఇతివ్యజ్యతే, సూరీణాం—నిత్యముక్తానాం, సంసదః—పరిషదః, ధురా—భారః—తన్నిర్వాహ్యంకర్మ—సర్వావస్థోచితాశేషశేషవృత్తిరితియా

---

*శక్వర్యాం ఛన్దసి, వసన్తతిలకా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణముక్తం ౧౭ శ్లోకే.

వత్, తస్యాః । వినిమయః—పరివర్తనం సఏవ శ్రీః తామాతనోతి వాణిజ్యాది ప్రయోజనాన్తరపరతయా, యాదవాచలప్రదేశే క్షణమాత్రం నివసన్ పురుషః, శ్రీమన్నారాయణగుణగణానుబుభూషయా శ్రీవైకుంఠాదాగతైర్నిత్యముక్తైర్వాసస్థానమభ్యర్థితః తద్వినిమయతయా తైర్దత్తాం శ్రీవైకుంఠనాథసేవౌపయికీం నిత్యవిభూతిమంగీకృత్య శ్రీనారాయణపరిచరణౌపయికీం శ్రీయాదవాచలతటీషు కుటీం తేభ్యః ప్రయచ్ఛతీతి భావః, ప్రసన్నాః — ప్రరూఢతయా దృష్టిప్రియాః హరిచందనా ఏవ, శేఖరం-శిరోభూషణం, యాసాం, తాసు శ్రీయాదవాచలస్య తటీషు — ప్రదేశేషు, కుటీం - క్షుద్రగృహం, ఉపేయాం—ప్రాప్నుయాం "ఇణ్ గతౌ" ప్రార్థనాయాం లిఙ్ అత్ర "క్షణమపి నివసంతః" ఇత్యాది శ్లోకార్థః, తదభిప్రాయేణ "ముముక్షుశ్శ్రీయాదవాచలే కాంచిత్కుటీం కుర్వీత" ఇతి భగవద్రామానుజాచార్యవార్తార్థశ్చ, అనుసంహితః ॥ ౧౯ ॥

అ॥ ఇత్థం సముదాయేన యదుగిరిమనుసంధాయ నృసింహాధిష్ఠితం తస్య శృంగమనుసంధత్తే ॥ ఇయమితి ॥

*మూ॥ ఇయమభివంద్యతాం యదుధరాధరమౌలిధృతా
నృహరిగృహాగ్రగోపురసమున్నతిరున్మిషితా ।
పరిణతభూరిభాగ్యజనలోచనభృంగకులం
లలితవతంసకైతకశిఖేవ సుఖాకురుతే ॥ ౨౦ ॥

వ్యా॥ యదుధరాధరస్య మౌలినా — ఉన్నతత్వాన్మౌలిశబ్దితేన శృంగేణ ధృతా, ఉన్మిషితా — ఉన్మీలితా—కర్తరి క్తః—ప్రకాశమానే

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, నర్కుటకం నామ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "హయదశభిర్నజౌ భజజలాగితి నర్కుటకమ్" ॥ ఇతి ॥

త్యర్థః, నృహరేః—ప్రహ్లాదవరదస్య నృసింహస్య, గృహాన్తః — దివ్యాయతనసీమా, తత్ర గోపురస్య— ద్వారస్థితవిమానస్య, సమున్నతిః—ఔన్నత్యం, పరిణతం—ఫలోన్ముఖం, భూరిభాగ్యం —నిరవధిసుకృతం యేషాం తాని జనానాం లోచనాని తాన్యేవభృఙ్గాః, తేషాం కులం—సమూహం, సుఖాకురుతే—అనుకూలాచరణేనానందయతి "సుఖప్రియాదానులోమ్యే, (౫—౪—౬౩) ఇతి డాచ్ప్రత్యయః, అతః, లలితం—సరళం, వతంసత్వేనావస్థితం, కైతకం - కేతకీకుసుమం "పుష్పమూలేషుబహుళం" ఇతి బహుళగ్రహణాత్ అణో లుగభావః, తస్య శిఖేవేత్యుత్ప్రేక్షా, ఇయం—ప్రత్యక్షతయానుభూయమానా, అభివన్ద్యతాం ‡ దృష్టిభిరితి శేషః, " నరసింహగిరిందృష్ట్వాదూరేనమతభక్తితః । యస్యదర్శనమాత్రేణ దూరంగచ్ఛతిదుష్కృతం" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ అత్రకైతకశిఖేవేత్యుత్ప్రేక్షాయాః లోచనభృఙ్గకులమితిరూపకానుప్రాణితతయాఙ్గాఙ్గిభావేనసంకరః ॥ ౨౦ ॥

* మూ॥ రహసిసహరిరంసాయాతకంసారికాన్తా
చరణకమలసిక్తాలక్తరక్తోపకంఠాః ।
యదుధరణిభృతో మీ జన్మకాన్తారపాన్థ
శ్రమహరతరుమృష్టాస్సానవో నః పునీరన్ ॥౨౧॥

వ్యా॥ రహసి—విజనే, సహరిరంసయా—మిథోరన్తుమిచ్ఛయా, "వోపసర్జనస్య" ఇతి సహశబ్దస్యసభావాభావః ఆయాతానాం—ఆగతానాం, కంసారేఃకాన్తానాం—రుక్మిణ్యాదీనాం, చరణాఃకమలానీవేత్యుపమితసమాసః తేషు సిక్తైః రక్తాః—లోహితాః, ఉపకంఠాః—

‡ శిరోభిరితి శేషః । ఇతి సాధు. ఇతి భాతి ।

* అతిశక్వర్యాం ఛన్దసి, మాలినీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౪

సమీపప్రదేశాః యేషాంతే తథోక్తాః। అనేన శ్రీమన్నారాయణార్చ నార్థం సావరోధశ్శ్రీకృష్ణో వారంవారమాగత్య విహృతవానితిప్రతీయతే, "అర్చితః కృష్ణరామాభ్యాం" ఇతి వచనాత్ ॥ జన్మ-జననం, తదేవకాన్తారం - దుర్గమంవర్త్మ, తత్రపాంథానాం-పథికానాం-సంసారిణామిత్యర్థః, శ్రమస్య-గ్లానేః-హరన్తీతిహరాః, తైస్తరుభిః-వృష్టాః-ఘనోహరాః, అత్రతరూణాంసంసారశ్రమహరత్వం-మోక్ష ప్రదత్వం, తచ్చ తచ్ఛాయాసంశ్రయణస్య యాదవాద్రినివాస రూపత్వేనోపపద్యతే, "క్షణమపినివసన్తః" ఇతి వచనాత్ ॥ యద్వా సంసారశ్రమహరతరుశబ్దేన కల్పవృక్షస్థానీయా శ్రీవైష్ణవాలక్ష్యన్తే, అమీసానవః, నః-అస్మాకం, పునీరన్-పునన్తు, "పూఞ్ పవనే" ఇత్యస్మాద్ధాతోరాత్మనే పదిప్రార్థనాయాంలిఙ్ ॥ ౩౦ ॥

అ॥ అథ తేషామేవసానూనాం శ్రీరామచన్ద్ర శ్రీ బలభద్ర శ్రీకృష్ణ దత్తాత్రేయ రామానుజాచార్యాది విశేషాభిమానవిషయతయాభోగ్యతాతిశయమనుసందధానస్తత్రైవస్వస్య నిరన్తరవాసమాశాస్తే ॥ రఘుపతీతి ॥

*మూ॥ రఘుపతిచాపకోటిదృఢకుట్టనవిస్ఫుటితోపలోచ్చల
ద్విమలఝురీషుకృష్ణబలరోపితకల్పమహీజరాజిషు ।
యతిపతిపాదరేణు పరిమర్శన పవిత్రశిలానుబిభ్రరాః
యదుగిరిసానుసీమసు రమేమహి సాభిమతాస్సమాశ్రితం॥

వ్యా॥ రఘుపతేః-శ్రీరామచంద్రస్య, చాపకోట్యా-ధనురంచలేన, దృఢంయథాతథాకుట్టనేన-ఘట్టనేన, విస్ఫుటితాత్-విదళి

---

* ప్రకృత్యాం ఛన్దసి, సువదనా నామవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణం వృత్తరత్నాకరే, నోక్తమ్ న. జ. భ. జ. జ. జ. జ-గణా ఇతికల్ప్యం

తాత్, ఉపలాత్—పాషాణాత్, ఉచ్ఛలంత్యః—ఉద్గచ్ఛన్త్యః, విమలాః ఝరోర్ఝ్యో యాసు తాసు "పత్న్యా సహ విశాలాక్ష్యా నిత్యం నారాయణార్చనం। అకరోద్ధి పురా రామః శ్రీమాన్నాకుత్స్థవంశజః" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ తత్రివసనాత్రిమచంద్రః ధనుష్కోట్యాఖ్యం తీర్థముత్పాదితవానితిహిప్రసిద్ధిః, కృష్ణబలాభ్యాం-బలో-బలభద్రః—నామైకదేశే నామగ్రహణం, రోపితానాం—ఉప్తానాం, కల్పమహీజానాం—కల్పపాదపానాం, రాజయః—శ్రేణయః, యాసు తాసు "అర్చితః కృష్ణరామాభ్యాం తత్రాహం ద్వాపరే యతః" ఇత్యాది వచనక్రమేణ, శ్రీమన్నారాయణ చరణావర్చయన్తౌ తత్రేంద్ర భవనాదానీయ స్వగృహాఙ్గణేరోపితస్య కల్పపాదపస్య బీజాన్యుపావపతామితి భావః. యతీనాంపత్యుః—దత్తాత్రేయస్య పాదయోః రేణూనాం, పరిమర్శేన—సంబంధేన, పవిత్రాః శిలాః యాసు తాసు. యద్వా, యతిపతేః—భగవద్రామానుజాచార్యస్య। పురా కిల కృమికంఠ చోళోపద్రవేణ శ్వేతవస్త్రం పరిధాయ శ్రీరంగక్షేత్రాద్యాదవాచలం ప్రాప్తో రామానుజాచార్యః పరిధానశిలాయాం పునః కాషాయం జగ్రాహేతి గురుపరంపరా ప్రభావే ప్రసిద్ధం, యదుగిరేస్సానూనాం సీమసు—ప్రదేశేషు "సీమసీమే స్త్రియాముభే" ఇత్యమరః ॥ సాభిమతాః — అభిమతైః—అనుకూలైః—సహవాసయోగ్యైశ్శ్రీ వైష్ణవైస్సహితాః, నిర్భరాః సత్త్వోద్రిక్తయాదవాచలనివాసాత్, శ్రీ వైష్ణవసహవాసాచ్చ, సిద్ధోపాయస్వరూపేఽవగతే, స్వనిర్వాహ్యస్య సాధనాంశస్యాభావాదితి భావః, శతం సమాః—వర్షశతం "వాశతాదీనాం" ఇత్యేకవచనం. "హాయనోస్త్రీశరత్సమాః" ఇత్యమరః ॥ "కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగే" ద్వితీయా। రమే మహి—రముక్రీడాయాం ఇత్యస్మాత్ప్రార్థనాయాం లిఙ్ ॥ ౨-౨ ॥

అ॥ ఇత్థం సానూననుసంధాయ తదాశ్రితా ఝరీరనుసంధత్తే॥ కురవకేతి ॥

* మూ॥ కురవక మల్లికా వకుళ చంపక కుంద లతా
ర్పిత కుసుమావతంస మకరందరసోపచితాః ।
యదుకులదేవతాపద సరోజపరాగధరా
శ్చిరమవగాహిషీయ యదుశైలఝరీలహరీః ॥ ౨౩ ॥

వ్యా॥ కురవకాదీనాంలతాభిః – లతాసదృశీభిః కోమలశాఖాభిః. ఇదంచ, పుష్పితలతాన్తరాణా మప్యుపలక్షణం. అర్పితానాం, కుసుమమయానామవతంసానాం, మకరన్దరసైః–మధుస్యన్దైః, ఉపచితాః–అభివృద్ధాః, అత్ర లతాభ్యోఝరీషుచ్యుతానాం కుసుమానాం అవతంసత్వోత్ప్రేక్షణాల్లతానాంప్రసాధికాత్వం ఝరీణాం నాయికాత్వంచ సమాసోక్త్యావ్యజ్యతే. యదుకులదేవతాయాః– శ్రీమన్నారాయణస్య, పదేఏవ–సరోజే, తయోఃపరాగాణాం । ధర స్తీతిధరాః పాదావనేజనీసంబంధాదితిభావః, యదుకులదేవతా – శ్రీకృష్ణః, తస్యఝరీషువిహరణాదితివా, యదుశైలస్యఝరీణాం – నిర్ఝరాణాం, లహరీః–తరఙ్గాః, చిరమవగాహిషీయ–నిమజ్జేయం. గాహూ తేరాశిషిలిజ్, భోగ్యతాతిశయాచ్చిరత్వోక్తిః ॥ ౨౩ ॥

అ॥ అథ యాదవాచలసంబన్ధినస్సర్వాననుసంధత్తే ॥ పదఇతి ॥

‡ మూ॥ పదేతత్రివిష్ణోః పరత్వానుభూత్యా
పరంనిర్వృతా స్తస్యసౌలభ్యలోభాత్ ।

---

*అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, నర్కుటకంనామ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౨౦॥
‡ జగత్యాం ఛన్దసి, భుజఙ్గప్రయాతం నామవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణం, "భుజఙ్గప్రయాతంభవేద్యైశ్చతుర్భిః" ॥ ఇతి ॥

యదుక్ష్మాభృదన్తేవసన్త్యత్రిముక్తా
నుమస్తాన్ సమస్తాన్ చరస్థాస్నురూపాన్ ॥ ౨౪ ॥

వ్యా॥ ముక్తాః–వైకుణ్ఠవాసినస్సూరయః, తత్రివిష్ణోఃపదే–పద్యత ఇతిపదం–దివ్యమంగళవిగ్రహః "తద్విష్ణోః పరమంపదం" ఇతి హిశ్రుతిః ॥ పరత్వస్యానుభూత్యా – అనుభవేన, పరం – విశేషేణ, నిర్వృతాః–సన్తుష్టాస్సన్తః, తస్య–విష్ణోః, సౌలభ్యలోభాత్–అభిలాషాత్ – సౌలభ్యానుబుభుక్షయేత్యర్థః. అత్రియదుక్ష్మాభృదన్తే – యాదవాచలపరిసరే వసన్తి, చరాణి – మనుష్యాదీని, స్థాస్నూని – స్థావరాణి వృక్షాదీని, రూపాణి – శరీరాణియేషాం, తాన్ "చరిష్ణుజఙ్గమచరం"(3-32) స్థాస్నుస్థిరతరస్థేయాః"(3-24) ఇతిచామరః॥ "గ్లాజిస్థశ్చగ్స్నుః" (3-2-139) ఇతి గ్స్నుప్రత్యయః, నుమః – "ణుస్తుతౌ" లట్ ॥ ౨౪ ॥

అ॥ అథ తత్రత్యాంవైకుణ్ఠగఙ్గామనుసంధత్తే ॥ అధూర్జటీతి ॥

* మూ॥ అధూర్జటిజటాటవీతటకపాలసంపూరణా
మజహ్నుజఠరానలక్వథనఖిన్నయాదఃకులామ్ ।
అసాగరచిరావనోపచితసాస్థిభస్మోత్కరా
మనుస్మిత యదుక్షమాధరపదాంభజేస్సరిదీమ్ ॥ ౨౫॥

వ్యా॥ ధూర్జటేః – రుద్రస్య, జటాఏవాటవీ, తస్యాస్తటే–ప్రదేశే, స్థితస్య కపాలస్య, సంపూరణం–పరిపూరణం తన్నవిద్యతే యస్యాస్తాం, జహ్నోః–రాజర్షేః, జఠరానలేన–జఠరాగ్నినా, క్వథనేన–పాకవిశేషేణ ఖిన్నానాం, యాదసాం–జలజంతూనాం, కులం–

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, పృథ్వీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౫॥

సమూహాః, సనవిద్యతేయస్యాం తాం, "యాదాంసిజలజ న్తవః" ఇత్యమరః ॥ సాగరాః - కపిలకోపాగ్నిదగ్ధాః సగరపుత్రాష్షష్టి సహస్రం "తస్యేదం" ఇత్యణ్ ॥ తేషాంచితావనం — దహనభూమిః, తత్రోపచితానాం, అభివృద్ధానాం, సాస్థ్నాం - అస్థిసహితానాం, భస్మనాం - భసితానాం, ఉత్కరః - రాశిః "పుంజరాశీతూత్కరః కూటమస్త్రియాం" ఇత్యమరః ॥ సనవిద్యతేయస్యాం తాం, అనుజ్ఝితం - అత్యక్తం, యదుక్షమాధరస్యపదంయయా తాం, పదశ బ్దేన ప్రత్యస్తపర్వతోలక్ష్యతే, స్వర్ణదీం - వైకుణ్ఠగఙ్గాం భజే, "యస్యావైకుణ్ఠగఙ్గేతినామధేయం విదుర్బుధాః । సాహివిష్ణుపదా దేవసాక్షాన్నిపతితాభువి" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ అత్రప్రసిద్ధగఙ్గాపేక్షయా వైకుణ్ఠగఙ్గాయా విశేష ప్రతిపాదనేన వ్యతిరేకాలఙ్కారః "వ్యతిరేకోవిశేషశ్చేదుపమానోపమేయయోః"ఇతి లక్షణాత్ ॥౧౨॥

అ॥ పరిసరవర్తినితీర్థాన్యనుసంధాయ, ప్రధానం కల్యాణ తీర్థమనుసన్ధత్తే ॥ నిర్ణీచేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ నిర్ణీచోచ్చభిదంనిరాకృతగుణావద్యావమర్శాంజనా
నాప్లావ్యానుజిఘృక్షతీం సురుచిరాగాధప్రసన్నాద్భుతామ్ ।
శ్రీమద్యాదవభూధరేసుచరితోల్లాసావహామన్వహం
కల్యాణీమవగాహిషీయకరుణాం నారాయణస్యాపరామ్ ॥

వ్యా॥ నీచాః_జాత్యాఅపకృష్టాః, ఉచ్చాః - తయాఉత్కృష్టాః, తేషాంభిదా - వైలక్షణ్యం సా నిర్గతాయస్మిన్కర్మణి తద్యథాతథా, క్రియావిశేషణం-జాతికృతవైలక్షణ్యానిరపేక్షమిత్యర్థః, గుణాశ్చ, అవద్యాని - దోషాశ్చ, తేషామవమర్శః_పరిగ్రహపరి

---

* అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

త్యాగార్థః పరామర్శః, సనిరాకృతోయస్మిన్కర్మణి తత్ క్రియా విశేషణం, జనాః—ఉత్పత్తిమతః, ఆప్లావ్య - సంస్నాప్య, అనుజి ఘృక్షతీం — అనుగ్రహంకర్తుమిచ్ఛన్తీం, సురుచిరాం - అత్యన్తం హృద్యాం, అగాధాం-అపరిచ్ఛేద్యగాంభీర్యాం, ప్రసన్నాం - అకల్మ షాం, అద్భుతాం-అసదృశత్వాదాశ్చర్యకారిణీం, శ్రీమద్యాదవభూ ధరే, సుచరితస్య—సుచరితాఖ్యబ్రాహ్మణస్య, ఉల్లాసః-గంగాతటాద స్యామున్మజ్జనం, తస్యావహాం—ప్రాపిణీం "మమజ్జజాహ్నవీతోయే మధుజిత్పాదసంభవే। ఉన్మమజ్జతతఃపశ్చాదుల్లసత్పద్మమండలే। కల్యా ణీతీర్థకల్లోలమధ్యేసుచరితోద్విజః" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ కరుణావిషయే, సుచరితానాం-సుకృతానాం, ఉల్లాసస్య—ఫలస్య—భగవద్గుణానుభవ కైంకర్యరూపస్య ఆవహాం, శేషంనిగదవ్యాఖ్యానం। నారాయణస్యాప రాంకరుణాం - సరోరూపామిత్యర్థః, కల్యాణీం-కల్యాణీనామ్నీం సరసీం అవగాహిషీయ "గాహూవిలోడనే" ఆశిషిలిఙ్. అనుభయతా ద్రూప్యరూపకమలఙ్కారః, "విషయ్యభేదతాద్రూప్యరంజనంవిష యస్యయత్। రూపకంతత్త్రిధాధిక్యన్యూనత్వానుభయోక్తిభిః" ఇతి లక్షణాత్.

అ॥ హరేరితి ॥

* మూ॥ హరేర్వరాహరూపిణశ్శ్రిమాం
బుసంభవంభవశ్రిమాపహామ్ ।
భవిష్ణువిష్ణుపద్యుపాసితం
సరశ్చరీకరోతుమంగళమ్ ॥ ౨౭ ॥

---

*పఞ్చ్యాం ఛన్దసి, వృత్తమ్, తన్నామచ, ప్రస్తారేణగ్రాహ్యం, కల్ప్యంచ ॥ లక్షణన్తు, జ. ర. జ. గురవః ॥

వ్యా॥ వరాహరూపిణోహరేః, శ్రమాంబు-ధరణీముద్ధృత్య మహార్ణవాదుత్థితస్య, సర్వాంగసంగిసాముద్రింజలం, శ్రీమాంబు సదృశత్వాచ్ఛ్రీమాంబ్విత్యుచ్యతే, తత్సంభవః - తేనసంభూతం, "మహోత్థితస్యజలధౌ మమాంగాద్గళితంజలం । తేనపూర్ణమిదం తీర్థం తస్మాత్పుణ్యంపురాతనం" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ భవశ్రీమా పహం - సంసారక్లేశనాశనం, స్వసంసేవినామితిశేషః. భవిష్ణుః - భవిత్రీ - స్వసేవినామిష్టప్రాపణానిష్టనివారణ సమర్థేత్యర్థః, "భూష్ణుర్భవిష్ణుర్భవితా" ఇత్యమరః ॥ "కర్తరిభువఃఖిష్ణుచ్ ఖుకఞౌ" (౩-౨-౫౭) ఇతి భవతేః ఖిష్ణుచ్ ప్రత్యయః, తాదృశీ యా విష్ణుపదీ-గంగా తయా ఉపాసితం - తీర్థమధ్యే ఆవిర్భూతతయాసేవితం "ఫాల్గునేమాసిసంప్రాప్తేమాసానాముత్తమోత్తమే । అహంకల్యాణ తీర్థస్య మధ్యేవర్తేమనోరమే" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ సరః-కల్యాణా ఖ్యం, మంగళం-శ్రేయః, చరీకరోతు-పౌనః పున్యేనకరోతు, కరో తేర్యఙ్లుకి లోట్ ॥ ౨౮ ॥

అ॥ అథ యాదవాచలాలంకారభూతాం శ్రీ నారాయణపురీ మనుసంధత్తే ॥ సేయమిత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ సేయంవైష్ణవనర్మ్యహర్మ్యశిఖరోదంచత్పతాకావళీ
సంఘర్షక్షతచన్ద్రనిస్సృతసుధాలిప్తేవదేదీప్యతే ।
శ్వేతద్వీపవివర్తమూర్తిరనఘుశ్రీభూమినీళాసఖ
శ్రీనారాయణచిత్తనిర్వృతికరీనారాయణాఖ్యాపురీ ॥

వ్యా॥ వైష్ణవానాం-విష్ణుసంబంధినాం, నర్మ్యహర్మ్యాణాం-

---

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

క్రీడాసాధానాం, వైష్ణవసంబంధినాంసర్మహర్మ్యాణామితివా శిఖరేషు, ఉదంచన్తీనాం - ఉచ్ఛ్రితానాం, పతాకానామావళ్యాః - పఙ్క్తేః, సంఘర్షణ - ఉల్లేఖేన, క్షతాత్-దళితాత్, చన్ద్రాత్. నిస్సృతయా-గళితయాసుధయా-అమృతేన, లిప్తా - ఆలిప్తేవ, అత్ర సుధాఖ్యలేపనద్రవ్యవిశేషాలేపస్య, చంద్రమండలగళితామృతలేపత్వేనోత్ప్రేక్షణాత్, శ్లిష్టేన సుధాశబ్దేన విషయస్యోపాదానాచ్చ, ఉక్తవిషయావస్తూత్ప్రేక్షా "సంభావనాస్యాదుత్ప్రేక్షావస్తుహేతుఫలాత్మనా। ఉక్తానుక్తాస్పదాద్యాతుసిద్ధాసిద్ధాస్పదేపరే" ॥ ఇతి లక్షణాత్ ॥ శ్వేతద్వీపస్య – క్షీరాబ్ధిశాయిభగవన్నివాసదేశస్య, వివర్తః—అవస్థాన్తరాపత్తివిశేషః అత్ర "పూర్వావస్థావిరోధ్యవస్థాన్తరాపత్తిః పరిణామః। తదవిరోధ్యవస్థాన్తరాపత్తివివర్త" ॥ ఇతి పరిభాషా ॥ మూర్తిర్యస్యాస్సా తథోక్తా. అనఘస్య శ్రీభూమినీళానాంసఖ్యుః—తత్సహితస్యేత్యర్థః, అస్యచానఘత్వం-దుర్లభత్వాది దోషరాహిత్యం, శ్రీనారాయణస్య, చిత్తనిర్వృతికరీ—నిర్భరానన్దజననీ, నారాయణాఖ్యాసేయంపురీ, దేదీప్యతే - సర్వోత్కృష్టతయా ప్రకాశతే, "దీపీదీప్తౌ" ఇత్యస్మాద్యఙన్తాల్లట్ ॥ ౨౮ ॥

*మూ॥ అశ్రాన్తోత్సవబద్ధకౌతుకయతిక్షోణీశసంపత్సుత
ప్రస్థానోత్సుకపౌరయావతనుసంమృష్టప్రతోళీముఖామ్।
ఫుల్లత్పల్లవతోరణచ్యుతమధుస్యన్దాపనీతశ్రమా-
శేషాగన్తుజనామిమామనిమిషం సేవేపురీం సంపదీమ్ ॥

వ్యా॥ అశ్రాన్తేతి ॥ అశ్రాన్తేషు — అవిశ్రాన్తేషు - సతతం ప్రవర్తమానేష్విత్యర్థః, ఉత్సవేషు - నిత్యపక్షమాస సంవత్సరాది

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

నిమిత్తకేషు యాత్రాద్యుత్సవేషు, బద్ధం-ప్రకోష్ఠేనద్ధం, కౌతుకం-హస్తసూత్రం, "కౌతుకంహస్తసూత్రాగ్రే నర్మణ్యపిచవిస్మయే" ఇత్యమరశేషః ॥ యయోస్తౌ - యతిక్షోణీశః - యతిరాజః, సంపదాయుక్తస్సుతః – సంపత్సుతః-ఉభయవిభూతినాయకః, శ్రీరామప్రియశ్చ, తయోః ప్రస్థానే-వీధీపరిభ్రమణాద్యర్థనిర్గమే, విషయే, ఉత్సుకం-ఉద్యుక్తం, అత్ర "ఉత్సుక" మిత్యనేన, ప్రస్థానస్యాభిమతత్వంప్రతీయతే "ఇష్టార్థోద్యుక్త ఉత్సుకః" ఇత్యమరః ॥ యువతీనాంసమూహః-యౌవతం, పురేభవం పౌరం, తచ్చతద్యౌవతంచ, తేనసుసంమృష్టాని - సంమార్జనాలేపనరంగవల్ల్యాదిభిరలంకృతాని, ప్రతోళీనాం - వీధీనాం, ముఖాని - స్వభవనబహిర్ద్వారపర్యన్తాని యస్యాంతాం. పుల్లద్భ్యః-వికసద్భ్యః, "ఫుల్లవికసనే" ఇత్యస్మాద్ధాతోశ్శతృప్రత్యయః ॥ అత్రవికాసః-పుష్పద్వారా। పల్లవమయేభ్యస్తోరణేభ్యః - అత్ర తోరణశబ్దేన బహిర్ద్వారసంబంధి వందనమాలికా లక్ష్యతే, చ్యుతైః-గళితైః, మధుస్యన్దైః-మకరందద్రవైః, అపనీతశ్రమాః - అపహృతాగమనాయాసాః, అశేషాః - సమస్తాః, ఆగన్తుజనాః-సేవార్థమాగతజనాః, యస్యాంతాం, యాదవీం - యదువంశ్యకృష్ణబలాద్యభిమతాం, ఇమామితిప్రత్యక్షనిర్దేశేన, శైలాగ్రవర్తిత్వాత్సర్వలోకైరపిసుఖేనద్రష్టుంయోగ్యేతిసూచ్యతే, పురీం-శ్రీనారాయణపురీం, అనిమిషం-నిర్నిమేషంయథాతథా-ఏవం సంతతోత్సవార్థమశేషపౌరపురంధ్రీభిరలంకృతసర్వవీధీముఖతయా, ప్రత్యగ్రపుష్పితపల్లవాలంకృతతోరణవత్తయాశ్రమహరత్వాచ్చ, అత్యన్తభోగ్యతాఽభిప్రేతా, సేవే-అనుభవామి "షేవృ సేవనే"। స్వభావోక్తిరలంకారః ॥ ౨౯ ॥

అ॥ శ్రీనారాయణపురవర్ణనా ప్రసక్తోత్సవసామాన్యసార
భూతం వజ్రముకుటీదివ్యోత్సవమనుసంధత్తే ॥ తదితి ॥

*మూ॥ తత్తాదృక్షగజేంద్రమోక్షణ, రథారోహక్షణ, స్వర్ధునీ
తీర్థాధ్యక్షణ, పూర్వపర్వమహితే యస్మిన్యతీంద్రాజ్ఞయా ।
ఆమాతంగవసిష్ఠమేతి జనతా ముక్తైకరస్యాం శ్రియం
సోఽయం ప్రత్యహమస్తు వజ్రముకుటీ దివ్యోత్సవో వాత్సరః ।

వ్యా॥ తత్-భగవత్పరత్వసూచకతయాప్రసిద్ధం, తాదృక్షం-
తదనురూపాత్యన్తవైభవయుక్తం "త్యదాదిష్వాపపదేష్వదృశేఃకఞ్చ"
ఇతి కఞ్ప్రత్యయే, "ఆసర్వనామ్నః" ఇత్యాకారాదేశేచ, తాదృక్షే
తిరూపసిద్ధిః, గజేంద్రమోక్షణం-గ్రాహగ్రస్తగజేంద్రమోక్షణాను
కరణరూప ఉత్సవః, రథారోహక్షణః-దివ్యరథారోహణరూప ఉత్సవః
"నిర్వ్యాపారస్థితౌ కాలవిశేషోత్సవయోఃక్షణః" ఇత్యమరః ॥ స్వర్ధు
న్యాః-గఙ్గాయాః, తీర్థస్య - పుణ్యజలస్య, "ఋషిజుష్టజలేతీర్థం"
ఇత్యమరః ॥ అధ్యక్షణం-సాక్షాత్కారః, కల్యాణీతీర్థమధ్యే ఇతి శేషః
"ఫాల్గునేమాసీ" త్యాదివచనాత్. ఏతాని పూర్వాణి యేషాం తాని
పర్వాణి-కల్యాణోత్సవ, ప్రహ్లాదమోక్షణ, లక్ష్మీప్రణయకలహాసం
ధానపట్టాభిషేచనోత్సవాదీని, తైర్మహితే - పూజితే "మహపూ
జాయా" మితికర్మణి క్తః, యస్మిన్-ఉత్సవే, జనతా - జనసమూహః
"గ్రామబంధుజనసహాయేభ్యస్తల్" ఇతి సమూహార్థే తల్ ప్ర
త్యయః ॥ యతీంద్రాజ్ఞయా-"దేవాలయసమీపస్థాన్దేవసేవార్థమా
గతాన్ । చండాలాన్పతితాన్వాపి స్పృష్ట్వానస్నానమాచరేత్" ॥
ఇతి పాంచరాత్రవచనానుసారిణ్యా రామానుజాచార్య దివ్యాజ్ఞయా-

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

నియమనేనేత్యర్థః, మాతఙ్గాః-అత్యపకృష్టజాతీయాః, వసిష్ఠః-సాక్షాద్బ్రహ్మపుత్రః, "అభివిధౌ" వాచ్ ॥ అవ్యయీభావసమాసః-జాతివిశేషాద్యనాదరేణేత్యర్థః, ముక్తానాం-పరమపదవాసినాం, ఏకరస్యాం-అసాధారణభోగ్యాం, శ్రియం-ఐశ్వర్యం-భగవద్గుణానుభవకైఙ్కర్యలక్షణం, ఏతి-ప్రాప్నోతి, సోయం వాత్సరః-ప్రతివత్సరమేకవారం ప్రవర్తమానః, వజ్రమకుటీ-వజ్రమయానిరుద్ధకిరీటం-అస్మిన్నుత్సవే, వజ్రమకుటీధారణస్యప్రధానత్వాత్తన్నిబంధనా సంజ్ఞా, ప్రత్యహం-ప్రతిదినం, అస్తు-ప్రవర్తతాం-సర్వదాసర్వేషాం మోక్షానందసిద్ధ్యర్థమితిభావః ॥ ౩౦ ॥

అ॥ అథ శ్రీనారాయణపురవాసిన శ్శ్రీవైష్ణవానసుసంధత్తే ॥ స్వేతి ॥

*మూ॥ స్వాంగీకారోపహారీకృతనతదురితాస్స్వాంఘ్రిరేణుప్రభావ
ప్రేక్షాసాక్షీకృతాస్మత్సహపతితచతుర్వేదిసర్వాపరాధాః ।
శ్రీమన్నారాయణాంఘ్రిద్వయపరిచరణైశ్వర్యగర్వాదుదస్త
శ్రీవైకుంఠోపకంఠాయదుగిరికటకస్వామినోమేస్వదన్తామ్ ॥

వ్యా॥ స్వేషాంఅంగీకారే - స్వీయతయాపరిగ్రహే, ఉపహారీకృతాని - అనుపహారాణి ఉపహారత్వేన సంపద్యమానానికృతాని "అభూతతద్భావేకృభ్వస్తియోగే సంపద్యకర్తరిచ్విః" (౫-౪-౫౦) ఇతి చ్విప్రత్యయః ॥ నతానాం - ప్రణతానాం, దురితాని యైస్తే తథోక్తాః, స్వాంఘ్రిరేణూనాం ప్రభావస్య-మహిమ్నః-అత్యన్తాప

* ప్రకృత్యాంఛన్దసి, స్రగ్ధరా నామవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "మ్రభ్నైర్యానాంత్రయేణత్రియుగమునియుతాస్రగ్ధరాకీర్తితేయమ్" ॥ ॥ ఇతి ॥

రాధిజనపరిపాలనరూపస్య, ప్రేక్షాయాం-నిశ్చయాత్మకజ్ఞానే. "ప్రేక్షో పలబ్ధిశ్చిత్సంవిత్" ఇత్యమరః ॥ సాక్షీకృతాః, అభూతతద్భావేచ్వి ప్రత్యయః. అస్మత్సహాపఠితస్య—సాపరాధజనగణనా యామస్మాభి స్సహాపఠిగణితస్య, చతుర్వేదినః — చతుర్వేదినామ్నః — అగ్రిహారిక బ్రాహ్మణస్య, సర్వాపరాధాః—అకృత్యకరణాదయః, యైస్తేతథోక్తాః లోకే, యథాసాక్షీ, వివక్షితార్థనిశ్చాయకోభవతి, ఏవం శ్రీవైష్ణ వాంఘ్రిరేణుపరిభావేన నివృత్తాశ్చతుర్వేదినోఽపరాధాస్తన్నిశ్చా యకతయానిరూపితాః, శ్రీమన్నారాయణాంఘ్రిద్వయపరిచరణేన— ధ్యానార్చనాదిరూపేణ ఐశ్వర్యేణజనితాద్గర్వాత్, ఉదస్తః — ఉపే క్షాబుద్ధివిషయీకృతః శ్రీవైకుంఠస్య-గుణానుభవకింకరతైకాన్తస్య వైకుంఠలోకస్య, ఉపకంఠః — భగవత్సన్నికృష్టప్రదేశః యైస్తే తథో క్తాః యదుగిరికటకస్య — యాదవాచలప్రస్థస్య, "కటకోఽస్త్రీనితం బోద్రేః" ఇత్యమరః ॥ స్వామినః—పితేవ్యదిత్యే పుత్రాణామివ శ్రీమ న్నారాయణశేషభూతే యాదవాచలకటకే వైష్ణవానాంస్వామ్యమ విరుద్ధం, మే - మహ్యం, స్వదన్తామ్ - ప్రీతివిషయాభవన్తు "రుచ్య ర్థానాం ప్రీయమాణః" ఇతి చతుర్థీ ॥ "ష్వదఆస్వాదనే" ఇత్యస్మా ల్లోట్. తేషుమమభక్తిర్భవత్వితిభావః ॥ ౩౦ ॥

అ॥ అథ తానేవవైష్ణవాన్ శుచిత్వాదిభిర్గుణైర్మహాంసత్వే నానుసంధత్తే ॥ శుచీతి ॥

*మూ॥ శుచి రుచిరం, మనోజ్ఞచరితం, నళినాక్షదయా
మృతసరసీరసార్ద్రీ, మనురంజితమంజురవమ్ ।

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, నర్కుటకం నామవృత్తమ్ ॥ లక్షణ ముక్తం శ్లో ౨౦ ॥

ఇదమిహపక్షపాతమనిమిత్తకమాద్రియతే
యదుగిరిహేమసానురసికంమయిహంసకులమ్ ॥ ౩౭ ॥

వ్యా॥ శుచి - భగవచ్ఛేషత్వానుసంధానేన, బాహ్యాభ్యన్తర దోషరహితం "యస్స్మరేత్పుండరీకాక్షం సబాహ్యాభ్యన్తరశ్శుచిః" ఇతి వచనాత్. అన్యత్ర వర్ణతశ్శుభ్రం, రుచిరం—రుచివిషయం. జ్ఞానభక్త్యాదిభిర్గుణైస్సుగ్రహణీయమిత్యర్థః, అన్యత్ర భాస్వరం, మనోజ్ఞం—మంజుళం, చరితం—చరిత్రం, యస్యతత్తథోక్తం అన్యత్ర, చరితం—గమనం. నళినాక్షస్య — భగవతః, దయైవామృతసరసీరసః, తేనాద్రీణం—శీతలీకృతం, అత్ర భగవద్దయాయాస్తాపత్రయాతురజనోజ్జీవనహేతుతయా అమృతసరసీరసత్వోక్తిః. అన్యత్ర, సరోజలావగాహనాద్రీణం. అనురంజితః — భగవత్స్వరూపరూపగుణవిభవాది విషయకతయాప్రీతివిషయః, మంజుః—మనోజ్ఞః, రవః — వేదాన్తాది ధ్వనిః, యస్యతత్తథోక్తం. అన్యత్ర, స్పష్టం. యదుగిరేహేమసానుషు, రసికం—రసజ్ఞం, హంసానాం-పరమహంసానాం, అన్యత్ర, మరాళానాం, కులం—సమూహః, ఇహ — ఏవంభూతేమయి, పక్షపాతం-మత్కార్యాభినివేశం, నవిద్యతేనిమిత్తం — హేతుర్యస్మిన్కర్మణితద్యథాతథా, క్రియావిశేషణం, ఆద్రియతే — అంగీకరోతి. "దృఙ్ ఆదరణే" ఇత్యస్మాద్దివాదిత్వాత్ శ్యన్ — అప్రార్థితమప్యస్మద్ధితేస్స్వయంప్రవర్తత ఇతి భావః, హంసవిషయే, పక్షపాతః— పక్షచలనం. తదాదరస్య అనిమిత్తకత్వం—స్వాభావికత్వం. శ్లేషోఽలంకారః ॥ ౩౭ ॥

అ॥ అథ తత్పాదరేణూననుసంధత్తే ॥

॥ కేత్రితుమితి ॥

*మూ॥ క్రేతుం నః ప్రభవన్తి హన్త యతిరాడ్జన్మోత్సవోన్మస్తక
ప్రేమవ్యుత్క్రమనృత్యదార్యచరణోత్క్షిప్తా యదుక్ష్మాభృతః।
ధూళ్యో యాః కిల రఙ్గవేఙ్కటముఖశ్రీదివ్యదేశాశ్రితై
రచ్యన్తే నియమేన తీర్థవటికారూపేణ గోపాయితాః ॥ 33 ॥

వ్యా. యతిరాట్ - శ్రీరామానుజాచార్యః, తస్య జన్మోత్సవే - ప్రతివత్సరం, చైత్రమాసి ప్రవర్తమానే - అస్మత్పితృచరణైర్నృసింహార్యైర్దివ్యరథోత్సవాదిభిః పరిష్కృతే. ఉన్మస్తకేన - ప్రేమ్ణా - భక్త్యా, శిష్టవిషయత్వాత్ప్రేమ్ణో భక్తిత్వం, వ్యుత్క్రమం - క్రమరహితం యథాతథా - యథేచ్ఛమిత్యర్థః, నృత్యతాం, ఆర్యాణాం చరణైః, ఉత్క్షిప్తాః - ఉత్కీర్ణాః, యదుక్ష్మాభృతో ధూళ్యః, నః - అస్మాన్, క్రేతుం - క్రీతానివ స్వాధీనాన్ కర్తుం, ప్రభవన్తి - సమర్థా భవన్తి । హన్తేతి హర్షే తాసాం క్రయసాధనత్వం వైభవవర్ణనేన సమర్థయతే యా ఇత్యాదినా । కిలేతి ప్రసిద్ధౌ. రఙ్గం - శ్రీరఙ్గం వేఙ్కటో - వేఙ్కటగిరిః, ఏతౌ, ముఖం - ఆద్యౌ, యేషాం తే తథోక్తాః, తే చ తే శ్రీమన్తో దివ్యదేశాః అష్టోత్తరశతదివ్యస్థానాని. తానాశ్రితైః - తద్వాసిభిః "ద్వితీయాశ్రితాతీత" (౨-౧-౨౪) ఇత్యాదినా సమాసః, అభియుక్తైరిత్యర్థః, తీర్థవటికాః - తీర్థసంగ్రహణాయ తీర్థజలభావితామృద్ఘుటికాః, తద్రూపేణ - తదాకారేణ, గోపాయితాః - రక్షితాస్సత్యః, నియమేన ప్రతిదినమర్చ్యన్తే - పూజ్యన్తే, కావ్యలిఙ్గమలంకారః ॥ 33 ॥

అ॥ ఇత్థం, వీథ్యనుసంధానప్రసక్తానుప్రసక్తం పరిసమాప్య, శ్రీమన్నారాయణమందిరపురోభాగమనుసంధత్తే ॥ మధురిప్వితి ॥

---

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

*మూ॥ మధురిపుజలనిధిదృగమృతవీచీ
కృతపరిచితిమురుమణిగణకీర్ణామ్ ।
పరిసరనతసురసదసముపాసే
యదుగిరితటభువితదజిరవేలామ్ ॥ ౩౪ ॥

వ్యా॥ మధురిపురేవ జలనిధిః, తస్య దృశః-వీక్షణాన్యేవ అమృతవీచయః, తాభిః కృతా పరిచితిః - భూయస్సంబంధో యస్యాం తాం ఉరూణాం, మణీనాం-మంటపప్రాకారగోపురాదిఖచితానాం, గణైః-సమూహైః, కీర్ణాం-వ్యాప్తాం, పరిసరే, నతానాం - ప్రణతానాం సురాణాం, సదః-సంసత్, యస్యాం తాం తథోక్తాం, యదుగిరేస్తటభువి-పర్యన్తప్రదేశే, తస్య-మధురిపోః, అజిరం - అఙ్గణమేవ వేలా, తాముపాసే-ఉపతిష్ఠే, "అఙ్గణం చత్వరాజిరే" ఇత్యమరః, రూపకాలఙ్కారః ॥ ౩౪ ॥

అ॥ అథ భగవద్దివ్యమందిరాన్తర్వర్తినః పరిజనాననుసంధత్తే ॥ తాంబూలేతి ॥

‡ మూ॥ తాంబూలదర్పణపతద్గ్రహతాళవృన్త
భృఙ్గారధౌతవసనాభరణస్రగాదీన్ ।
ఆబిభ్రతో యతిపతిప్రణిధీన్విభోర్ద్వా
పంచాశతః పరిజనప్రవరాన్భజామః ॥ ౩౫ ॥

వ్యా॥ తాంబూలం-తాంబూలసహితపాత్రవిశేషః, దర్పణః-ఆదర్శః, పతద్గ్రహః-ప్రతిగ్రాహః " ప్రతిగ్రాహః పతద్గ్రహః "

---

* శక్వర్యాం ఛన్దసి, వృత్తం తన్నామ చ ప్రస్తారేణ జ్ఞేయం కల్ప్యం చ ॥ లక్షణన్తు, "గురుద్వయసహితం నగణచతుష్టయమ్" ॥

‡ శక్వర్యాం ఛన్దసి, వసన్తతిలకావృత్తమ్॥ తల్లక్షణముక్తం ప్రాక్

ఇత్యమరః-కళాచికేతియావత్, తాలవృన్తం-వ్యజనం, భృంగారః-జల పాత్రవిశేషః, ధౌతవసనాని-ప్లోతవస్త్రాణి, ఆభరణాని - కిరీటమకుటా దీని, స్రజః-తులస్యాదిరచితాః, ఆదిశబ్దేన చామరాదయో గృహ్యన్తే ఏతాన్ పరిబర్హాన్ నాబిభ్రతః-దధతః, యతిపతేః ప్రణిధీన్-తన్నిదేశవ ర్తినః, ద్విపంచాశతః- ద్విపంచాశత్సంఖ్యాకత్వతయా ప్రథితద్వి పంచాశదభిధానాన్ - విష్ణోః, పరిజనప్రవరాన్ – పరిజనశ్రేష్ఠాన్, భజామః-సేవామహే "భజ సేవాయాం" ఉభయపదిషు పాఠాత్ ॥

అ॥ అథ దివ్యవిమానమనుసంధత్తే ॥ ద్రుహిణేతి ॥

*మూ॥ ద్రుహిణ సనకయోగి నారాయణాత్రేయసంరక్షితం
యతిపతికృపయేహసర్వాత్మసేవ్యాందశాంప్రాపితమ్ ।
నిగమశిఖరవత్పరబ్రహ్మగర్భంయదుక్ష్మాధర
ప్రవణమనుభవేయమానన్దసంజ్ఞంవిమానంముహుః ॥ ౩౬ ॥

వ్యా॥ ద్రుహిణః-బ్రహ్మా, సనకయోగీ - తత్పుత్రః, నారాయణః-బదరికాశ్రమవాసీ భగవదవతారో మునిః, ఆత్రేయః-అత్రికుమారో దత్తనామా, తైస్సంరక్షితం-పరిపాలితం ఏకత్ర, పూజాదినా, అన్యత్ర అధ్యయనప్రవచనాదినా । తథా మాహాత్మ్యే, "తతస్సనత్కుమారాద్యైస్సత్పుత్రైః పరివారితః । అర్చయామాస గోవిందమరవిన్దాయతేక్షణం" (౩-౬౧) తథా, "యదుగిరిగతమన్తర్దర్శినాం చక్రవర్తీ యదుకులబహుమాన్యం చిన్తయామాస దేవం" (౧-౧౯) అత్ర, అన్తర్దర్శినాం-ఆత్మసాక్షాత్కారవతాం, చక్రవర్తీ నారాయణమునిః తథా, దత్తాత్రేయం ప్రస్తుత్య. "నారాయణస్య

---

* ధృత్యాం ఛన్దసి, నిశావృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "నగణయుగళతోఽబ్ధిరేఫా యదా స్యుర్నిశా సా భవేత్" ॥ ఇతి ॥

సాన్నిధ్యేనిత్యంసతోవ్రత్తరేపునః । నారాయణాచలేచక్రే సన్యాసాశ్రమసంగ్రహం" (౯—౬౬) ఇతి ॥ యతిపతేః - రామానుజాచార్యస్యకృపయా-అవ్యాజయాదయయాసర్వజనవిషయిణ్యా, ఇహ-కలియుగే, సర్వాత్మనాం-ఏకత్రజాతికృతతారతమ్యానాదరేణ అన్యత్ర విద్యాకృతతారతమ్యానాదరేణ, సేవ్యాందశాంప్రాపితం- ఏకత్రమహాత్మ్యనాడకరణేన, పరత్రశ్రీభాష్యాదికరణేనేతిభావః. నిగమశిఖరవత్ -వేదాన్తమివ పరంబ్రహ్మ, గర్భేయస్యతత్తథోక్తం-ఏకత్రావస్థానేన అపరత్రవేద్యతయా, యదుక్ష్మాధరేప్రవణం—ఆసక్తం — ఏకత్ర సత్యలోకాత్సనత్కుమారేణానయనాత్, తథాహిమాహాత్మ్యవచనం. "ఇతిమత్వాతతేతస్య సరసస్సమునీశ్వరః । విమానంస్థాపయామాసవిధినాభ్యర్చితంపురా" (౪—౫—౨) ఇతి ॥ సమునీశ్వరః - సనత్కుమారః, తథా, వేదాన్తప్రితిదత్తాత్రేయః, "అన్తేవాసిత్వమాస్థాతుంయూయమేవమమాహత" (౯—౨—౨) ఇతి ॥ ఆనందసంజ్ఞం-ఆనన్దమయాఖ్యం-నామైకదేశేనామగ్రహణం ముహురనుభవేయం. శ్లేషానుప్రాణితోపమాలంకారః ॥ ౩౬ ॥

అ॥ అథ తస్మిన్దివ్యవిమానేస్థితం భగవన్తంచిరపరిచితమప్యనిర్దేశ్యవపుష్ట్వేన, ఇదం ప్రథమదృష్టమివానుసన్ధత్తే ॥ శుభేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ శుభోదారస్నిగ్ధాద్భుతమహితసంస్థానమభిత
స్సరిత్ స్త్రీభిర్భాభిర్హరితయదశేషాశ్చహరితః ।
పరంజ్యోతిస్సాక్షాదకరవమిహానన్దనిలయే
విమానేమంజూషాన్మిషితమివశాతంమరతకమ్ ॥32॥

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦॥

వ్యా॥ శుభం-శుభావహం-స్వానుసంధాయినామానందావహ
మిత్యర్థః "తద్విష్ణోఃపరమంపదం సదాపశ్యన్తిసూరయః । దివీవచక్షు
రాతతం తద్విప్రాసోవిపన్యవోజాగృవాంససృమిన్ధతే ॥ ఇతి శ్రుతేః ॥
అత్రశ్రుతావిన్ధతిరానన్దాద్యుపలక్షణార్థః, ఉదారం-సర్వస్వదాయి,
"ఏషసర్వస్వభూతోమేపరిష్వఙ్గోమహాత్మనః" ఇత్యుక్తేః ॥ స్నిగ్ధం-
శ్లిష్టం, అద్భుతం - స్వేతరసమస్తవస్తువిలక్షణతయాఽత్యన్తవిస్మయ
నీయం, "సర్వాశ్చర్యమయం దేవం" ఇతి గీతావచనాత్ ॥ మహితం
—పూజితం—దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది స్వరూపత్వేఽప్యప్రాకృత తయేతి
భావః । ఏవంభూతంసంస్థానం-ఆకృతిః, యస్యతత్తథోక్తం. "సంస్థాన
మాకృతౌ మృత్యౌ సంనివేశే చతుష్పథే" ॥ ఇతి విశ్వః ॥ అభితః -
సర్వతః, సరస్తిభిః-వ్యాపినీభిః, భాభిః-హరితకాన్తిభిః, అశేషా హరి
తో హరితయత్-హరితవర్ణాః కుర్వత్. "ఆశాశ్చహరితశ్చతాః"
"పాలాశోహరితోహరిత్" ఇతిచామరః ॥ మంజూషాయాం-పేట్యాం,
"పిటకఃపేటకఃపేటీమంజూషా" ఇత్యమరః ॥ ఉన్మిషితం-సద్యఃపిధా
నాపనయనేన ప్రకాశితం, శాతం-శాణోల్లీఢం, అనేననిర్దోషత్వం
వ్యజ్యతే । మరతకమివస్థితం పరంజ్యోతిః-సర్వోత్కృష్టతేజోరూపం,
శ్రీమన్నారాయణం - "నారాయణపరోజ్యోతి" రితిశ్రుతేః. ఆనన్ద
నిలయే - సర్వేషామానన్దావహే, ఇహవిమానే - ఆనన్దమయాఖ్యవి
మానే, సాక్షాదకరవం - తద్దర్శనలాలసాభ్యాం చక్షుర్భ్యా మను
భూతవానస్మి ॥ ఉపమాలంకారః ॥ ౩౨ ॥

యుగపదితి ॥

*మూ॥ యుగపదుదితభాస్వత్కోటిధామాసుధాబ్ధి
స్నపితఇవసుజాతస్నిగ్ధదివ్యాద్భుతశ్రీః ।

---

* అతిశక్వర్యాం, మాలినీవృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౨౧

భువనభవనభూషాజ్యోతిషాంజ్యోతిరేవ
స్ఫురతియదుమహీభృన్మౌళిరత్నప్రదీపః ॥ ౩౮ ॥

వ్యా॥ యుగపత్ - ఏకదా, ఉదితానాం భాస్వతాం కోటేః - కోటిసంఖ్యాకానామాదిత్యానామిత్యర్థః. అత్ర సంఖ్యావాచికోటి శబ్దస్య సంఖ్యేయపరత్వం. "ఆదశతస్సంఖ్యాస్సంఖ్యేయే" ఇతి సూత్రే దశోత్తరసంఖ్యావాచిశబ్దానాం సంఖ్యానే సంఖ్యేయేచ ప్రత్యనుశాసనాత్ । ధామేవ ధామ. తేజః, యస్యస తథోక్తః, "ధామ దేహేగృహేరశ్మౌ" ఇతివిశ్వః ॥ సుధాబ్ధౌ-అమృతసాగరే, స్నపితః- నిమజ్జితఇవ, "గ్లాస్నావనువమశ్చ" ఇతివికల్పేన మిత్త్వాత్, "మితాం హ్రస్వః" (౬-౪-౯౨) ఇతిహ్రస్వః ॥ సుజాతా - సుష్ఠు జాతం - జననం యస్యాస్సా, స్నిగ్ధా-శ్లక్ష్ణా, దివ్యా-అప్రాకృతా, అద్భుతా- ఆశ్చర్యకారిణీ, శ్రీః - కాన్తిర్యస్యసః. అత్ర భాస్వత్కోటిధామేతి ఆదిత్యతేజోదృష్టాన్తేనసంభావితం, భగవత్తేజసోదునిరీక్షత్వాదిక్రౌర్యం, "సుధాబ్ధిస్నపిత" ఇత్యనేనపరిహృత్య, "సుజాతే" తిప్రేక్షణీయత్వముపపాదితం. సుధాబ్ధిస్నపితత్వస్యసుజాతత్వేహేతుతయా సంభావనాద్ధేతూత్ప్రేక్షా, భువనం-జగత్, తదేవభవనం-మందిరం, తస్య, భూషా-అలంకారః, జ్యోతిషాం-తమోనివర్తకతయా పరప్రకాశకత్వేనప్రసిద్ధానామగ్న్యర్కాదితేజసాం, జ్యోతిః-ప్రకాశకః, "తస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతి" ఇతి శ్రుతేః ॥ ఏషః-ప్రసిద్ధదీపవిలక్షణతయా ఇత్థం పరిదృశ్యమానః, యదుమహీభృతః, మౌళౌ-శృంగే, ద్యోతమానః, రత్నప్రదీపః, స్ఫురతి-ప్రకాశతే, అత్రభగవతః, జ్యోతిషాం జ్యోతిరిత్యాది విశేషణైః రత్నప్రదీపాపేక్షయా ఆధిక్యవర్ణనాదధికాభేదరూపకాలంకారః ॥ ౩౮ ॥

అ॥ అథ తస్య భగవతస్సకలవేదాన్తనిర్ధారితం పరబ్రహ్మ భావమనుసంధత్తే ॥ జగదితి ॥

*మూ॥ జగత్సంభవక్షేమశిక్షాదిదక్షం
పరం క్షోణిలక్ష్మీకటాక్షైకలక్ష్యం ।
యదుక్ష్మాధరే మోక్షదానైకదీక్షం
మహః పుండరీకాక్షమధ్యక్షయామః ॥ ౩౯ ॥

వ్యా॥ జగతాం, సంభవః-జన్మ, క్షేమం-స్థితిః, శిక్షా-ప్రలయః ఆదిశబ్దేన, కర్మఫలప్రదత్వాదిగృహ్యతే, తేషుదక్షం-సమర్థం, అనేన "యతో వా ఇమాని భూతానిజాయన్తే" "జన్మాద్యస్యయతః" ఇతి ప్రతిపాదితం పరబ్రహ్మణో లక్షణముక్తం, పరం-ఉత్కృష్టం, అనేన తదధీనకర్తృభ్యశ్చతుర్ముఖాదిభ్యో వ్యావృత్తిః, క్షోణిలక్ష్మ్యోః కటాక్షాణాం, ఏకలక్ష్యం - అసాధారణవిషయః, అనేన సద్బ్రహ్మ త్మాదిశబ్దవాచ్యం జగత్కారణంబ్రహ్మ "హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ" ఇతి నారాయణానువాకప్రతిపాదిత శ్రియఃపతిత్వాద్యసాధారణలింగా న్నారాయణ ఏవేత్యయమర్థస్సూచితః. యదుక్ష్మాధరే మోక్షదానే, ఏకా-ముఖ్యా, దీక్షా-వ్రతపరిగ్రహః, యస్యతత్తథోక్తం "కిమపికిమపి కృత్వా వ్యాజమవ్యాజబంధుస్సకలభువనరక్షాసావధానైః కటాక్షైః । సఖలుయదుగిరిస్థః పక్షిణో వా పశూన్వా శమితనిఖిలతాపాంస్త్రాయతే చక్రపాణిః" ॥ ఇతిహివచనం ॥ పుండరీకే ఇవ అక్షిణీ యస్య తత్తథోక్తం-అనేన అన్తరాదిత్యవిద్యావేద్యత్వమపిప్రతిపాదితం, "తస్యయథాకప్యాసం పుండరీకమేవమక్షిణీ" ఇతిహితత్రశ్రూయతే ॥ మహః-పరం జ్యోతిః అత్ర "మహః పుండరీకాక్ష" మిత్యనేన, శ్రీమన్నారాయణస్య

* జగత్యాం, భుజఙ్గప్రయాతం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౨౪

ప్రతీతేః పర్యాయోక్తమలంకారః “పర్యాయోక్తంతుగమ్యస్యవచోభంగ్యన్తరాశ్రయం” ఇతి లక్షణాత్ ॥ అధ్యక్షయామః-సాక్షాత్కుర్మః ॥ ౩౯ ॥

అ॥ అథ విస్మయస్తిమితస్తస్మిన్నేవ భగవతోరూపే అన్యాన్యతయాసందిగ్ధే ॥ అయే ఇతి ॥

*మూ॥ అయేశ్యామోదారః కిమయమమృతాధ్మాతజలదః
తమాలద్రుః కింవాపృథుల లలితోద్దామవిటపః ।
యదుక్ష్మాభృత్సానుప్రగుణితవిలాసోనుకలభః
కిముక్రీడాశైలశ్రియఇహమహానీలమహితః ॥ ౪౦ ॥

వ్యా॥ అయే-ఇత్యాశ్చర్యే, శ్యామశ్చాసావుదారశ్చ, సతథోక్తః, “విశేషణంవిశేష్యేణబహులం” (౨-౧-౫౭) ఇతి బహుళగ్రహణాద్విశేషణస్య విశేషణేనాపిసమాసః. ఔదార్యం-మయూరకంఠాదివచ్చాకచక్యాదిమత్త్వం, అయం-పురోవర్తీ, అనేన ధర్మీ నిర్దిశ్యతే, అమృతేనాధ్మాతః-ఉచ్ఛూనోదరః, సచాసౌజలదశ్చ, కిమితి-సందేహః, అనేన ద్రష్టృతాపాపహారిత్వంవ్యజ్యతే, పృథులాః-స్థూలాః, లలితాః-ఋజవః, ఉద్దామాః - ఆయతాః, విటపాః-శాఖాః, యస్యసతథోక్తః, “విటపఃపల్లవేషిద్గవిస్తారేస్తంబశాఖయోః” ఇతి విశ్వః ॥ తమాలద్రుః-తమాలవృక్షః, “ద్రుద్రుమాగమాః” ఇత్యమరః ॥ అనేన స్నిగ్ధచ్ఛాయతయాఽశ్రయణీయత్వం వ్యజ్యతే. యదుక్ష్మాభృత్సానుషు ప్రగుణితః-బహులీకృతః, విలాసః, యస్య సతథోక్తః. కలభోను - అనేన భగవతస్సుచరితనుతాన్నస్వీకారాదిరూపసౌశీల్యాదివ్యజ్యతే, ఇహ మహానీలైః - నీలమణివిశేషైః,

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

మహితః—పూజితః — మనోజ్ఞ ఇత్యర్థః, "ఇంద్రనీలో మహానీలః" ఇత్యమరశేషః ॥ శ్రియః—లక్ష్మ్యాః, క్రీడాస్థలం కిము, అనేన భగవతో లక్ష్మీభూషితోరస్కత్వం వ్యజ్యతే, శుద్ధనం దేహాలంకారః ॥౪౦॥

అ॥ అథ దివ్యాంబరాయుధభూషణవిశిష్టం తమేవానుసంధత్తే ॥ దరీధర్తి ఇతి ॥

*మూ॥ దరీధర్తినీలాద్రిలీలాంముకుందో
బరీభర్తిహేమస్నుతాంపీతవాసః ।
వరీవర్తిచక్రాంబుజంపుష్పవత్తాం
చరీకర్తిశృంగశ్రియంరత్నమాళిః ॥ ౪౧ ॥

వ్యా॥ ముకున్దః, నీలాద్రేః లీలాం—సారూప్యం, దరీధర్తి—అతిశయేనధరతి, "ధృధారణే" ఇత్యస్మాద్ధాతోః "ఏకాచోహలాదేః క్రియాసమభిహారేయఙ్" (౩—౧—౨౨) ఇతి యఙ్ప్రత్యయే "యఙోఽచిచ" (౨—౪—౭౪) ఇతి యఙోలుకి, "రీగృత" ఇత్యభ్యాసస్య రీగాగమే, దరీధర్తీతిరూపం. ఏవం బరీభర్తీత్యాది. పీతవాసః—పీతాంబరం, హేమస్నుతాం—సువర్ణసానుత్వం, "స్నుః ప్రస్థస్సానురస్త్రియాం" ఇత్యమరః ॥ బరీభర్తి—అతిశయేనబిభర్తి. చక్రం—సుదర్శనః, అంబుజం—శంఖశ్చ, "సర్వోద్వంద్వోవిభాషయైకవద్భవతి" ఇత్యేకవద్భావః. పుష్పవత్తాం—పుష్పవతోః—సూర్యచంద్రయోర్భావం, "ఏకయోక్త్యాపుష్పవన్తౌదివాకరనిశాకరౌ" ఇత్యమరః॥ వరీవర్తి—అతిశయేనవృణోతి, "వృఞ్ వరణే". రత్నమాళిః—రత్నమయకిరీటం, శృంగస్య—శిఖరస్య, శ్రియం—శోభాం, చరీకర్తి—అతి

---

* జగత్యాం, భుజఙ్గప్రయాతం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౨౪

తయేనకరోతి. "డుకృఞ్ కరణే" ॥ నిదర్శనాలంకారః । "పదార్థ వృత్తిమప్యేకే వదన్త్యన్యాంనిదర్శనాం" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ೪೧ ॥

అ॥ అథ కిరీటాది పాదపీఠాన్తం సప్తవింశతిశ్లోకైః క్రమేణా నుభవం స్తతాద్రిదా కిరీటమనుసంధత్తే ॥ ముఖాంభోజేతి ॥

*మూ॥ ముఖాంభోజాసక్తః కిముత కతమఃకోపకలుషః

కిముశ్రీమచ్చక్షుస్స్వజని భవనోత్కఃకిమథవా ।

జగచ్చక్షుస్సాక్షాన్మిషతి యదుశైలేశమకుటీ-

మిషేణపరిత్యాపే తదిదముపతిష్ఠేమహి మహః ॥೪౨॥

వ్యా॥ జగచ్చక్షుః—సూర్యః, "కర్మసాక్షీజగచ్చక్షు"రిత్యమరః॥ యదుశైలేశస్య మకుటీమిషేణ — మకుటవ్యాజేన, సాక్షాన్మిషతి— పరిత్యక్షేణపరికాశతే । సూర్యస్య కిరీటాత్మనాస్ఫురణే సంభావితాన్ హేతూనాహ । ముఖేత్యాదినా । ముఖమేవాంభోజం, తస్మిన్నా సక్తః—ప్రీతిమాన్, కిమిత్యుత్ప్రేక్షా । సూర్యస్యాంభోజబంధుతయా ముఖాంభోజలాలనాయ కిమాగతఇత్యర్థః. అథవా అలకాఏవ తమాంసి, తేషు కోపేన కలుషః—ఆకులఃకిము; "అలకాశ్చూర్ణ కున్తలాః" ఇత్యమరః ॥ తస్య తమోవిరోధితయా అలకరూతమన్యు కోపాత్తత్తిరస్కరణాయవేత్యర్థః. అథవా శ్రీమతోనారాయణస్య చక్షురేవ స్వజనిభవనం - జననగృహం, తత్ర ఉత్కః — ఉత్సుకః, "చక్షోస్సూర్యో అజాయత" ఇతిశ్రుతేః ॥ "జనిరుత్పత్తిరుద్భవః" "భవనాగారమందిరం" "ఉత్కఉన్మనాః" ఇతిచామరః ॥ తత్ — ఉపస్థాతవ్యతయాప్రసిద్ధం, ఇదం—కిరీటాత్మనా పురోవర్తి, మహః— ఆదిత్యరూపంతేజః, పరిత్యాపే — సంసారనిశానిరసనక్షమే అస్మిన్

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

సుప్రభాతే, ఉపతిష్ఠేమహి—ఉపస్థానంకరవామ, "ఉపాన్మన్త్రకరణే" ఇత్యాత్మనేపదం. అత్ర సూర్యస్య కిరీటాత్మనా సన్నిధానే అహేతూనాం ముఖాంభోజప్రీత్యాదీనాం హేతుత్వేన సంభావనాద్ధేతూత్ప్రేక్షా । పరస్పరనిరపేక్షహేతూనాంచ తేషాం ప్రకృతేసమావేశేన అన్యతమహేతువ్యక్త్యనిర్ధారణాత్సందేహః । మిషేణేత్యత్రాపహ్నుతిశ్చ । అనేన భగవత్కిరీటస్యాధిరాజ్యసూచకం నిరతిశయతేజోరూపత్వం వ్యజ్యతే ॥ ౪౩ ॥

అ॥ అథ అలకాననుసంధత్తే ॥ న్యఞ్చదితి ॥

*మూ॥ న్యఞ్చన్మౌలిమణిప్రభావినమితంప్రోద్యన్ముఖేన్దుద్యుతి-
ప్రత్యావర్తితమూర్ధ్వపుండ్రవిమలచ్ఛాయావిభక్తాకృతి ।
పార్శ్వోచ్ఛృంఖలశంఖచక్రరుచిభిః ప్రాయోవిశీర్ణంయదు
క్ష్మాభృద్వల్లభచూర్ణకుంతలతమః ఫాలాన్తమాలమ్బతే ॥

వ్యా॥ న్యంచన్తీభిః—అవాఙ్ముఖీభిః, మౌళిమణీనాంప్రభాభిః, వినమితం-అధోముఖీకృతం, ప్రోద్యన్తీభిః - ఉద్గచ్ఛన్తీభిః, ముఖేందుద్యుతిభిః-ముఖచంద్రికాన్తిభిః, ప్రత్యావర్తితం-పునరూర్ధ్వంగమితం సత్ ఆవర్తతాంనీతం, ఊర్ధ్వపుండ్రస్యవిమలాభిశ్ఛాయాభిర్విభక్తా-వామదక్షిణయోరవసంజితా, ఆకృతిర్యస్యతత్తథోక్తం, పార్శ్వయోః-వామదక్షిణయోః, ఉచ్ఛృంఖలాభిః-నిరంకుశంప్రసృతాభిః, శంఖచక్రయోః రుచిభిః-కాన్తిభిః, ప్రాయః-బాహుళ్యేన, విశీర్ణం-విప్రకీర్ణం, చూర్ణకున్తలా ఏవతమః, ఫాలాన్తం-లలాటప్రాన్తదేశం, ఆలంబతే-అవలమ్బతే, ఊర్ధ్వమధఃపార్శ్వయోర్నిరస్యమానమనన్యశరణతయాఫాలంనముంచతీతిభావః. అత్ర చూర్ణకున్తలతమసః అవన

* అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

మనాద్యహేతూనాం మౌళిమణిప్రభాదీనాం హేతుత్వావగతేర్గ-
మ్యోత్ప్రేక్షా, చూర్ణకున్తలతమ ఇతి రూపకసంకీర్ణా ॥ ౪౩ ॥

అ॥ అథ కిరీటకాన్తిమనుసన్ధత్తే ॥ అమీ ఇతి ॥

*మూ॥ అమీయదుధరాధరేశ్వరకిరీటరత్నాఙ్కురాః
పరత్వముఖరాముహుర్ముహురభీషయిష్యన్తనః ।
మృదుస్మితసుధారసోక్షితకటాక్షలీలాయితాన్య
కృత్రిమసుశీలతాంసపదినావదిష్యన్యది ॥ ౪౪ ॥

వ్యా॥ పరత్వే-పారమ్యే-సంరాట్త్వ ఇతియావత్, ముఖరాః-
శబ్దాయమానాః-పరత్వనిశ్చాయకా ఇతిభావః, అమీ-ప్రత్యక్షపరి
దృశ్యమానాః, యదుధరాధరేశ్వరస్య-శ్రీమన్నారాయణస్య, కిరీట
రత్నానాం-కిరీటమణీనాం, అఙ్కురాః-అఙ్కురవదనుక్షణం వర్ధ-
మానామయూఖా ఇత్యర్థః, నః - అస్మానాశ్రయణోన్ముఖాన్,
ముహుర్ముహుః – అసకృత్, అభీషయిష్యన్త – భీతానకరిష్యన్.
"క్రియాతిపత్తౌ లృఙ్" (౩-౩-౧౩౯) "భీస్మ్యోర్హేతుభయే" (౧-౩
-౬౮) ఇత్యాత్మనేపదం "భియోహేతుభయే షుక్" (౭-౩-౪౦)
ఇతిషుగాగమః, మృదుస్మితం-మన్దస్మితమేవ, సుధారసః – అమృత
ద్రవః, తేనోక్షితాని-సిక్తాని, కటాక్షయోర్లీలాయితాని-లీలాచరి
తాని "కర్తుఃక్యఙ్సలోపశ్చ" (౩-౧-౧౧) ఇత్యాచారార్థే క్యఙ
న్తాత్సుబ్ధాతోర్భావే క్తః, అకృత్రిమాం-స్వాభావికీం, సుశీలతాం-
సౌశీల్యం, సపది-సద్యః, యది నావదిష్యన్-నవక్ష్యన్తిచేత్, తథాచ
భగవతోమన్దస్మితస్ఫుటీకృతంసౌశీల్యం, కిరీటస్ఫుటీకృతంపరత్వమభి
భూయ సమాశ్రయణ సౌకర్యమాపాదయతీతిభావః ॥ సంభావన

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, పృథ్వీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౫.

మలఙ్కారః. "సంభావనంయదీత్థంస్యాదిత్యూహోఽన్యస్య సిద్ధయే" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౪౪ ॥

అ॥ అథ, ముఖమనుసన్ధత్తే ॥ అనిమిత్తేత్యాదిభిస్త్రిభిశ్శ్లోకైః ॥

*మూ॥ అనిమిత్తదయామృతసిక్తమృదు
స్మితచన్ద్రికమస్తసమస్తతమః ।
యదుశైలపతేర్ముఖమిన్దుసఖం
ప్రమదంమమదృక్కుముదంకురుతే ॥ ౪౫ ॥

వ్యా॥ అనిమిత్తదయా-నిర్హేతుకీకృపా, సైవామృతం తేన సిక్తం మృదుస్మితమేవచన్ద్రికా యస్యతత్తథోక్తం, అస్తం-నిరస్తం, సమస్తం-బాహ్యమాభ్యన్తరంచ తమోయేనతత్తథోక్తం, ఇన్దుసఖం-చన్ద్రసమానం, యదుశైలపతేర్ముఖం (కర్తృ) మమదృగేవకుముదం -కైరవంకర్మ, ప్రమదం - ప్రకృష్టోమదోయస్యతత్తథోక్తం - హర్షోత్ఫుల్లమిత్యర్థః, కురుతే ముఖమిన్దుసఖమితిలలితోపమాలంకారః ॥

దృశోరితి.

‡మూ॥ దృశోర్విశాలమాయతం భ్రువోశ్చనీలమానతం
స్మితేమృదూద్గతంసితం, రదేషుసాంద్రముజ్జ్వలం ।
స్ఫురద్వికాసిగండయోశ్చలంవిలంబికుంతలే
యదుక్షమాధరేశితుర్ముఖంసుఖంకరోతినః ॥ ౪౬ ॥

---

* జగత్యాంఛన్దసి, తోటకం వృత్తమ్ ॥ లక్షణన్తు, "ఇహతోటకమంబుధిసైఃకథితమ్" ॥ ఇతి ॥

‡ అష్ట్యాం ఛన్దసి, పఞ్చచామరవృత్తమ్ ॥ లక్షణన్తు, "లఘుర్గురుర్నిరన్తరం యదాసపఞ్చచామరః" ॥ ఇతి ॥

వ్యా॥ దృశోః-దృగవచ్ఛేదేన, ఏవంభ్రువోరిత్యాదిషు. విశాలమాయతంచ. భ్రువోః నీలమానతంచ. స్మితే మృదూద్గతం-ఈషదుద్భిన్నమంకురితమిత్యర్థః సితంచ. రదేషు-రదనేషు, "రదనా దశనా దన్తా రదాః" ఇత్యమరః ॥ సాన్ద్రం-నీరంధ్రం, ఉజ్వలం-భాస్వరంచ. గండయోః-కపోలయోః, స్ఫురత్-ప్రకాశమానం, వికాసి-వికసనశీలంచ. కాన్తిద్వారేతి భావః. కున్తలే - అలకేషు, జాత్యేకవచనం, చలం-లోలం, విలంబి-లంబనశీలంచ, యదుక్షమాధరేశితుః - నారాయణస్య, ముఖం-కర్తృ, నః-స్వసేవినామస్మాకం, సుఖం-ఇతరవిలక్షణమానందం కరోతి ॥ ఉల్లేఖాలంకారః. "ఏకేనబహుధోల్లేఖేప్యసావిషయభేదతః" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౪౬ ॥

అ॥ ముఖమేవ సౌగన్ధ్య సౌకుమార్యాదిమత్తయా కమలాకరలాలనీయలీలాకుసుమకన్తుకత్వేనోత్ప్రేక్షతే ॥ నీలేతి ॥

*మూ॥ నీలభ్రూభ్రమరుకాగ్రిమాయతదృగంభోజంమిషన్నాసికా
చాంపేయంధవళోర్ధ్వపుండ్రకపటోదఞ్చచ్ఛిఖాకైతకం ।
ఉత్ఫుల్లాధరపల్లవంక్షితిరమాలీలోచితంకన్ధరాకాణ్డో
దఞ్చద్యదుక్షమాధరపతేర్మన్యేముఖంకన్తుకం ॥ ౪౭ ॥

వ్యా॥ నీలే-శ్యామలే, భ్రువావేవ మరుకాగ్రిణీ యస్మిన్ తత్తథోక్తం. ఆయతే దృశావేవ అంభోజే యస్మిన్ తత్. మిషత్-దరవికసితం, నాసికైవ చాంపేయం-చంపకకుసుమం, యస్మిన్ తత్. ధవళోర్ధ్వపుండ్రస్య - శ్వేతమృత్పరికల్పితతయా శుభ్రస్య ఊర్ధ్వాకారపుండ్రస్య, కపటేన-వ్యాజేన, ఉదఞ్చత్-ఉన్నతతయా ప్రకాశమానం, శిఖాకైతకం-కన్తుకాగ్రగ్రథితం కేతకీకుసుమం, యస్య

* అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

తత్తథోక్తం. ఉత్ఫుల్లః-వికసితః, అధరపవపల్లవో యస్మింస్తత్. ఉత్ఫుల్లత్వం స్మితకుసుమవత్తయేతి భావః, కన్దర్పైవకాండః - కరేణగ్రహణార్థం పరికల్పితో నాళః, తస్మిన్నుదంచి - ఉద్భాసనశీలం, యదుక్ష్మాధరపతేః ముఖం కర్మ క్షితిరమయోః లీలానాం - ఆఘ్రాణాది విలాసానాం, ఉచితం-యోగ్యం, కన్తుకం - విచిత్రకుసుమగ్రథితమితి భావః, మన్యే-శంకే, ఇతి రూపకానుప్రాణితోత్ప్రేక్షా ॥

అ॥ అథ లలాటమనుసంధత్తే ॥ స్ఫురదితి ॥

*మూ॥ స్ఫురచ్చక్షుర్మీనాచ్ఛ్రవణలలితావర్తమహితాత్
యదుక్ష్మాభృత్సానుప్రణయిముఖలావణ్యజలధేః ।
సుధాసూతేరోష్ఠద్వయరుచిరవీచీవిషమితాత్
ఉదేతి భ్రూవేలావనపిహితభాగోఽలికశశీ ॥ ౪౭ ॥

వ్యా॥ చక్షుషీ ఏవ మీనౌ, చక్షుర్మీనౌ, స్ఫురన్తౌ, చక్షుర్మీనౌ, యస్మింస్తస్మాత్తథోక్తాత్, శ్రవణే ఏవ లలితావర్తౌ-సలిలభ్రమౌ, "స్యాదావర్తోఽమ్భసాం భ్రమః" ఇత్యమరః॥ తాభ్యాం మహితాత్-శ్లాఘనీయాత్, సుధాయాః - అమృతస్య, సూతేః-కారణభూతాత్, భగవన్ముఖవిషయే మోక్షప్రదాదిత్యర్థః. అత్ర సుధాశబ్దేన అమృతపదలక్షణాద్వారా మోక్షో లక్ష్యతే. ఓష్ఠయోర్ద్వయం తదేవ రుచిరే-మనోజ్ఞే, వీచ్యౌ-తరఙ్గౌ, తాభ్యాం విషమితాత్-దన్తురాత్, యదుక్ష్మాభృతః-యదుగిరేః, సానౌ-తటే, ప్రణయీ-ప్రీతిమాన్, తత్ర నిత్యవాసరసికః, శ్రీమన్నారాయణ ఇత్యర్థః, తస్య, ముఖలావణ్యం-వక్త్రకాన్తిరేవ జలధిః-అనేన ముఖలావణ్యస్యానవధికత్వం వ్యజ్యతే, తస్మాత్. అలికశశీ-లలాటచన్ద్రః, "లలాటమళిక" మిత్యమరః ॥

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

భూమిహావేనవేలావనం, తేన—తీరవనేన, పిహితః—తిరోహితః, భాగః—
పూర్వార్ధభాగః యస్యసతథోక్తస్సన్, ఉదేతి — ఉద్గచ్ఛతి, అత్ర
రూపకానుప్రాణితోత్ప్రేక్షాలంకారః ॥ ౪౯ ॥

అ॥ అథ, శ్వేతమృత్తిలకమనుసంధత్తే ॥ భూరిమధ్యత ఇతి ॥

*మూ॥ భూరిమధ్యతఃప్రతిపదిందుకలావదాత
శ్చేతోధినోతి తిలకోయదుశైలబంధోః ।
లాలాటకాన్త్యమృతసంగ్రహణాయలక్ష్మ్యా
నిక్షిప్తముక్తచషకశ్రియమాదదానః ॥ ౫౦ ॥

వ్యా॥ భూరిమధ్యతః—భ్రువోర్మధ్యే-సార్వవిభక్తికస్తసిః, ప్రతి
పదిందుకలావదాతః — తద్వచ్ఛ్వేతః — అనేన వక్రత్వముప్యుపలక్షితం,
యదుశైలబంధోర్భగవతః, తిలకః—శ్వేతమృత్పరికల్పితశ్చన్ద్రకలా
నుకారీపుణ్డ్రవిశేష ఇత్యర్థః, లాలాటకాన్తిః—లలాటసంబంధినీశోభా
సైవామృతం, తస్యసంగ్రహణాయ లక్ష్మ్యానిక్షిప్తస్య, ముక్తస్య—
ముక్తామయస్య, చషకస్య—పాత్రవిశేషస్య, "చషకోస్త్రీపానపాత్ర"
మిత్యమరః, శ్రియం—శోభాం, ఆదదానః — గృహ్ణాసన్, అమృత
సంగ్రహణాయలక్ష్మ్యానిక్షిప్తశ్చషకః కిమితిఫలవిషయిణీఉత్ప్రేక్షా
గమ్యతే, చేతః — మనః, ధినోతి—ప్రీణయతి "ధివిప్రీణనార్థః".
చషకఃకిమిత్యుత్ప్రేక్షాయాః శ్రియమాదదాన ఇతిభఙ్గ్యన్తరేణోక్తేః
పర్యాయోక్తమలఙ్కారః ॥ ౫౦ ॥

అ॥ అథ, కటాక్షానసుసంధత్తే ॥ భూరిసేతుబంధేత్యాదిద్వాభ్యాం॥

మూ॥ భూరిసేతుబంధవిధృతాక్షితటాకకుల్యా
కల్యాకటాక్షసరణిర్యదుశైలసేతుః ।

---

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭

* నిమ్నోన్నతస్థలజలాదిభిదానపేక్ష
మాప్లావయత్యమమిమంకరుణాసకుల్యా ॥ ౫౦ ॥

వ్యా॥ కల్యా—సమర్థా, "కల్యౌసజ్జేరోగదక్షయోః" ఇతి విశ్వః ॥ కరుణాయాః — భగవన్నిర్హేతుకదయాయాః, సకుల్యా—సమానకులసంభవా—తత్సదృశీత్యర్థః, "కుల్యఃకులోద్భవః" ఇతి విశ్వః ॥ యదుశైలనేతుఃకటాక్షసరణిః, భ్రువావేవసేతుబంధౌ, తాభ్యాంవిధృతౌ—తదాధారతయావస్థితౌ, తౌచతావక్షిణీ ఏవతటౌ కౌచ తయోఃకుల్యా—కృత్రిమాసరిత్, కటాక్షసరణిః కుల్యేతివ్యస్త రూపకం "కుల్యాల్పాకృత్రిమాసరిత్" ఇత్యమరః ॥ భగవత్కటాక్ష రూపజలస్య శుద్ధసత్త్వమయ నిత్యవిభూతిస్థిత నిత్యముక్తప్రవణతయా ఊర్ధ్వగామిత్వాద్భ్రూసేతుబంధస్యోర్ధ్వ దేశవర్తిత్వ ముపపన్నమితి భావః, నిమ్నోన్నతయోస్స్థలజలయోశ్చ ఆదిశబ్దేన, సావలంబని రవలంబాదిగృహ్యతే. భిదా—భేదః—తారతమ్యమిత్యర్థః, తదపేక్షా నవిద్యతే యస్మిన్కరణితత్తథాక్రియావిశేషణం, అముం—స్వర్గం—నిరతిశయసుఖాస్పదంనిత్యవిభూతిమిత్యర్థః, ఇమం — భూలోకోపలక్షితాం లీలావిభూతించ, ఆప్లాయతి—సమన్తాత్సేచయతి, "విభీషణోవా సుగ్రీవయదివారావణస్స్వయం" "వధార్హమపికాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్" ఇత్యాదిభిర్భగవత్కృపాయానిర్హేతుకతయా యథాసర్వవిషయత్వం తథా కటాక్షాణామితిభావః. "కిమకికిమపికృత్వావ్యాజమవ్యాజబంధుస్సకలభువన రక్షాసావధానైః కటాక్షైః" ఇత్యాదిశ్లోకార్థశ్చానుసంహితః ॥ ౫౦ ॥

అకస్మాదితి ॥

---

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౭

*మూ॥ అకస్మాదస్మాకం పరిచురపరితాపప్రశమనైః
కటాక్షోర్మిక్షేపైరనవధికృపాసౌరభవహైః ।
సుధాసిన్ధుస్స్నాతో దయమిహ యదుక్ష్మాధరతటే
స్వసేవాసామ్రాజ్యౌపయికమభిషేకం వితనుతే ॥ ౫౧ ॥

వ్యా॥ సాక్షాత్—"యతో వాచో నివర్తన్తే" ఇత్యవాఙ్మనసగోచరతయా ప్రసిద్ధోఽపి సౌలభ్యాతిశయేన ప్రత్యక్షేణ సర్వజనసేవ్యతయా ఽవస్థితః, అయం భగవానేవ సుధాసిన్ధుః, వ్యస్తరూపకం యదుక్ష్మాధరస్య తటే—ప్రదేశే, అకస్మాత్—నిర్హేతుకతయా, ప్రచురాణాం—ప్రభూతానాం, "ప్రభూతం ప్రచురం ప్రాజ్య" మిత్యమరః ॥ పరితాపానాం—ఆధ్యాత్మికాదీనాం, ప్రశమనైః — నివర్తకైః కర్తరిల్యుః, అనవధేః—అవధిరహితాయాః కృపాయాః, సౌరభ్యస్య—తత్సూచకప్రసాదాది ధర్మవిశేషస్య, వహైః—ప్రాపకైః, కటాక్షా ఏవ ఊర్మయః—తరఙ్గాః, తేషాం క్షేపైః-వికిరణైః, స్వస్య సేవా-నిరతిశయప్రీతికారితకైఙ్కర్యం, సైవ సామ్రాజ్యం—సామ్రాజ్యవదానన్దావహతయా స్వయం ఫలభూతం, తస్యౌపయికం—ఉపాయభూతం, ఉపాయప్రాతిపదికాత్ "వినయాదిభ్యష్ఠక్" ఇతి స్వార్థే ఠకి, "ఉపాయే హ్రస్వత్వం చ" ఇత్యాకారస్య హ్రస్వత్వే చ సతి, ఔపయికమితి సిద్ధం. అభిషేకం—పట్టాభిషేచనమిత్యర్థః, వితనుతే—విధత్తే, రూపకాలంకారః ॥

అ॥ అథ భగవన్ముఖవిలాసాననుసందధానస్య స్వచేతసో వృత్తిం నిరూపయతి ॥ తదితి ॥

‡మూ॥ తన్మందస్మితవిస్మితం తదలకావర్తానువృత్తం ముహు
స్తద్బింబాధరరాగరక్తమనుతత్సౌగంధ్యసమ్మోదితమ్ ।

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౨
‡ అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో ౧౧

తద్భ్రూవిభ్రమలబ్ధవిభ్రమశతం తద్దృక్తరఙ్గోర్మిళం
మచ్చేతో యదుశైలవల్లభముఖచ్ఛాయోన్ముఖం వర్తతే ॥

వ్యా॥ తస్య — భగవన్ముఖస్య, ఉపరితనతచ్ఛబ్దానామయమే వార్థః, మన్దస్మితేనవిస్మితం - విపూర్వకాత్ స్మయతేః కర్తరి క్తః-ఆశ్చర్య శాలి_విశిష్టస్మితశాలీతిచప్రతీయతే. తస్యాలకావర్తేషు_ఆవర్తవదవ స్థితేష్వలకేషు, ఉపమితసమాసః. అనువృత్తం_అనుగతం_తదనుకా రేణవర్తులమితిచప్రతీయతే, ముహుః_పునఃపునః, తస్యబింబసదృశో ఽధరః-బింబాధరః, శాకపార్థివాదివత్సమాసః, నతూపమానసమా సః సామాన్యవచనాభావాత్. తస్య రాగః-ఆరుణ్యం, తత్ర రక్తం- అనురక్తం, ఆరుణ్యశాలీతిచప్రతీయతే. "రాగోఽనురాగే మాత్సర్యే క్లేశాద్యాలోహితాదిషు" ఇతివిశ్వః ॥ అను-అనుపదం, తస్యసౌగంధ్యేన- పరిమళేన, సమ్మోదితం-ఆమోదితం-సన్తోషితమిత్యర్థః, పరిమళిత మితిచగమ్యతే. తస్యభ్రువోర్విభ్రమేభ్యః-వివిధవిలాసవిక్షేపేభ్యః, లబ్ధం-ప్రాప్తం, విభ్రమాణాం - తదనుభవజనితవివిధసంభ్రమాణాం శతంయస్యతత్తథోక్తం, వివిధవిక్షేపశాలిత్వంచప్రతీయతే. తస్యదృ శోస్తరఙ్గైః-తరఙ్గసదృశైరుత్తరోత్తరావలోకనైః, ఊర్మిళం-తరఙ్గవదను క్షణమనుబధ్యమానసంతోషపరంపరాశాలీతిభావః. తరఙ్గశాలీతిచప్ర తీయతే, "భఙ్గస్తరఙ్గఊర్మిర్వా" ఇత్యమరః॥ మచ్చేతః-మమ మనః కర్తృ, యదుశైలవల్లభముఖస్య, ఛాయాయాః-కాన్తేః, "ఛాయాసూ ర్యప్రియాకాన్తిః" ఇత్యమరః ॥ తయాఉన్ముఖం_ఔన్ముఖ్యశాలి-తదే కాగ్రమితియావత్-ఉత్కంచితముఖమితిచవ్యజ్యతే, వర్తతే - "వృతువ ర్తనే ॥ ౫౨ ॥

అ॥ అథ, కర్ణకుండలే అనుసంధత్తే ॥

*మూ॥ కర్ణికామకరయుగ్మముదగ్రం
కర్ణపాశబడిశంవినిగీర్య ।
వేష్టతేయదుగిరీశముఖాంశూ-
త్కృష్యమాణమిదమంసతటాకాత్ ॥ ౫౩ ॥

వ్యా॥ ఇదం, కర్ణికే — కర్ణాభరణేఏవమకరౌ తయోర్యుగ్మం, మకరో-జలజన్తువిశేషః, "తద్భేదాశ్శింశుమారోద్రశంకవో మకరాదయః" ఇత్యమరః ॥ "కర్ణికాకర్ణభూషణే" ఇతివిశ్వః॥ కృత్రిమంసచేతనత్వేననిరూప్యతే, ఉదగ్రం — ఊర్ధ్వప్రసారితముఖంసత్. కర్ణపాశావేవమత్స్యవేధనం — "బడిశంమత్స్యవేధనం" ఇత్యమరః ॥ వినిగీర్య—భక్షయిత్వా, అంసావేవతటాకః — పద్మాకరః, తస్మాత్ యదుగిరీశముఖాంశుభిః—ముఖకాన్తిభిరేవాంశుభిః— రజ్జుభిః, అభేదరూపకం, ఉత్కృష్యమాణం—ఊర్ధ్వమాకృష్యమాణంసత్. వేష్టతే—‡కుండలాకృతిభవతి, రూపకానుప్రాణితాహేతూత్ప్రేక్షా ॥౫౩॥

అ॥ అథ, కంధరామనుసంధత్తే । పాంచజన్యమితి ॥

*మూ॥ పాంచజన్యముపనీయసరూపం
రూపసౌష్ఠవవివేచనచుంచుః ।
యాదవాచలపతిర్గళకంబుం
తారహారకలితంకిమతానీత్ ॥ ౫౪ ॥

---

* త్రిష్టుభి ఛన్దసి, స్వాగతా వృత్తమ్॥ తల్లక్షణన్తు, "స్వాగతేతిరనభాగురుయుగ్మమ్" ॥ ఇతి ॥

‡ లుఠతి. స్ఫురతి. ఇతివా అర్థస్సరస ఇతిభాతి ; బడిశసూత్రేణ ఊర్ధ్వోద్ధృతస్య మత్స్యస్య స్ఫురణమనుభవసిద్ధమ్. కుండలస్యాప్యంసోపరి లుఠనమనుభవసిద్ధమ్ ॥ ఇతి ॥

వ్యా॥ యాదవాచలపతిః రూపసౌష్ఠవస్య — రూపాతిశయస్య, వివేచనేన తారతమ్యవిమర్శేన చుంచుః—విచారవాన్ సన్, "తేనవిత్తశ్చుంచుప్చణపౌ" ఇతి చుంచుప్ప్రత్యయః, సరూపం — కణ్ఠస్య సమానం, "జ్యోతిర్జనపదరాత్రినాభినామగోత్రరూపస్థానవర్ణవయోవచనబంధుషు" ఇతి సమానస్య సభావః, పాంచజన్యం, ఉపనీయ —కంఠసమీపం నీత్వా, గళకంబుం-గ్రీవాకంబుం, తారహారైః-శుద్ధముక్తాసరైః, కలితం-అలంకృతం, అతానీత్-అకరోత్, కిమితి హేతూత్ప్రేక్షా॥ లోకేహి సమానవస్తునోస్తారతమ్యవివేచకాస్సమానదేశమానీయ పరీక్ష్య అధికస్య జయోచితం పరిపణం ప్రయచ్ఛన్తి. తద్వదితి భావః ॥ ౫౪ ॥

అ॥ అథ, పాంచజన్యప్రసంగాచ్ఛక్రాదీని యుగపదనుసంధత్తే॥ పార్శ్వేతి ॥

*మూ॥ పార్శ్వోదంచన్న్యంచత్కుంచద్భుజకల్పవిటపమంజర్యః ।
శఙ్ఖరథాఙ్గగదాభయముద్రాభద్రాయ యాదవాద్రీన్దోః ॥౫౫

వ్యా॥ పార్శ్వయోః సవ్యదక్షిణయోః ఉదంచన్తౌ — ఉన్నమన్తౌ, న్యంచన్—అవనమన్, కుంచన్—ఆకుంచంశ్చ, తే చ తే భుజాశ్చ, త ఏవ కల్పస్య—కల్పవృక్షస్య, విటపాః—శాఖాః, "విటపోఽస్త్రీ ద్రుమవిస్తారే పల్లవే స్తంబశాఖయోః" ఇతి వైజయన్తీ ॥ తేషాం మంజర్యః—మంజర్య ఇవస్థితాః, యాదవాద్రీన్దోః, శఙ్ఖశ్చ రథాఙ్గంచ

---

* మాత్రాచ్ఛన్దసి, గీతిర్నామవృత్తమ్ ॥ లక్షణన్తు శ్రుతబోధే ॥ "ఆర్యాపూర్వార్ధసమం ద్వితీయమపియత్ర భవతి హంసగతే। ఛన్దోవిదస్తదానీం గీతిన్తామమృతవాణి భాషన్తే" ॥ ఇతి ॥ ఆర్యాలక్షణన్తు, "యస్యాః ప్రథమే పాదే ద్వాదశమాత్రాస్తథా తృతీయేఽపి। అష్టాదశ ద్వితీయే చతుర్థకే పఞ్చదశ సార్యా" ॥ ఇతి ॥

గదాచ అభయముద్రా — అభయప్రకాశకహస్తవిన్యాసవిశేషశ్చ. భద్రాయ—మంగళాయ, అస్మాకం భవన్త్వితి శేషః. రూపకానుప్రాణితా గమ్యోత్ప్రేక్షా ॥ ౫౫ ॥

అ॥ అథ భుజాననుసన్ధత్తే॥ శ్రీభూమీత్యాదిత్రిభిశ్శ్లోకైః ॥

*మూ॥ శ్రీభూమీకుచకుమ్భనిర్భరపరీరమ్భప్రమోదాదివ
శ్రీదివ్యాయుధభవ్యభూషణపరామర్శావలేపాదివ ।
తారుణ్యాద్భుతయౌవనవ్యతికరోత్సాహాదివామీయదు-
క్ష్మాభృద్వల్లభబాహవస్సుపృథులోదగ్రాః పరంజాగ్రతి ॥

వ్యా॥ శ్రీభూమ్యోః కుచౌ కుమ్భావివ తాభ్యాం నిర్భరపరిరమ్భేణ—గాఢాశ్లేషేణ, "ఉపసర్గస్యఘఞ్యమనుష్యేబహులం" (౬—౩—౧౨౨) ఇత్యుపసర్గస్యదీర్ఘః. యః ప్రమోదః తస్మాదివేతి హేతూత్ప్రేక్షా ॥ శ్రీమతాం దివ్యాయుధానాం — శఙ్ఖచక్రాదీనాం, భవ్యానాం—శోభనానాం, భూషణానాం—కేయూరకటకాదీనాం, పరామర్శేన—సంస్పర్శేన, యః అవలేపః—గర్వః, తస్మాదివ. "గర్వోఽవలేపోఽవష్టమ్భః" ఇత్యమరః ॥ తారుణ్యం—యౌవనోత్పత్తిదశా, అద్భుతం—విస్మయావహం, యౌవనం — ప్రాగల్భ్యదశా, అత్ర "తారుణ్యంయౌవనంసమే" ఇతికోశానుసారేణ అనయోరభేదేఽపి యౌవనారమ్భ తత్పర్యాప్తిరూపావస్థాభేదాభిప్రాయేణ పృథఙ్నిర్దేశః. తథాచశ్రీపరాశరభట్టార్యప్రయోగః; "యువతరుణత్వయోరుచితమాభరణాదిపరం" ఇతి. అనయోర్వ్యతికరః — సంసర్గః, తేనజనితో యఉత్సాహః—మనసఃప్రవృత్త్యౌన్ముఖ్యం, తస్మాదివ. సుపృథులాః—మాంసలాః, ఉదగ్రాః—ఆయతాశ్చ, అమీ యదుక్ష్మాభృద్వల్లభ

*అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో ౧౧

బాహవః, పరం—సోత్కర్షం, జాగర్తి—జగద్రక్షణే జాగరూకా వర్తన్తే. సిద్ధవిషయిణీ హేతూత్ప్రేక్షా ॥ ౫౬ ॥

విటపా ఇతి ॥

*మూ॥ విటపాః కిల కల్పపాదపానాం
మధుపావర్జితపల్లవప్రసూనాః ।
యదుశైలపతేర్భుజాస్సువృత్తాః
ఫలవర్గాన్సువతేఽత్ర సూరిభోగ్యాన్ ॥ ౫౭ ॥

వ్యా॥ కల్పపాదపానాం విటపాః—శాఖాః, మధుపైః—మధుకరైః, అవర్జితాని — అశూన్యాని, పల్లవప్రసూనాని—పరివారసహితానికుసుమాని, యేషాన్తే తథోక్తాః. మధుపైః—మధుపాననిరతైః, ఆవర్జితాః—వశీకృతాః, పల్లవాః—విటాః, "పల్లవఃకిసలేఽపి ద్గే" ఇతి విశ్వః ॥ ప్రసూనాశ్చ యేషాంతే తథోక్తాః. కిల—ప్రసిద్ధా, స్వయమసన్తస్తాదృశజనోపజీవ్యా ఇతిభావః. యదుశైలపతేర్భుజాస్తు, సువృత్తాః—వర్తులాః, శోభనాచారాశ్చ, సూరీణాం భోగ్యాన్ ఫలవర్గాన్—స్వగుణానుభవకైఙ్కర్యాదీన్, అత్ర—యదుగిరౌ, సువతే—జనయన్తి, ప్రయచ్ఛన్తీత్యర్థః ॥ ఏతే స్వయంసదాచారయుక్తాస్తాదృశజనోపజీవ్యా ఇత్యుపమేయే విశేషప్రతీతేర్వ్యతిరేకోఽలంకారః ॥౫౭॥

ఆభ్యామితి ॥

‡ మూ॥ ఆభ్యామంకయతేతివోపనయతశ్శ్రీశఙ్ఖచక్రే ఉభా
వేతావాశ్రయతేతివక్తిగదయానిర్దిశ్య పాదౌపరః ।

---

* అర్ధసమవృత్తేషు, వసన్తమాలికా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "విషమేసనజాగురూసమే చేత్సభరాయశ్చవసన్తమాలికాస్యాత్" ॥ ఇతి ॥

‡ అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

మా భైష్టేత్యపరో వ్యనక్తి యదుభూభృద్వల్లభ స్మాదృశాం
ఆద్యాచార్య చతుర్భుజైః ప్రగుణయస్యాచార్యకప్రక్రియామ్॥

వ్యా॥ ఉభౌ—భుజౌ, (కర్తౄ) ఆభ్యాం—ప్రత్యక్షేణదర్శితాభ్యాం శఙ్ఖచక్రాభ్యాం, అంకయత—భుజమూలే తప్తాభ్యాం లాంఛయత, ఇతివ-ఏవంబ్రువన్తావివ, శ్రీశఙ్ఖచక్రే (కర్మ) ఉప-సమీపం, నయతః-పురస్థితానాం సమీపం ప్రాపయతః, పరః—అన్యోబాహుః, ఏతౌ—ప్రత్యక్షపరిదృశ్యమానౌ, పాదౌ (కర్మ) ఆశ్రయత—ప్రపద్యధ్వం. ఇతి పాదౌ-సిద్ధోపాయభూతౌ, గదయానిర్దిశ్య-ప్రదర్శ్య, వక్తి. అపరః-భుజః, మాభైష్ట-భీతామాభవత, ఇతి-ఇమమర్థం, వ్యనక్తి-ప్రకాశయతి, వాక్యార్థః కర్మ. యదుభూభృద్వల్లభ-యదుగిరిపతే! ఆద్యాచార్య! అనేనాచార్యకప్రక్రియాయా ఏతదుపజ్ఞత్వేన తత్ప్రదర్శనస్యావశ్యకత్వంప్రతీయతే. చతుర్భుజైః-ఉక్తప్రకారేణావస్థితైః, ఆచార్యకస్య-ఆచార్యకర్మణః, ప్రక్రియాం-ఆచరణక్రమం, ప్రగుణయసి-ప్రచురంకరోషి, "ఏతావాశ్రయత" "మాభైష్ట" ఇత్యాభ్యాం గీతాచరమశ్లోకార్థోఽనుసంహితః, అత్ర ఉపనయత ఇత్యాదిగమ్యోత్ప్రేక్షా ॥ ౫౭ ॥

అ॥ అథ వక్షోఽనుసంధత్తే ॥ స్వత ఇత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ స్వతశ్శ్యామోదారం తరుణతులసీదామహరితం
సితంముక్తాహారైర్మణివరరుచాభాస్వరమిదమ్ ।
రమాపాదాలక్తారుణమిహయదుక్ష్మాధరపతే
రురశ్ఛిత్తేధత్తే మమరుచివిభేదాన్నవనవాన్ ॥ ౫౮ ॥

వ్యా॥ స్వతః—స్వభావతః, శ్యామత్వేనత్యుదారం — మయూర

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

కంఠాదివచ్చాకచక్యాద్యుత్కృష్టగుణవిశిష్టం, తరుణానాంతులసీనాం దామ్నా-మాల్యేన, హరితం-పాలాశవర్ణం, ముక్తాహారైః-మణ్యన్తరాసంకీర్ణముక్తాసరైః, సితం-శుభ్రం, మణివరస్య-మణిశ్రేష్ఠస్య కౌస్తుభస్య, రుచా-కాన్త్యా, భాస్వరం-ప్రకాశనశీలం, "స్థేశభాసపిసకసో వరచ్" (3-2-175) ఇతి తాచ్ఛీల్యకో వరచ్. రమాయాః - లక్ష్మ్యాః, పాదాలక్తైః-పదకమలాలిప్తలాక్షారసైః, "లాక్షారాక్షా జతుక్లీబే యావో ఽలక్తో ద్రుమామయః" ఇత్యమరః ॥ అరుణం యదుక్ష్మాధరపతేః ఉరః (కర్తృ) ఇహ - భగవద్వక్షో ఽనుసంధానోత్సుకే, మమచిత్తే నవనవాన్ - చిరానుభూతానప్యద్భుతతయా నవీనానివ స్థితాన్, రుచివిభేదాన్-కాన్తిభేదాన్, అభిలాషవిశేషాంశ్చ, ధత్తే-పుష్ణాతి, "డుధాఞ్ ధారణపోషణయోః". భగవదురసస్తత్తద్వర్ణవిశిష్టతయా భావనాదశాయాం చేతసస్తత్తదాత్మనా పరిణమతే, అభిలషతి చేతి భావః. "రుచిర్మయూఖే శోభాయా మభిషంగాభిలాషయోః" ఇతి విశ్వః ॥ ఉల్లేఖాలఙ్కారః ॥ ౬౯ ॥

శ్రీకాన్తేతి ॥

*మూ॥ శ్రీకాన్తకల్యాణగుణానుషక్త
ముక్తావలీసంస్తుతదివ్యధామ ।
వక్షో యదుక్షోణిధరేశ్వరస్య
మన్యే పరంవ్యోమపరార్ధ్యభూమ ॥ ౭౦ ॥

వ్యా॥ శ్రీకాన్తస్య-భగవతః, కల్యాణగుణేషు - సౌశీల్యవాత్సల్యాదిషు, అనుషక్తానాం-ఆసక్తానాం, ముక్తానాం-సంసారాదుత్తీర్ణా

---

* త్రిష్టుభిచ్ఛన్దసి, ఇన్ద్రవజ్రా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "స్యాదిన్ద్రవజ్రా తతజాస్తతోగా" ॥ ఇతి॥

నాం, ఆవళ్యా-పఙ్క్త్యా, సంస్తుతాని-పరిచితాని, దివ్యాని-అప్రాకృతాని, ధామాని - మహామణిమణ్టపస్థానాని, యస్మిన్ తత్ తథోక్తం. వక్షోవిషయే, శ్రియా-లక్ష్మ్యా, కాన్తం-మనోహరం, తస్యాస్తత్రైవ స్థానాదితిభావః. కల్యాణగుణానుషక్తానాం-సువర్ణతన్తుస్యూతానాం, "కల్యాణమక్షయేస్వర్ణే కల్యాణం మఙ్గళేఽపి చ" ఇతివిశ్వః ॥ "గుణస్త్వావృత్తిశబ్దాదిధీన్ద్రియాముఖ్యతన్తుషు" ఇతివైజయన్తీ ॥ ముక్తానాం - మౌక్తికానాం, ఆవళ్యా-సరేణ, సంస్యూతం-పరిచితం, సమ్బద్ధమిత్యర్థః, దివ్యం-అప్రాకృతం, ధామ-కాన్తిః, యస్య తత్తథోక్తం. శ్రీకాన్తంచ తథాభూతం దివ్యధామచేతికర్మధారయః. పరార్ధ్యః - ఉత్కృష్టః, భూమా యస్య తత్తథోక్తం. ఏకత్రవిస్తారః. అన్యత్రవిభుపరిమాణం. యదుక్షోణిధరేశ్వరస్య వక్షః, పరంవ్యోమ-పరమాకాశం, నిత్యవిభూతిరిత్యర్థః. మన్యే-శఙ్కే. రూపకానుప్రాణితోత్ప్రేక్షా ॥ ౬౦ ॥

అ॥ అథ ఉదరమనుసన్ధత్తే ॥ నిగిరదితి ॥

* మూ॥ నిగిరదపిజగన్తిక్షామముద్యద్బుభుక్షం
సుచరితసుతభిక్షాస్వాదసమ్పూర్ణకామమ్ ।
యదుధరణిధరేన్ద్రోస్తున్దమాదాయశోదా
కలితకనకదామగ్రన్థిలక్ష్మప్రతీక్షే ॥ ౬౧ ॥

వ్యా॥ జగన్తి నిగిరత్ — కబళయదపి, క్షామం — కృశం, "క్షాయోమః" (౮—౨—౫౩) ఇతి "క్షై" ఇత్యేతస్యనిష్ఠా. తస్యామకారాదేశే, "ఆదేచఉపదేశేఽశితి" (౬—౧—౪౫) ఇతిఏచఆత్వేచసతి క్షామేతిసిద్ధం ; అనుచ్ఛూనమితియావత్. ఉద్యన్తీ బుభుక్షా-భోక్తుమిచ్ఛా, యస్యతత్తథోక్తం. సుచరితసుతస్య-సుచరితాఖ్యబ్రాహ్మణ

---

* అతిశక్వర్యాం, మాలినీవృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౨౧

పుత్రస్య నారాయణనామ్నః, భిక్షాయాః-భిక్షితాన్నస్య, ఆస్వాదేన-ప్రాశనేన, సంపూర్ణః కామః-అభిలాషః, యస్య తత్తథోక్తం. స్వోదరనిహితసకలభువనస్యాపి భగవత ఆశ్రితసంస్పర్శవత్తయా గోపకులనవనీతమివ సుచరితసుతాన్నంభోగ్యమభూదితిభావః. అనేన వాత్సల్యాతిశయోవ్యజ్యతే. ఆదౌ-కృష్ణావతారకాలే, యశోదయా-నన్దభార్యయా, కలితాత్-కృతాత్, కనకదామగ్రంథేః-హేమరజ్జుగ్రథనాత్, లక్ష్మ-కిణం, యస్యతత్తథోక్తం; దృఢబంధనజనితకిణాంకితమిత్యర్థః. అనేన సౌలభ్యంప్రతీయతే. యదుధరణిధరేన్ద్రోస్తున్దం-ఉదరం, "పిచణ్డకుక్షీజఠరోదరతున్దం" ఇత్యమరః ॥ ప్రతీక్షే-ప్రతిపాలయామి, తదభిముఖమజస్రమవలోకయామి ॥ ౯-౧ ॥

అ॥ అథ మధ్యమనుసన్ధత్తే ॥ శ్రీయాదవేతి ॥

*మూ॥ శ్రీయాదవాచలపతేఃకలయేవలగ్నం
కక్ష్యావనద్ధకనకత్సరుఖడ్గవల్లి ।
గాఢం నికృన్తదివ నిష్ఠురకర్మబన్ధ
నిర్బన్ధబన్ధురచతుర్విధదేహబన్ధమ్ ॥ ౯-౨ ॥

వ్యా॥ కక్ష్యాయాం-మధ్యబన్ధనపట్టికాయాం, అవనద్ధా-బద్ధా, కనకమయత్సరుః-ముష్టిగ్రహణప్రదేశః, యస్యాస్సా. "త్సరుఃఖడ్గాదిముష్టౌస్యాత్" ఇత్యమరః ॥ ఖడ్గః వల్లీవ ఖడ్గవల్లీ; ఉపమితసమాసః. కక్ష్యావనద్ధా కనకత్సరుః ఖడ్గవల్లీ యస్యతత్తథోక్తం. నిష్ఠురేణ-కఠోరేణ, పాకదశాదుస్సహేన, కర్మబంధేన యోయంనిర్బన్ధః-స్వాచ్ఛంద్యనిరోధః, తేనబన్ధురం-ఉన్నతానతం, ఉత్కృష్టాపకృష్టమితియావత్. "బన్ధురన్తూన్నతానతం" ఇత్యమరః ॥ చతుర్విధం-సురనరతిర్యక్స్థావర

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౭

ఛేదభిన్నం, దేహబన్ధం–దేహసమ్బన్ధం, గాఢం–దృఢం, నిశ్శేషం యథాతథా, నికృన్తదివస్థితం, శ్రీయాదవాచలపతేః అవలగ్నం–మధ్యం, "మధ్యమఙ్గావలగ్నఞ్చ" ఇత్యమరః ॥ కలయే – అనుభవామి, అత్ర దేహసమ్బన్ధనికృన్తనస్య ఖడ్గవల్లీధారణఫలత్వేన సమ్భావనాత్సిద్ధవిషయా ఫలోత్ప్రేక్షా ॥ ౬౨ ॥

అ॥ అథ పీతామ్బరమనుసన్ధత్తే ॥ విద్యుదితి ॥

*మూ॥ విద్యుద్భూమ్నా తడిత్వానివ నవతరణిచ్ఛాయయేవాఞ్జనాద్రిః
వేలాహైమస్థలీభిర్జలధిరివ నభస్సాన్ద్రసాన్ధ్యశ్రియేవ ।
ఆక్రీడః కర్ణికారైరివ కనకకుథేనేవ దన్తావళోఽసౌ
దేవః పీతామ్బరేణ ప్రథయతి సుషమాం యాదవక్ష్మాధరేన్దుః ॥

వ్యా॥ విద్యుతాం–తడితాం, భూమ్నా–బాహుళ్యేన, "బహోర్లోపో భూ చ బహోః" (౬–౪–౧౫౮) ఇతి బహోర్భూమ్ ఇత్యాదేశే, ఇమనిచ్ ప్రత్యయస్యాదిలోపే భూమేతి రూపసిద్ధిః. తడిత్వాన్–వారిద ఇవ, నవతరణిచ్ఛాయయా–బాలాతపేన, అఞ్జనాద్రిః–అఞ్జనమయ పర్వత ఇవ, వేలాయాః–తీరస్య, హైమస్థలీభిః–సువర్ణమయప్రదేశైః, జలధిరివ, సాన్ద్రయా–నిబిడయా, సాన్ధ్యశ్రియా–సన్ధ్యారాగేణ, నభః–గగనమివ, కర్ణికారైః – కర్ణికారపుష్పైః, ఆక్రీడః ఉద్యానమివ, "పుమానాక్రీడ ఉద్యానమ్" ఇత్యమరః ॥ కనకకుథేన–కనకమయాస్తరణేన, "ప్రవేణ్యాస్తరణం వర్ణః పరిస్తోమః కుథో ద్వయోః" ఇత్యమరః ॥ దన్తావళః–గజ ఇవ, పీతాంబరేణ, యాదవక్ష్మాధరేన్దుః–యదుశైలస్థితానాం చన్ద్ర ఇవాహ్లాదకరః, అసౌ దేవః, సుషమాం – శోభాం, ప్రథయతి–ప్రఖ్యాపయతి, మాలోపమాలఙ్కారః ॥ ౬౩ ॥

---

* పరిష్కృతాయాం, స్రగ్ధరావృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౩౧

అ॥ అథోరుకాండావనుసన్ధత్తే ॥ ఏవంప్రాయేతి ॥

*మూ॥ ఏవంప్రాయానుపూర్వీయదపికరికరేస్నిగ్ధతాదూరదూరే
రమ్భాస్తమ్భేప్రసక్తాయదపిచకియతీస్నిగ్ధతాక్వానుపూర్వీ ।
స్యాతాంస్నైగ్ధ్యానుపూర్వ్యౌకృతకమరతకస్తమ్భకేనోమృదుత్వం
మన్యేమృగ్యోపమానేయదుశిఖరిపతేరూరుకాణ్డప్రకాణ్డే ॥ ౬౪ ॥

వ్యా॥ కరికరే ఏవంప్రాయా-పరిదృశ్యమానభగవదూరుకాణ్డగతానుపూర్వీసదృశీ, "ప్రాయశ్చానశనేమృత్యౌతుల్యబాహుళ్యయోరపి" ఇతివిశ్వః ॥ ఆనుపూర్వీ–ఊర్ధ్వతఆరభ్యక్రమాపచితపరిమాణవత్వం, యదపి–యద్యపి, అస్తునామేత్యర్థః-తథాపీతిశేషః. స్నిగ్ధతాశ్లక్ష్ణతా, దూరదూరే – శుణ్డాదణ్డస్యరూక్షస్పర్శతయాస్నిగ్ధతాగన్ధోపినాస్తీత్యర్థః, రమ్భాయాః–కదళ్యాః, స్తమ్భే–కాణ్డే, కియతీ–అల్పా, స్నిగ్ధతాప్రసక్తా- సమ్భావితా, యదపిచ–యద్యపిచ, భవతునామేత్యర్థః, చకారస్సమ్భావనాసముచ్చయే. తథాపి ఆనుపూర్వీక్వ-రంభాకాండస్య ఆదితఆరభ్య ఉపర్యుపరిఅపచితపరిమాణతయా తద్విపరీతానుపూర్వీకత్వాదితిభావః, కృతకే - ఊరుసాదృశ్యసమ్పాదనాయస్నైగ్ధ్యానుపూర్వీవత్తయాకల్పితే, మరకతమణిమయేస్తమ్భకే, అల్పార్థేకప్రత్యయః. భగవదూరుసామ్యే అయోగ్యత్వాదితిభావః. స్నైగ్ధ్యానుపూర్వ్యౌ స్యాతాం-భవతాంనామ, తథాపి మృదుత్వం - మార్దవం, నో-నాస్తి, అతః యదుశిఖరిపతేః ఊరుకాండప్రకాండే - ఊరుకాండశ్రేష్ఠే, "ప్రకాండముద్ఘతల్లజౌ । ప్రశస్తవాచకాన్యమూని" ఇత్యమరః ॥ మృగ్యం – దుర్లభం, ఉపమానం యయోస్తే; మన్యే. ఉక్తరీత్యాలోకేఉపమానత్వేనప్రసిద్ధానాం కరికరకదళ్యాదీనాంభగవ

---

*ప్రకృత్యాం, స్రగ్ధరావృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౩౧

దూరుకాండనిష్ఠగుణవిధురత్వాదితిభావః. అత్ర కరికరాదౌ సాదృశ్యా
ద్యభావప్రతిపాదనేన భగవదూరుకాండస్య మృగ్యోపమానత్వసమ
ర్థనాద్వాక్యార్థ హేతుకం కావ్యలిఙ్గమలఙ్కారః ॥ ౬౪ ॥

అ॥ అథ జంఘే అనుసన్ధత్తే ॥ కిమితి ॥

*మూ॥ కిఙ్కాహళ్యౌకింనుపూగీకుహళ్యౌ
శ్రీభూవాహ్యౌకింసమీచ్యౌ కళాచ్యౌ ।
ముగ్ధస్నిగ్ధోదారదివ్యానుపూర్వ్యౌ
కింవాజంఘే యాదవక్ష్మాధరేన్దోః ॥ ౬౫ ॥

వ్యా॥ పురోవర్తిన్యౌ కాహళ్యౌ - సుషిరవాద్యవిశేషౌకిం?
"వాద్యభాండవిశేషేతుకాహళీ కాహళఃఖలే" ఇతివిశ్వః ॥ పూగ్యాః
—క్రముకవృక్షస్య, కుహళ్యౌ—మఞ్జరీకోశౌకింను? "కుహళీపూగపు
ష్పికా" ఇత్యమరశేషః ॥ శ్రీభూభ్యాంవాహ్యే-ధార్యే, సంవాహన
యోగ్యే ఇతిచగమ్యతే. సమీచ్యౌ—సమీచీనే, కళాచ్యౌ—పతద్గ్ర
హౌకిం? ముగ్ధే-సౌన్దర్యశాలిన్యౌ, స్నిగ్ధే—శ్లక్ష్ణే, ఉదారే-సౌకుమా
ర్యాద్యుత్కృష్టగుణవిశిష్టే, దివ్యా-అప్రాకృతా, ఆనుపూర్వీ-క్రమ
వృత్తతా, యయోస్తే. ముగ్ధేచ స్నిగ్ధేచ ఉదారేచ దివ్యానుపూ
ర్వ్యేచ తథోక్తే. యాదవక్ష్మాధరేన్దోః జంఘేకింవా? ॥ సందేహా
లంకారః ॥ ౬౫ ॥

అ॥ అథ పాదావనుసంధత్తే ॥ విభోరిత్యాదిత్రిభిశ్శ్లోకైః ॥

మూ॥ విభోః పాదాంభోజం తదిదమశరణ్యైకశరణం
పరం ప్రాప్యం ప్రాప్తం యదుగిరిశిఖాశేఖరసఖమ్ ।

---

* త్రిష్టుభిచ్ఛన్దసి, శాలినీ వృత్తమ్॥ తల్లక్షణన్తు, "శాలిన్యు
క్తా మ్తౌతగౌగోబ్ధిలోకైః" ॥ ఇతి ॥

యదామర్శాదాశు ద్రవతిభృశమాకాశమవశా
దపిగ్రావాజీవత్యపిమిషతి దగ్ధామిషమపి ॥ ౯౯ ॥ *

వ్యా॥ అశరణ్యానాం శరణం—రక్షణం, తత్రసాధుః-శరణ్యః, న విద్యతే యేషాం తేషాం-రక్షకాన్తరశూన్యానామిత్యర్థః. "శరణంరక్షణేగృహే" ఇతివిశ్వః ॥ ఏకం-కేవలం, సహాయాంతరనిరపేక్షమితియావత్. శరణం-ఉపాయః, "ఉపాయేగృహరక్షిత్రోశ్శబ్దశ్శరణమిత్యయం । వర్తతేసాంప్రతంచైష ఉపాయార్థైకవాచకః"॥ ఇతి పాఞ్చరాత్రే, పరం—ఉత్తమం, "పరంస్యాదుత్తమానాత్మవైరిదూరేషు" ఇతివిశ్వః ॥ ప్రాప్యం-ఉపేయం, యదుగిరిశిఖాయాశ్శేఖరస్య-శిరోభూషణస్య, సఖి—సదృశమిత్యర్థః. "రాజాహస్సఖిభ్యష్టచ్" ఇతి టచ్ప్రత్యయః "యత్తిర్యఙ్మూర్ధసురసిశిఖాస్వాపీడశేఖరా" ఇత్యమరః ॥ తత్—జగత్త్రితయాక్రమణేనప్రసిద్ధం, ఇదం—ప్రత్యక్షేణానుభూయమానం, విభోః — రక్షణసమర్థస్య, పాదాంభోజం—చరణకమలం, ప్రాప్తం—లబ్ధం. యదామర్శాత్—యస్యాచిన్త్యశక్తేర్భగవత్పాదాంబుజస్య, ఆమర్శాత్—సంస్పర్శాత్, ఆకాశం—అమూర్తకం అచేతనమపీత్యర్థః. అవశాత్ - తత్సంస్పర్శజనితానందపారవశ్యాత్, భృశం-అత్యర్థం, ద్రవతి—ద్రవీభవతి. అసమ్బన్ధే సమ్బన్ధాతిశయోక్తిః. గ్రావా—శిలాపి, "గ్రావోపలాశ్మానశ్శిలాదృషత్" ఇత్యమరః॥ జీవతి-ప్రాణితి, దగ్ధామిషం-ప్లుష్టమాంసఖండోపి, మిషతి—ఉన్మీలితనయనంభవతి జీవతీత్యర్థః. అనేన గంగోత్పత్తిరహల్యాపరిక్షిత్తోజ్జీవనంచవ్యజ్యతే ॥ ౯౯ ॥

సుచరితేతి ॥

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

*మూ॥ సుచరిత సుమతి సహిత పరచరణ-
ప్రణయ మననుగుణమివ పరిగణయన్ ।
యదుగిరి పరిబృఢచరణమశరణః
శరణ మగమమిహ పరిచరణపరః ॥ ౬౭ ॥

వ్యా॥ సుచరితం_సదాచారః, "కుగతిప్రాదయః" (౨_౨_౧౮) ఇతిసమాసః ; అనభిసంహితఫలం వర్ణాశ్రమోచితం కర్మ. సుమతిః_సమ్యగ్జ్ఞానం, ప్రజాపతివాక్యోదితప్రత్యగాత్మోపాసనలక్షణజ్ఞానయోగః. ఆభ్యాంసహితః_అనుగృహీతః, పరస్య-భగవతః, "పరోఽరిపరమాత్మనోః" ఇతివైజయన్తీ ॥ చరణయోర్విషయే ప్రణయః - ప్రీతిరూపాపన్నజ్ఞానం వేదనధ్యానోపాసనాదిశబ్దవాచ్యం భక్తియోగమిత్యర్థః. అననుగుణమివ_అత్యన్తపరతన్త్రలక్షణస్య స్వరూపస్య అననురూపమివ, పరిగణయన్-విచారయన్, అశరణః-ఉపాయాన్తరరహితోఽహం, పరిచరణం-భగవత్కైంకర్యం, పరం — ముఖ్యం, యస్య సతథోక్తః ; తదేకప్రయోజనస్సన్నిత్యర్థః. యదుగిరిపరిబృఢస్య-యదుశైలాధిపతేః, "ప్రభుఃపరిబృఢోఽధిప" ఇత్యమరః॥ చరణం —చరణౌ, జాత్యేకవచనం. శరణం-ఉపాయం, అగమం - ప్రాప్తవానస్మి ॥ ౬౭ ॥

క్షమేతి ॥

‡ మూ॥ క్షమాలక్ష్మీకల్పప్రతతివితతాం నాతిశిశిరాం
అనుష్ణామభ్యర్ణోన్మిషదమృతసౌగన్ధ్యసుభగామ్ ।

---

* అతిశక్వర్యాం ఛన్దసి, శశికలా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "ద్విహతహయలఘురథగితిశశికలా" ॥ ఇతి ॥

‡ అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

భవవ్యధ్వభ్రాన్తిప్రభవపరితాపప్రశమనీం
శ్రియేపాదచ్ఛాయాం యదుగిరితటీకల్పకతరోః ॥౭౮॥

వ్యా॥ క్షమాలక్ష్మ్యోరేవ కల్పవ్రతతీ—కల్పవల్ల్యౌ, "వల్లీతు వ్రతతిర్లతా" ఇత్యమరః ॥ తాభ్యాంవితతాం-విస్తృతాం, వృక్షచ్ఛాయాహి తదాశ్రితాభ్యాం లతాభ్యాం విస్తృతాభవతి. నాతిశిశిరాం—దుస్సహశైత్యరహితామిత్యర్థః, నిషేధార్థకస్య నకారస్య సుప్సుపేతిసమాసః. "శిశిరస్స్యాదృతౌశ్ఛదేతుషారేశీతలేఽన్యవత్" ఇతివిశ్వః ॥ అనుష్ణాం-ఔష్ణ్యరహితాం, అనేన "వాసుదేవతరుచ్ఛాయా నాతిశీతానఘర్మదా" ఇతివచనార్థోఽనుసంహితః. అభ్యర్ణే—సమీపే, ఉన్మిషతా—ప్రసరతా, అమృతసౌగంధ్యేన—జలసౌరభేణ, సుభగాం.మనోరమాం, తదుత్పన్నపద్మాదిసౌరభ్యంజలేఉపచర్యతే; జలసన్నిహితాఛాయాహిపథికేభ్యోరోచతే. అమృతస్య-మోక్షస్య, సౌగన్ధ్యం-పరిమళః, ఆనన్దఇతిభావః; తేనసుభగాం. భవః-సంసారః, సఏవ వ్యధ్వః—దుఃఖప్రదోమార్గః, "ఉపసర్గాదధ్వనః" ఇత్యచ్ప్రత్యయః. "వ్యధ్వోదురధ్వోవిపథః" ఇత్యమరః ॥ తత్రభ్రాన్త్యా-పరిభ్రమణేన, "భ్రాన్తిర్మిథ్యామతౌఖ్యాతాభ్రమరేచారవత్యపి" ఇతి విశ్వః ॥ ప్రచురస్య—ప్రభూతస్య, "ప్రభూతంప్రచురంప్రాజ్యం" ఇత్యమరః ॥ పరితాపస్య—ఆధ్యాత్మికాదితాపత్రయస్య, "తాపోవతాపేదవథౌ" ఇతివిశ్వః ॥ ప్రశమనీం-నిర్వాపయిత్రీం, "శమఉపశమనే" ఇత్యస్మాత్ "కృత్యల్యుటోబహుళం" (3_3_113) ఇతి కర్తరిల్యుట్ టిత్త్వాత్ జీప్. యదుగిరితట్యాం కల్పకతరోః—కల్పకతరోరివాపేక్షితఫలప్రదస్యేత్యర్థః. నిగీర్యాధ్యవసానాదూ్రపకాతిశయోక్తిః ॥ పాదయోః ఛాయాం శ్రియే ॥ ౭౮ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవతఆమౌళిపాదమవయవశోభామనుసంధాయ సముచ్చిత్యాప్యనుసంధత్తే ॥ ఉద్యన్మౌళిమితి ॥

*మూ॥ ఉద్యన్మౌళి ముదారఫాల ముచిత శ్వేతోర్ధ్వపుండ్రంశుభో-
దంచద్భ్రూలత మాయతాయతదృగంభోజం సుజాతస్మితం।
కంబుగ్రీవ ముదగ్రబాహువిటపం లక్ష్మీలసద్వక్షసం
వన్దేసున్దరమధ్య మోరుచరణం శ్రీయాదవాద్రీశ్వరమ్ ॥౯॥

వ్యా॥ ఉద్యత్ — ప్రభాద్వారాఊర్ధ్వంగచ్ఛన్నివేతిభావః. మౌళిః—కిరీటం, యస్య తం తథోక్తం. ఉదారం — చాకచక్యాద్యుత్కృష్టగుణయుక్తం, ఫాలం — లలాటం, యస్యతం. “ఫాలంలలాటమహాసోః” ఇతివిశ్వః॥ ఉచితః—శ్రీమన్ముఖమండలసౌన్దర్యానురూపః, శ్వేతః- శ్వేతమృత్పరికల్పితత్వాత్. ఊర్ధ్వః-పుండ్రః - తిలకవిశేషః, యస్య తం. శుభే—శోభనే, ఉదంచంత్యౌ భ్రువౌ లతేఇవ యస్య తం. ఆయతాయతే-అత్యంతమాయతే, వీప్సాయాంద్విరుక్తిః. దృశౌ ఏవాంభోజే యస్యతం. సుజాతం-శోభనజన్మ, భావేనిష్ఠా ; స్మితం యస్యతం. కంబుసదృశీగ్రీవాయస్యతం. ఉదగ్రాః-దీర్ఘాః, బాహవఏవ విటపాః యస్యతం. “ఉచ్చప్రాంశూన్నతోదగ్రోచ్ఛ్రితాస్తుంగే” ఇత్యమరః ॥ లక్ష్మ్యా లసత్—దీప్యమానం, వక్షః యస్యతం. మధ్యమంచ ఊరూచ చరణౌచ మధ్యమోరుచరణం. సున్దరం మధ్యమోరుచరణం యస్యతం. శ్రీయాదవాద్రీశ్వరం వందే ॥ ౯ ॥

అ॥ ఏవం మౌళ్యాదిచరణపర్యన్తమనుసంధాయ పాదాదిమౌళిపర్యన్తమనుసంధత్తే ॥ ఉత్ఫుల్లేతి ॥

---

*అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో౧౧

*మూ॥ ఉత్ఫుల్లపద్మపద ముల్లసదూరుకాండ
ముద్దామకాంచి ముపవీతసువర్ణచేలం ।
ఆజానుబాహు మరుణాధర మాయతాక్ష
మాశాస్మహే సపది యాదవశైలనాథం ॥ ౨౦ ॥

వ్యా॥ ఉత్ఫుల్లపద్మపదం—వికచకమలసదృశచరణం, "ఫుల్లవికసనే" ఇతిధాతుః. ఉల్లసన్తౌ ఊరుకాండౌ యస్యతం. ఉద్దామ్నీ-ఉచ్ఛృంఖలా, మహతీత్యర్థః. కాంచీ-మేఖలా, యస్యతం. "గోస్త్రియోరుపసర్జనస్య" (౧-౨-౪౮) ఇతిహ్రస్వః. ఉపవీతం—ఉత్తరీయత్వేన వామాంసపర్యస్తం, సువర్ణమయం చేలం - వాసః, యస్యతం. ఆ జానుభ్యాం-ఆజాను, "ఆఙ్మర్యాదాఽభివిధ్యోః" (౨-౧-౧౩) ఇతిసమాసః. జానుపర్యన్తంలంబమానా ఇత్యర్థః. తాదృశాః బాహవో యస్యతం. అరుణః అధరః యస్యతం. ఆయతే అక్షిణీ యస్యతం. యాదవశైలనాథం సపది-ద్రుతం, "ద్రాఙ్మంక్షుసపది ద్రుతం" ఇత్యమరః ॥ ఆశాస్మహే-ఏతాదృశం భగవన్తం ఝడిత్యనుభవితుమిచ్ఛామః ॥ ౨౦ ॥

అ॥ అథ పరమకారుణికేన తేనైవభగవతా క్రియమాణానుపకారాననుసన్ధత్తే ॥ శమయతీతి ॥

‡ మూ॥ శమయతితమ స్తూనతే సత్వం ధినోతిశుభాం ధియం
ఘటయతిసతాం సక్తిం దత్తే సదార్యసమాశ్రయం ।
భవపథపరిభ్రాన్తిం రున్ధే వ్యనక్తిపరంపదం
యదుగిరిశిఖారూఢం జ్యోతిః కిమప్యతిమానుషం ॥ ౨౧ ॥

---

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౨
‡ అత్యష్ట్యాంఛన్దసి, హరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭

వ్యా॥ యదుగిరిశిఖాయాం రూఢం - ప్రాదుర్భూతం, అతి మానుషం-మానుషాణామిదం మానుషం, అతిక్రాంతం మానుషం అతిమానుషం ; " అత్యాదయఃక్రాన్తాద్యర్థే ద్వితీయయా " ఇతి సమాసః. మనుష్యలోకదృష్టజ్యోతిర్విలక్షణం, కిమపి-అవాఙ్మనస గోచరం, జ్యోతిః (కర్తృ) " నారాయణపరోజ్యోతిః " ఇతిశ్రుతేః ॥ తమః-తమోగుణం, శమయతి-నిరస్యతి, "శమోఽదర్శనే" ఇతిదర్శన వ్యతిరిక్తార్థే శమేర్ణ్యన్తస్య మిత్త్వాత్, "మితాంహ్రస్వః" (౬-౪-౯౨) ఇతిహ్రస్వః. సత్వం-సత్వగుణం, సూతే-జనయతి, శుభాం-శోభనాం, ధియం-బుద్ధిం, ధినోతి-ప్రీణయతి, నిరతిశయభోగ్యంస్వయంవిషయీభూయ ప్రీతిమతీంకరోతీత్యర్థః. సతాం-బ్రహ్మవిదాం, "అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద సంతమేనంతతోవిదుః" ఇతిశ్రుతేః ॥ సక్తిం ఆసక్తిం, సమీపవాసమిత్యర్థః. ఘటయతి-సంపాదయతి, సదార్యాణాం-సదాచార్యాణాం, సమాశ్రియం - సమాశ్రయణం, దత్తే-దదాతి, భవపథే - సంసారమార్గే, "ఋక్పూరబ్ధూఃపథామానక్షే" (౫-౪-౭౪) ఇత్యనేనాకారాన్తత్వం. పరిభ్రాన్తిమ్-పరిభ్రమణమ్, నిరుద్ధే-నివారయతి, "రుధిర్ ఆవరణే". పరం-ఉత్కృష్టం, పద్యతేఽనేనేతి పదమ్-సిద్ధోపాయః, తం వ్యనక్తి - వ్యక్తీకరోతి, తేజఃపక్షే, తమః-అన్ధకారః, సత్వం-సత్వగుణోపలక్షితఆలోకః, శుభాధీః-పదార్థేషుసదసద్వివేకః, సతాం-ఉపాదేయానాం, సక్తిం-సమ్బన్ధముపాదానలక్షణం, సదార్యసమాశ్రియం - ఏతేసన్తః-సాత్వికాః, ఏతేఆచార్యా ఇతితేషాంసమాశ్రియం, తదనుకూలాంబుద్ధిమిత్యర్థః. భవపథపరిభ్రాన్తిః-సన్మార్గాదర్శనజనితభ్రాన్తిః, పరంపదం-ఉత్కృష్టం స్థానం, వ్యనక్తి సూచయతి ఇత్యాదికంయోజనీయమ్. అత్ర శబ్దార్థశక్తిభ్యాం ప్రసిద్ధసారాదిజ్యోతిర్వ్యాపారోవ్యజ్యతే ॥ ౭౧ ॥

అ॥ అథ సమాశ్రితవిషయేఽస్య భగవతః ప్రేమపరవశతామను సన్ధత్తే ॥ అవ్యాజమితి ॥

*మూ॥ అవ్యాజం దయతే స్మరత్యుపనయత్యాలోకతేఽఙ్గీకరో
త్యుత్సఙ్గేకురుతే ప్రసీదతి ముహుర్మూర్ధానమాజిఘ్రతి ।
ఆనన్దాననుభావయత్యభిమతైర్దాస్యామృతైః ప్లావయ
త్యేష శ్రీయదుశైలమంగళనిధిర్నారాయణోఽస్మత్కులమ్ ॥

వ్యా॥ ఏష శ్రీయదుశైలమంగళనిధిః శ్రీమన్నారాయణః అస్మత్కం-ఆశ్రితానాం నః, కులం-వంశం, (కర్మ). ఇదం చ కర్మ, విభక్తి పరిణామేన తత్తత్క్రియాను యథాయోగ్యమన్వేతి. ఆనన్దాన్-ఆనన్దగుణాన్, "యతో వాచో నివర్తన్తే" ఇత్యాదిభిరవాఙ్మనసగోచరతయా ప్రసిద్ధానిత్యర్థః. అనుభావయతి-ఆనందానుభవం కారయతీత్యర్థః, "ఏష హ్యేవానందయతి" ఇతి శ్రుతేః ॥ అభిమతైః- ఆనందానుభవజనితప్రీతిప్రేరితతయాహృద్యైః, దాస్యామృతైః-దాస్యాన్యేవ అమృతాని తైః. "గుణైర్దాస్యముపాగతః" ఇత్యాదివద్గుణవద్విషయతయా అమృతైరివాత్యన్తభోగ్యైః స్వవిషయకైంకర్యైరితిభావః. ప్లావయతి-స్నాపయతి, యథాభిమతం వినియుఙ్క్తఇతిభావః. అవ్యాజం -దయనీయజనవ్యాపారానపేక్షం యథాతథా దయతే - దయాం కరోతి, "ఏవం సంసృతిచక్రస్థే భ్రామ్యమాణే స్వకర్మభిః । జీవే దుఃఖాకులే విష్ణోః కృపా కాప్యుపజాయతే" ॥ ఇతివచనాత్. స్మరతి-జననీ స్తనంధయమివ ప్రేమ్ణా స్మరతి, "అహం స్మరామి మద్భక్తమ్" ఇతి స్వేనైవోక్తం. ఉపనయతి-సమీపం ప్రాపయతి, "ఆనయైనం హరిశ్రేష్ఠ" ఇత్యాదివచనాత్. ఆలోకతే-చిరవిప్రవాసాదాగతమాత్మజం పితేవ ససంభ్రమ

* అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో॥ ౧౧

ముద్వీక్షతే, అంగీకరోతి_స్వామినమ్రదృష్టంస్వమివాభిమనుతే, ఉత్స జ్ఞేపరుతే _ అంకమారోపయతి, "అంకేభరతమారోప్య" ఇతివచ నాత్. ముహుఃప్రసీదతి. మూర్ధానమాజిఘ్రతి – వాత్సల్యాతిశ యాన్మూర్ధాఘ్రాణంకరోతి, ఏతేన అస్యమూర్జవాజవసౌహార్ద స్వామ్యకారుణ్యా వాత్సల్యసౌశీల్య సౌలభ్యాదిగుణాతిశయోఽనుసం హితః ॥ ౭౨ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవన్తం శ్రీమన్నారాయణమనుసంధాయ తమే వ ఈషత్పరతో రామప్రియనామ్నామూర్త్యం తరేణావస్థితమనుసం ధత్తే ॥ ప్రేమేతి ॥

*మూ॥ ప్రేమాద్రయాకమలయాక్షమయాసమేత
మంసాంసఘట్టనరసోత్పులకాఙ్గభాగమ్ ।
ప్రాగ్దక్షిణేతదిహసంయమిసార్వభౌమ
సంపత్ప్రసూతమపరంవపురావిరస్తి ॥ ౭౩ ॥

వ్యా॥ ప్రేమ్ణా_ప్రణయేన, ఆద్రయా–ద్రుతచిత్తయా, కమ లయా క్షమయాచసమేతం-సహితం, అంసాంసయోః - స్వకీయామ్స యోఃదేవ్యంసయోశ్చ, ఘట్టనేన_సంఘర్షణ, యోహర్షఃతేనో త్పులకా_ఆవిర్భూతరోమాఞ్చా, అఙ్గస్యభాగా యస్యతత్తథోక్తం. సంయమినాం_యతీనాం, సార్వభౌమస్య - రామానుజార్యస్య, సం పదా-భాగ్యాతిశయేన, ప్రసూతం-జనితం, అపరంతత్-"తద్విష్ణోఃపర మంపదమ్" ఇతిశ్రుతిప్రసిద్ధం, వపుః – శ్రీమన్నారాయణస్యైవశరీ రాన్తరం, ఇహ_అనతిదూరే, ప్రాగ్దక్షిణే–ప్రాచ్యాశ్చ, దక్షిణస్యా

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౭

శ్చ దిశోరన్తరాళే, శ్రీమన్నారాయణాపేక్షయేతి శేషః. ఆవిరస్తి-అస్మాదృశాంచక్షుర్గ్రాహ్యతయావర్తతే. స్వభావోక్తిరలంకారః ॥

అ॥ అథాస్యపరత్వసౌలభ్యే, సంశ్రితపారతన్త్ర్యంచ అనుసందధానస్తత్రైవవ్యాముహ్యతి । శ్రీభూస్తనేతి ॥

*మూ॥ శ్రీభూస్తనశ్రుతిశిరోయతిశేఖరాజ్ఞ-
శ్రీయాదవాచలశిఖాసులభోపలంభం ।
ఆపన్నతాపహరమాశ్రితకామధేను
మాశాస్మహేకమపిపూరుషమంబుజాక్షమ్ ॥౭౮॥

వ్యా॥ శ్రీభూస్తనయోః, శ్రుతిశిరసి-వేదాన్తే, అనేన శ్రియః పతిత్వవేదాన్తవేద్యత్వలక్షణం పరత్వమనుసంహితం. యతిశేఖరస్య-రామానుజార్యస్య, అజ్ఞే—ఉత్సఙ్గే, శ్రీయాదవాచలస్యశిఖాయాం—శిఖరేచ, ఆభ్యాంసౌలభ్యమనుసంహితం. సులభః ఉపలమ్భః-సాక్షాత్కారోయస్యతమ్. ఆపన్నానాం—ఆపద్గతానాం, తాపహరం. ఆశ్రితానాం కామధేనుః—కామితార్థప్రదమిత్యర్థః, అంబుజేఇవ అక్షిణీ యస్యతమ్. కమపి — స్వరూపతోగుణతోపిచాపరిచ్ఛేద్యం, "యతోవాచోనివర్తంత" ఇతిశ్రుతేః ॥ పూరుషం—పూరుసంజ్ఞేశరీరే శేతే-అన్తర్యామితయావర్తతఇతిపూరుషః-శ్రీమన్నారాయణః, తమ్. "సహస్రశీర్షాపురుషః" "యఏషోన్తరక్షిణిపురుషోదృశ్యతే" "భగవానితిశబ్దోయం తథాపురుషఇత్యపి । నిరుపాధీచవర్తేతే వాసుదేవేసనాతనే" ॥ ఇతి శ్రుతిస్మృతిభ్యాంపురుషపదస్య నారాయణపరత్వాత్. ఆశాస్మహే—ఆకాంక్షామహే, పర్యాయోక్తమలంకారః ॥ ౭౮ ॥

---

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭.

అ॥ తమేవాహాళిపాదమనుసంధత్తే ॥ ఉత్తుఙ్గమితి ॥

*మూ॥ ఉత్తుఙ్గంముకుటేవిశాలమళికేవక్రింభ్రువోరాయతం
నేత్రాన్తేరుచిరంకపోలఫలకేస్మేరంముఖామ్భోరుహే ।
స్ఫీతంవక్షసిసంస్థులంభుజవనే మృగ్యంవలగ్నేసుసం
శ్లిష్టంపాదయుగేయతీన్ద్రహృదయావాసంమహస్సంశ్రయే ॥

వ్యా॥ ముకుటే—కిరీటాగ్రే, కిరీటావచ్ఛేదేనేత్యర్థః, ఉత్తరత్రాప్యేవమేవసప్తమ్యర్థః, ఉత్తుఙ్గం—ఉన్నతం, అళికే—లలాటే, విశాలం. భ్రువోః వక్రం-అనతమిత్యర్థః, నేత్రాన్తే—నేత్రాన్తయోః జాత్యేకవచనం. ఆయతం — దీర్ఘం, కపోలౌ ఫలకేఇవ తస్మిన్ కపోలయోరిత్యర్థః, రుచిరం — భాస్వరం, ముఖంఅంభోరుహమివ తస్మిన్. స్మేరం—స్మితయుక్తం, వక్షసి, స్ఫీతం—సమృద్ధం, విశాలమిత్యర్థః. భుజవనే— బాహుపఙ్క్తౌ, సంస్థులం—విస్తృతం, వలగ్నే—మధ్యే, "మధ్యమంచావలగ్నంచ" ఇత్యమరః ॥ మృగ్యం-గవేషణీయం, తనుత్వాదితిభావః. పాదయుగే సుష్ఠుసంశ్లిష్టం—అన్యోన్యసంఘటితం, యతీన్ద్రహృదయాఖ్యం దివ్యంమన్దిరం తదేవ ఆవాసః — స్థానం, యస్యతత్. మహః-తేజః, పరంజ్యోతిః-(కర్మ), "నారాయణపరోజ్యోతిరి"తిశ్రుతేః ॥ సంశ్రయే - సమాశ్రయామి, ఉల్లేఖాలంకారః, "ఏకస్యబహుధోల్లేఖేప్యసావిషయభేదతః" ఇతి లక్షణాత్ ॥

అ॥ అథ పూర్వాచార్యానుసంహితమేతత్సంస్థానస్యశరణ్యత్వమనుసంధత్తే ॥ హస్తేతి ॥

---

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౮.

*మూ॥ హస్తారవిన్దకలితాభయశంఖచక్ర
మబ్జాసనాహితపదాబ్జముదగ్రమాళి ।
ఆవిస్స్మితంసువదనంయతిరాజసూనోః
సంస్థానమేవశరణంశరణార్థినాంనః ॥ ౭౬ ॥

వ్యా॥ హస్తాః అరవిన్దానీవ తేషు కలితాని, అభయం—అభయముద్రా, శంఖచక్రేచ, యస్యతత్ తథోక్తమ్. అబ్జమయే ఆసనే ఆహితం పదాబ్జం యస్యతత్. ఉదగ్రః-ఉన్నతః, మాళిః-కిరీటం, యస్యతత్. ఆవిస్స్మితం-ఉద్యత్స్మితం, సుష్ఠు వదనం యస్యతత్. యతిరాజసూనోః-రామప్రియస్య, సంస్థానం-స్థితివిశేషః—సంకల్పప్రయత్నాదిక మేవకారవ్యవచ్ఛేద్యం, శరణార్థినాం-రక్షాపేక్షిణాం, నః శరణం—రక్షకం, అనేన "తిరుక్కైయిలేపిడిత్తదివ్యాయుధంగళుమ్" ఇతి చూర్ణికార్థోఽనుసంహితః ॥ ౭౬ ॥

అ॥ అథాభినివేశాద్యత్రయత్రచక్షుఃప్రసరతి, తత్ర తత్రావిదితవిషయాన్తరస్సంపత్కుమారమేవా మూడపాదమనుభవేయ మితి ప్రార్థయతే ॥ అఞ్చదితి ॥

*మూ॥ అఞ్చత్కిరీటమలకావృతఫాలమాయు
న్నేత్రాబ్జమంకురితహాసముదగ్రనాసం ।
విష్వగ్భుజంవిపులవక్షసమీక్షిషీయ
సంపత్సుతంతతఇతఃపురతోఽభితశ్చ ॥ ౭౭ ॥

వ్యా॥ అఞ్చత్-కాన్తివిశేషేణోద్గచ్ఛదివస్థితం, కిరీటం యస్యతత్ తథోక్తం. అలకైః-చూర్ణకున్తలైః. ఆవృతః-ఈషత్సంవృతః,

---

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకావృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭

ఫాలః_లలాటం, యస్యతం. ఆయతీ-దీర్ఘే భవతీ, నేత్రే అబ్జే ఇవ యస్యతం. అఙ్కురితః-ఈషదుద్భిన్నః, హాసః యస్యతమ్- మన్దస్మిత శాలినమిత్యర్థః. ఉదగ్రా_ఉన్నతా, నాసా యస్యతం విష్వఞ్చః- తతఇతఃప్రసృతాః భుజాః యస్యతం. విపులం_విశాలం, వక్షః య స్యతం. సంపత్కుతం_యతిరాజసంపత్కుమారం, తతః - విప్రకృష్ట దేశే, ఇతః_సన్నికృష్టదేశే, పురతః_అగ్రే, అభితః_పరితశ్చ, సప్త మ్యర్థేతసిః. ఈక్షిషీయ-పశ్యేయమ్ ॥ ౭౭ ॥

అ॥ అథ స్తోత్రముపసంహరన్ భగవద్గుణానుభవౌపయికం స్వయంపరమప్రాప్యం శ్రీనారాయణపురేనివాసమాశాస్తే ॥జనఇతి॥

*మూ॥ జనోయత్సీమాన్తేయతినృపతివార్తామహిమవిత్
కుటీంకుర్వన్నిష్టేపరమపదవాటీవితరణే ।
తదార్యాగారాన్తావకరముపనేతుఃకిలసమాః
శతంభోగస్థానంభవతుమమనారాయణపురమ్ ॥ ౭౮ ॥

వ్యా॥ యతినృపతేః-యతిరాజస్య వార్తాయాః, "క్షణమపినివస న్తః కేవలం" ఇతివచనానురోధిన్యాః, "కర్మజ్ఞానాదిష్వశక్తోముముక్షు ర్శ్రీయాదవాద్రౌ కాంచిత్కుటీంకుర్యాత్" ఇతివార్తాయాః, మహిమా- అర్థావినాభూతతత్త్వలక్షణంమాహాత్మ్యం, తస్యవిత్ -తత్రవిస్రంభవాని త్యర్థః, యస్య సీమాయాః-అవధిభూమేః, అంతే-సమీపే, "వైకు ణ్ఠవర్ధనంనామ క్షేత్రం తత్సత్యముచ్యతే । ప్రమాణంతస్యవిజ్ఞేయం పరితోయోజనద్వయమ్" ॥ ఇతిపరిమితయోజనద్వయమధ్యేయత్ర కుతాపీత్యర్థః. కుటీం-క్షుద్రగృహం, కుర్వన్ జనః-ఉపాయాన్తరే

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

ష్వనధికారిత్యర్థః. పరమపదస్య — చరమప్రాప్యస్య శ్రీవైకుణ్ఠస్య, వాట్యాః—గృహపఙ్క్తేః, న కేవలంగృహస్యేత్యర్థః. వితరణే—స్వాశ్రితేభ్యోవిశ్రాణనే, ఈష్టే-ప్రభవతి, తత్-తత్రశ్రీనారాయణపురేస్థితానాం, ఆర్యాణాం-పూజ్యానాం, తత్రత్యజనానామార్యత్వంయతిరాజవార్తామహిమవిత్త్వేన. అగారాణాం-శ్రీమన్దిరాణాం, అన్తేషు—పర్యంతేషు, చత్వరపరిసరేష్విత్యర్థః. అవకరః—సమ్మార్జన్యాపనేయస్తృణాదిః, "సమ్మార్జనీశోధనీస్యాత్సంకరోఽవకరస్తథా। క్షిప్తే" ఇత్యమరః ॥ తం అపనేతుఃకిల-అపనయనంకుర్వతః, అనేనాపనయనస్యాయోగోవ్యవచ్ఛిద్యతే, మమ-తదేకాన్తినః, శతంసమాః-సంవత్సరాన్, "కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగేద్వితీయా" భోగస్య-భగవద్గుణానుభవకైంకర్యరూపస్య, స్థానంభవత్వితిప్రార్థనా ॥ ౭౮ ॥

అ॥ ఏవం భగవతఃకైంకర్యరూప ఫలమభ్యర్థ్యస్వదోషానుసంధానేనచకితః ఆచార్యపురుషకారేణ భగవన్తంప్రార్థయతే ॥ అచిన్తయిత్వేతి ॥

*మూ॥ అచిన్తయిత్వామద్వృత్తమాలోక్యాచార్యసన్తతిం ।
దయానిధేనిధేహిత్వద్దాసదాస్యశ్రియంమయి ॥ ౭౯ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
యదుగిరినారాయణస్తవః
సంపూర్ణః.

వ్యా॥ హే దయానిధే!—పరదుఃఖాసహిష్ణో, "పరదుఃఖాసహిష్ణుత్వందయా" ఇతిపూర్వాచార్యాః, దుఃఖఫలకమదపరాధదర్శనా

---

* అయమన్త్యశ్లోకః ॥ శ్లోకలక్షణమాదావేవోక్తమ్ ॥

ద్భవతోపిదుఃఖంభవతీతిభావః, మద్వృత్తం-మమచరితం, అకృత్యక రణాది (కర్మ) "వృత్తంపద్యేచరిత్రే" ఇత్యమరః ॥ అచిన్తయిత్వా-అవిచార్య-అలక్ష్మీకృత్యేతియావత్ ఆచార్యాణాం, సన్తతిం—పఙ్క్తిం, "సన్తతిఃపఙ్క్తివిస్తారగోత్రేషు" ఇతివిశ్వః ॥ అస్మదాచార్యమారభ్య భగవత్పర్యన్తామిత్యర్థః. ఆలోక్య—లక్షీకృత్య, త్వద్దాసానాం—త్వచ్ఛేషత్వానుసంధాయినాం, దాస్యం-దాసకర్మ, కైంకర్యమిత్యర్థః-తదేవశ్రియం—సంపదమ్, మయి—అకిఞ్చనే, నిధేహి — స్థిరంప్రతిష్ఠాపయ, అపరాధానాలోచనేన ఏతాదృశఫలప్రదాన రూపార్థస్య దయానిధిపదేనసమర్థనాత్కావ్యలింగమలంకారః ॥ ౭౯ ॥

శ్రీకౌశికాన్వయనృసింహగురోస్తనూజమ్
తత్సేవయాప్తనిగమాన్తయుగార్థతత్త్వమ్ ।
శ్రీశ్రీనివాసగురువర్యదయైకపాత్రమ్
శ్రీశైలదేశికమహంశరణంప్రపద్యే ॥

శ్రీశైలగురవేనమః.

ఇతి శ్రీయదుగిరినారాయణస్తవ వ్యాఖ్యానం
సంపూర్ణమ్.

శ్రీః.

శ్రీః

శ్రీ యదుగిరినాయకీస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్యకృపాసంపన్నవైభవం ।
కౌశికశ్రీనృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

శ్రియం దేవీ మశరణ శ్శ్రియే సంశ్రితవత్సలామ్ ।
పత్న్యా యయా భగవతః పారమ్య మవగమ్యతే ॥ ॥ ౧ ॥

ఈషదున్మిషితాపాఙ్గాయ త్తతత్త్వశ్రియోదయామ్ ।
యతిరాజస్నుషామీడే యదుశైలేశవల్లభామ్ ॥ ॥ ౨ ॥

క్షీరాంభోధితపఃఫలం కమలినీసౌగన్ధ్యసాకోదయః
సర్వస్వం పురుషోత్తమస్య శరణం చాస్మాక మార్ద్రాఽఽగసామ్ ।
మాఙ్గల్యం భువనోదరస్య మహిమా వాత్సల్యకారుణ్యయోః
క్షేమాయాస్తు సదా సమస్తజగతాం శ్రీర్యాదవాద్రీశ్వరీ ॥ 3 ॥

మాదృక్షశిక్ష్యజనతత్ క్షణరక్షణాయ
ప్రేయోనియోజనచణప్రణయావలోకామ్ ।
నారాయణప్రణయినీం యదుశైలనేత్రీం
దేవీమనన్యశరణశ్శరణం ప్రపద్యే ॥ ॥ ౪ ॥

హే శ్రీః శ్రీయాదవాద్రీశ్వరి తవశిశిరాపాంగసంపర్కధన్యాః
త్రయ్యన్తైస్సేతిహాసైస్సహ యదధి యుగయో స్తత్త్వమభ్యూహయన్తి ।
సిద్ధోపాయోఽనపాయో హరి రితరసహాయాసహ స్త్వన్తు తస్య
స్వాతన్త్ర్యం స్వేచ్ఛయాస్తే జనని పురుషకారోఽసి తద్వల్లభేతి ॥ ౫ ॥

ఉద్ఘోషయత్పూరుషకారభావం ఉపేయభావం సహజం భవత్యాః ।
తన్మన్త్రరత్నం యదుశైలబన్ధో వేకాన్తమిన్ధే త్వదనన్యబన్ధాత్ ॥౬॥

మ్రదిమసుశీలతాసులభతాశ్రితవత్సలతా
ప్రణయదయాప్రసాదఋజుతాదిమహార్ఘగుణా ।
అయి జనని త్వదేకనియతానుపజీవ్య విభుః
యదుగిరిదీపికే భజతి సంశ్రయణీయదశామ్ ॥ ॥౭॥

మాతః శ్రీయదుభూభృదఙ్కణమణీమఞ్జర్యయస్తే పతిః
ఫుల్లత్త్వత్పదపద్మసంభృతరజస్సౌగన్ధ్యసన్ధుక్షితః ।
శ్రీమాన్ నస్తసమాధికః ప్రతిహతావద్యో గరీయాన్గుణైః
భూమా మఙ్గళమఙ్గళం ననుపరం బ్రహ్మేతి జోఘుష్యతే ॥౮॥

పరవ్యూహభేదప్రభిన్నాత్మకాన్తానురూపస్వరూపస్వభావానుభావా ।
సదాభోగలీలేసముల్లాసయన్తీ ప్రియం గాహసే లక్ష్మి భద్రాయనస్త్వమ్ ॥

నిత్యాపూర్వనిమేషనిస్సహమిథోలావణ్యసాకోదయా-
స్వాదప్రస్తుతనిస్తరంగజలధిస్సైమిత్యమత్యద్భుతమ్ ।
ద్వన్ద్వం త్వద్యదుశైలనేత్రి యువయోరద్వన్ద్వమన్త్రాంశతైః
దివ్యైర్ధామని సూరయశ్చులకయన్త్యాబద్ధదాస్యోత్సవాః ॥౧౦॥

ప్రచ్ఛాయస్మితకంబుకంధరలసద్దోర్వల్లితుఙ్గస్తన
ప్రక్షీణోదరబంధురోరుయుగళప్రోన్నిద్రపాదాంబుజం ।
కౌమారాఞ్చితయౌవనాఙ్కురదశం లావణ్యసారంతరాం
ఇన్ధే శ్రీయదుశైలనాథరమణి త్వద్గాత్రమాపన్నతమ్ ॥౧౧॥

చూడోత్తంసకిరీటరత్నమకుటీలాలాటనాసామణీ
తాటఙ్కాంగదహారకఙ్కణకటకాఞ్చీచ్ఛురన్నూపురాః ।

దివ్యస్రగ్వసనాఙ్గరాగమకరీపత్రాదయో వా యదు-
క్ష్మాభృన్మఙ్గళదేవతే తవ వపుర్వ్యాఽలంక్రియాశంసనః ॥౧౨॥

హారిద్రచూర్ణకలితోల్లసదిన్దులేఖా-
సౌభాగ్యశాలితిలకం సుమసునతభ్రు ।
ఆకర్ణనేత్ర మనిశోదితమన్దహాస
మంబ త్వదానన మనుక్షణ మీక్షిషీయ ॥ ॥౧౩॥

నేతు ర్విభూతియుగసంసృతిసారఖండాః
తత్పుండరీకనయనత్వయశోనిదానమ్ ।
మాదృక్షదోషగణనావసరాస్తయాః
జీయాసు రంబ తవ వీక్షణయోర్విలాసాః ॥ ॥౧౪॥

శ్రీమత్త్యాఙ్గికసౌష్ఠవే జనని! వా లావణ్యపూరే మనో
వాగ్దూరే తవసౌకుమార్యవిభవే సౌందర్యసంపద్యపి ।
యద్వద్రీశ్వరి విభ్రమభ్రమిషు వా కా వా దశా మజ్జతః
కాన్తాన్తఃకరణస్య తావకదృశోః ప్రాంతే పునః కూణితే ॥౧౫॥

శీలాకేకరసం ద్రుతంకరుణయా స్వామిత్వతస్సత్వరం
క్లిన్నాక్షుబ్ధ మనీశముత్సుకతయా వాత్సల్యపర్యాకులం ।
మాతస్స్వామిని యాదవాద్రిరమణప్రాణప్రియే తేమనః
శంసత్యేవదృశోర్యుగం శ్రితజనే సౌహార్దకూలంకషమ్ ॥౧౬॥

మన్దస్మితేన మమ, చేతయసీవ జీవం
ఆలోకితై రమృతవర్షమివాదధాసి ।
మయ్యాశ్రితే యదుగిరీశ్వరి కింను ధత్సే
వాత్సల్యసంభ్రమ మథోత్సుకితేవ ధేనుః ॥ ॥౧౭॥

నిస్సీమభూమకరుణాపరిణాహవద్భిః
నిమ్నోన్నతక్రమనిసర్గపరాఙ్ముఖైస్తైః ।
వాత్సల్యసారమతివాఙ్మనసం వహద్భిః
మాతర్నిరన్తరయమాం మధురైరపాఙ్గైః ॥ ॥ ౧౮ ॥

అభయవరదహస్తౌ వస్మదాశ్వాసహేతూ
ఇతరకమలహస్తావీశ్వరావర్జనాయ ।
ద్వయమిదమభినన్దన్త్వంబ నూనంత్వదైతే
స్మితవదనవిశాలాపాఙ్గసుభ్రూవిలాసాః ॥ ॥ ౧౯ ॥

యదుగిరిరమణోరస్సౌధసౌభాగ్యమేతత్
నిఖిలనిగమశాఖాపల్లవోల్లాసికల్పమ్ ।
శరణమశరణానాం శాశ్వతం దైవతం నః
తవచరణయుగం శ్రీస్సన్తతం సంనిధత్తామ్ ॥ ॥ ౨౦ ॥

నిఖిలచిదచిద్వ్యాపిన్యాత్మేశ్వరేప్యనపాయినీ
సురనరసమే దేవే తత్తద్విహారసహాయినీ ।
దశముఖపురీబన్దీభావే కిమిత్యకృథామతిం
ద్రవయసి మనో యేనార్యాణాం జనన్యతివత్సలా ॥ ౨౧ ॥

కూపోపాన్తచరే శిశావివ మహాపాయైకతానే చిరాత్
జీవే సంసరతి త్వమంబ చకితా కృత్వావతారాన్బహూన్ ।
తత్తత్కాలికగోపనోపయికతా మాభూదితీవాన్వహం
నాథేనానుగతా యదుక్షితిధరే బధ్నాసి నస్సంనిధిమ్ ॥ ౨౨ ॥

అభిమతిమనయన్నిమాం దేశికాః
పరిభవతి భవతీతి విస్రంభితాః ।

అహమహమహ సుముఖీకర్తుమద్య ప్రకాశం
జనని జయతి సాంప్రతం తే దయా ॥ ॥ ౨౩ ॥

అస్మాకంజననీ జగత్త్రయగురోర్రామానుజస్య స్నుషా
విశ్వంయస్యవశే సవైషభవతిభ్రాతాకింకరో నః పితా ।
ఇత్థం బన్ధకైత్రైశ్చనత్సలతయాప్యేతత్పరంప్రార్థ్యతే
యత్తాస్వ్యమతిపరతిచాపియువయోరేకాన్తవిస్రంభభూః ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
యదుగిరినాయకీ స్తవః
సంపూర్ణః.

శ్రీః.

శ్రీః

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవం ।
కౌశికశ్రీనృసింహార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

ఆశాస్మహే మహః కించిదధీతస్నృహరిక్రమమ్ ।
లక్ష్మీలక్ష్మాద్భుతం ప్రత్యగ్రింగాయతనమంగలమ్ ॥ ౧ ॥

శ్రీమన్నృసింహ నిగమాన్తశతైర్నితాన్తమ్
సంస్తూయసే తదపి మద్గిరమాద్రియేథాః ।
ఆవర్జయన్తి నమనాంసి మనస్వినాం కిం?
వన్దిస్తుతేరపి విదూషకజల్పితాని ॥ ॥ ౨ ॥

శ్రితప్రతిజ్ఞాసమయప్రతీక్షాం
స్తంభోదరే సంభృతసామరస్యామ్ ।
నృసింహతాం దేవ యదభ్యకార్షీః
నిదర్శనం తచ్ఛ్రితవశ్యతాయాః ॥ ॥ 3 ॥

ఆదావుద్వేలకోపానలజటిలముఖం రూక్షరూక్షాక్షిపాతం
హార్యక్షం ప్రక్రమం తే నిశితనఖముఖోత్కృత్తదైత్యంకిలాహుః ।
భూయస్సంభ్రాన్తలక్ష్మీప్రణయపరిచయావిర్భవత్సౌమ్యభావం
స్మేరోదారప్రసన్నం వయమిహ మధురస్నిగ్ధమధ్యక్షయామః ॥ ౪ ॥

అహాయయుగాన్తవాతహతవార్ధివిష్వగభియత్తరఙ్గపటలీ
కలకలభీమణాద్భుతమహాట్టహాసదళితాణ్డమావిరభవః ।

వికటసటాచ్ఛటంకుటిలదంష్ట్రముద్భ్రుచలజిహ్వగహ్వరముఖం
పరిణతవిపద్దశాసు భజసే న కాన్తు వికృతిం నృసిహ్మ భగవన్ ॥ ౫ ॥

సత్యేవాఖిలజన్తుజాతజఠరే సత్యేవ సత్యేభవ-
త్సఙ్కల్పే సతి చాఖిలపరిహారణే సత్యేవపుంస్త్వనిశే ।
స్తంభాదావిరభూర్నఖైర్విదళయశ్చక్రించ పుంస్కేసరిన్
ప్రాయస్సంశ్రితమద్దశాత్తు కృపాపర్యాకులః క్లిశ్యసి ॥ ౬ ॥

నటద్భ్రుకుటిమండలం జ్వలనపుంజరూక్షేక్షణం
తటిత్కపిశజిహ్వ మద్భుతమరాళదంష్ట్రాంకురమ్ ।
నిరీక్ష్య ధుతకేసరం కపటకేసరిం త్వామరిః
హతో నఖముఖైస్తు తే విహృత మాయుధే కా కథా ॥ ౭ ॥

కిమయమకాండమండదళసద్ధ్వనిరుచ్చలితః
కిమయమహస్కరాయుతతిరస్కరణః కిరణః ।
కిమయమతో నరో హరిరితో మిళితశ్చకథం
న్వితి దితిజో వ్యభేది వివదన్నృహరే భవతా ॥ ॥ ౮ ॥

నశస్త్రైరస్త్రైర్వా నదివి భువి వా నాహ్ని నిశి వా
నమర్త్యైస్సిహ్మైర్వా నగృహకుహరే వా నచబహిః ।
వధార్హం దైతేయం వ్యధితకిలయస్తం చ నృహరే
విధిం ప్రహ్లాదం చానృతగిరమకుర్వంస్త్వమవధీః ॥ ॥ ౯ ॥

క్వఖలు కఠోరదంష్ట్ర మతిభీమకరాళముఖం
క్వను నృహరే రమావదనచుంబనసంసహనమ్ ।
క్వ దళితదైత్యకుక్షికుహరా నఖరప్రకరాః
క్వను కమలాకపోలయుగళీ కిమిదం కిమిదమ్ ॥ ॥ ౧౦ ॥

విభావైస్తం వీరాద్భుతమహితశృఙ్గారబహుళైః
నవీకుర్వన్ లక్ష్మీనయనపుటచాటూని నృహరే ।
జగన్నాథస్తంభం ఝటితి నరసిహ్మత్వఘటనాం
ఇయఙ్చ త్వాం లక్ష్మీలలితకళతమాతత్యరమతే ॥ ౧౧ ॥

సర్వాత్మతామవికలాం సకలేశ్వరత్వం
ఆపత్సఖత్వమతులం తవవత్సలత్వం ।
ప్రాజ్ఞాఘుషత్త్రిజగతీం ప్రతిబోధయంస్తే
స్థూలాట్టహాసపృథుడిండిమచండనాదః ॥ ॥ ౧౨ ॥

హార్యక్షమాక్షమభివీక్ష్య విలక్షితానాం
అస్మాదృశామభిముఖీకరణాయ నూనమ్ ।
అంకేనివేశ్యకమలామభయంప్రదర్శ్యన్
హైమత్యసిహ్మపరిశీలయసీహ శీలమ్ ॥ ॥ ౧౩ ॥

జ్ఞానైకతాన మచిదన్యమవేత్య జీవతత్త్వం
భవత్సహజదాస్య మనన్యశేషమ్ ।
దుర్యత్నదుష్ఫలనివృత్తమనాః కదాను
శ్రీమన్నృసిహ్మ పదపంకజకింకరస్స్యామ్ ॥ ॥ ౧౪ ॥

నిత్యశ్రియో నిరుపధీశసబుద్ధిశక్తి
వాత్సల్యపూర్తిపరమాప్తిపరిష్కృతస్య ।
రంగే ప్రతీచి సులభస్య సుశీలసిన్ధోః
పాదాంబుజే నరహరేరుపయామ్యుపాయమ్ ॥ ॥౧౫॥

మోహం వ్యపోహ్య మమతోపచితం తదాత్వే
ప్రాదుర్భవత్సహజదాస్యపరిష్కృతాత్మా ।

క్రీడాహరేః కలితపశ్చిమరంగధామ్నః
పాదౌ సదా పరిచరన్పరమేధిషీయ ॥ ॥౧౬॥

విరళవిషయాన్విఘ్నోపేతాన్జడానతిదుశ్శకాన్
వ్యవహితఫలానన్యాపేక్షాన్స్వరూపవిరోధినః ।
సభయమితరోపాయాభాసాన్విసృజ్య సునిర్వృతః
సపదినృహరేః పాదాంభోజే శ్రియేశ్రియణోచితే ॥ ౧౭ ॥

అప్రాప్తమజ్ఞమశక్తమకించనం మాం
స్వం నష్టదృష్టమివ సాదరమాదదానః ।
ఆమృజ్య పాతకశతాన్యపనీయ శోకం
ఆవిష్కరోషి నృహరే మయిదాస్యలక్ష్మీమ్ ॥ ॥ ౧౭ ॥

హేతుంబతవ్యపదిశంత్యబుధా అహేతోః
త్వత్పాదసంశ్రయణమేవ భవత్కృపాయాః ।
ఆమృశ్యతే యది మనోజ్ఞహరేఽవతారః
సృష్ట్యాది కర్షణఫలం భవదీయమేతత్ ॥ ॥ ౧౯ ॥

కైఙ్కర్యే నివిశతికర్మ ధీ స్వరూప-
పరిజ్ఞాయాం ఫలరుచితాముపైతి భక్తిః ।
యాథాత్మ్యస్వవిషయధీః ప్రపత్తిరిత్థం
త్వయ్యేవ పరిజనజుషాం నృసింహ రీతిః ॥ ॥ ౨౦ ॥

సార్వజ్ఞతస్తవకిమజ్ఞతయా కిమన్య
శక్తత్వతస్తవకిమస్యతుశక్త్యభావాత్ ।
ప్రాప్తత్వతస్తవకిమస్యకిమన్యథాత్వాత్
హైజీవ శోచసి హరే నృహరేః ప్రభునః ॥ ॥ ౨౧ ॥

సౌహార్దమార్దవదయాసమతార్జవానాం
వాత్సల్యశీలసులభత్వవదాన్యతానామ్ ।
శ్రీమన్నృసింహ నిరవద్యమహాగుణానా
మేకాన్తభూమిరసి మంగళమంగళానామ్ ॥ ॥

అవ్యాజవ్యతికృతనిర్భరా నృసింహ
త్వత్పాదప్రణయమయానవేక్ష్య సూరీన్ ।
విస్రబ్ధం మయి వినియుంక్ష్వ దాస్యలక్ష్మీం
లక్ష్మ్యాస్త్వం యది వదనప్రసాదచుఞ్చుః ॥ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీలక్ష్మీనృసింహస్తవః
సంపూర్ణః.

శ్రీః.

శ్రీః

శ్రీ మఞ్జుళ కేశవస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవం ।
కౌశికశ్రీనృసింహార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

అస్మద్గురూన్నంయమినాథనాథశఠారిసేనేశరమారమేశాన్ ।
శ్రియేతదఙ్గీకృతిపీతభీతిస్తోతుంయతే మంజుళకేశవస్త్వామ్ ॥ ॥ ౧ ॥

అజ్ఞమస్పృహమశక్తమప్యహో మూకమేవముఖరీకరోతి మాం ।
ఇన్దిరాహృదయసర్మశృంఖలా సౌన్దరీమహితనాగమంగలా ॥ ॥ ౨ ॥

దివ్యాద్భుతోదాయుధదీర్ఘబాహు
దేదీప్యతేకోపియువాసువాసాః ।
శ్రీనాగపుర్యామిహజాయమాన
శ్రేయాన్యమాహుః కవయోహిధీరాః ॥ ॥ ౩ ॥

అథదృషదవిశేషం మద్వచః కేశవాంగం
త్వతిపతితశిరీషౌపమ్య మాః కష్టమేతత్ ।
అపితుసతతమస్మైగాథమావిర్భవన్తు
పరిణయిగురువచోభిర్మంగళాన్యాయతాని ॥ ॥ ౪ ॥

అన్యోపాయైరఖిలజగదావర్జనం మాస్మభూయాత్
నిర్బన్ధత్వం స్వరుచిసులభే రోచనానోచితేతి ।
విశ్వాకర్షోపయికమనఘం హన్తసౌన్దర్యసారం
బిభ్రద్దివ్యంవపురహిపురీకేశవశ్శాస్తిశక్తి ॥ ॥ ౫ ॥

విశ్వజీవితనివేశవేశ్మనే కేశవస్య లలితాయవర్ష్మణే ।
మఙ్గళాయజగతామధీమహే మఙ్గళానిమహితాని సంతతమ్ ॥

అతినయనమనోవాక్కాప్యపూర్వానుపూర్వ్యా
లలితలలితలక్ష్మీకాదర్శసౌహార్దసీమా ।
ప్రకృతిపురుషలోహప్రస్తరద్రావమన్త-
ద్రవయతి హృదయం మే కేశవస్యాంగపాళీ ॥ ।

అతసీతమాలజలదోత్పలాంజనా
న్యపికౌముదీనవశిరీషమాలతీః ।
ద్యుమణీందువహ్నిసవరత్నకాంచనా
న్యసృజః కిమీశవపుషోఽవశేషితైః ॥ ॥

బ్రహ్మరుద్రజనిభావపుష్టయా
కేశిదారణతయాఽప్సశయ్యయా ।
కాంతకుంతలతయాను శంసమే
కేశవస్త్వమితి కీర్తిమశ్నుషే ॥ ॥

దీప్రమాళ్యలికలోలకున్తలం
దీర్ఘలోచనపలాశమున్నసమ్ ।
కాంతదంతమతిపాటలాధరం
కేశవస్యవదనం ధినోతి మామ్ ॥ ॥

ముఖమభిముఖయా శ్రియావిశంక్య
స్వనయనకజ్జలకల్పితైకరక్షమ్ ।
ప్రగుణితమణికంఠికాభిరామం
పిబ నయనద్వయ కైశవం కపోలమ్ ॥ ॥

పరిభ్రమితమన్దరాః ప్రహరణావలీబన్ధురాః
ప్రపన్నజనవర్ధనాః పరముదూఢగోవర్ధనాః ।
ఉరస్సరశుభాఖ్యపూఃపరిబృఢోపగూఢశ్రియో
భవన్తు భగవన్భుజా విజయభావుకాస్తావకాః ॥ ॥ ౧౨ ॥

వ్యత్యాసవిన్యస్తరథాంగశంఖం
విశేషరమ్యం తవ బాహుయుగ్మమ్ ।
అలంకృతిస్తే యదపాశ్రయస్త్వం
యతస్స్వతో మంజుళకేశవోఽసి ॥ ॥ ౧౩ ॥

హారకౌస్తుభయుజాఽధిజగ్ముషే
మాలయా మరకతోర్ణశ్రియా ।
వక్షసే సతతవర్ధితశ్రియై
కేశవస్య కుశలాని కామయే ॥ ॥ ౧౪ ॥

భద్రం తున్దాయ శౌరేరభిరుచి శబరీభుక్తశేషోపభోగైః
ఆభీరాణాఞ్చ గవ్యైర్నిభృతమపహృతైర్నిత్యపుష్టాయ భూయాత్ ।
యస్మాన్నవ్యగర్భాదివ కమలభవస్సూత్రధారః ప్రవిష్టో
నాభీరాజీవరంగం ప్రకటయతి జగద్రూపకాణాం ప్రభేదాన్ ॥౧౫॥

జీవనంత్రిజగతామనుత్తమం పావనంపరమయోగిచేతసామ్ ।
దేవతేచరణపల్లవద్వయం సావధానయ సరోరుహాసనే ॥ ॥ ౧౬ ॥

తదిదమవతివిశ్వం సర్వశాఖాగ్రిచంచ
త్కిసలయవినివేశవ్యంజితారణ్యయోగమ్ ।
విధిశివశివతాతి ప్రస్తరప్రాణదాయి
ప్రతిముషిశపరీక్షిత్కేశవత్వత్పదాబ్జమ్ ॥ ॥ ౧౭ ॥

మాఙ్గళ్యంమణిమౌళయే నయనయోశ్శ్రియాంసి మందస్మిత
స్యావిస్స్యుఃకుశలాన్యుదేత్వభిమతంకణ్ఠస్య దోర్భ్యాశ్శుభమ్ ।
శ్రీసౌభాగ్యమురస్థ్సలస్య విభవస్తుందస్యచోర్వోస్సుఖం
శ్రీమన్కేశవభద్రమస్తుపదయోర్వర్ధస్వనిత్యోత్సవైః ॥౧౮॥

అలకోభరః కిమితిమౌళి రకుమం
హ్యనులేపనంకిమితిభూషణాయుధే ।
అతిసాహసంకిమితి కేశవాచర
స్యనఘంవపుస్సకలలోకపాత్రియః ॥ ॥ ౧౯ ॥

సౌందర్యలావణ్యసౌకుమార్యసౌగంధ్యసంధుక్షితయౌవనాని ।
అంగానిసంగీచరణాబ్జలాక్షాభంగానితేకేశవమంగళాయ ॥ ॥ ౨౦ ॥

స్వైస్త్వస్త్వాభరణైః పిధానముచితం సౌన్దర్యలావణ్యయోః
నాపుస్స్యవ్యదిసౌకుమార్యసరణే స్త్రీవ్రాసిధారావ్రతమ్ ।
పశ్యన్నాగపురీశ కేశవవపుశ్శోభామనారోపితాం
హన్తైతాన్యపిభూషణానికలయే క్షుద్రోఽన్తరాయానివ ॥౨౧॥

భజతాంస్వధామనయనంహి యుజ్యతేఽ
భినివేశతోఽవతరవా తరాంక్వచిత్ ।
ప్రతికూలతైకనియతే జగత్యహో
తవపారతంత్ర్యమసకృద్ధునోతిమామ్ ॥ ॥ ౨౨ ॥

మమస్ఫురతుసన్తతం మహితమౌళిమన్దస్మితం
మణిప్రగుణికర్ణికం మధురకన్ధరశ్రీధరమ్ ।
సచక్రదరసవ్యదక్షిణభుజంసచామోదరం
కనద్వసనమగ్రితః కమలపాదమేకం మహః ॥ ॥ ౨౩ ॥

దిశిదిశి పరిణమ్యాద్దీర్ఘదృక్పుండరీకాః
జలదనవతమాలేన్దీవరస్నిగ్ధవర్ణాః ।
శిశిరసురభిణశ్శ్రీవత్సవిశ్వేశ్వరస్యా-
వ్యసనిన ఉదయేయుశ్చక్షుషాముత్సవా నః ॥ ౨ ౪ ।

అనుకలం ప్రణతార్తినివర్తనీ
మమృతపూరమధీరమనస్స్పృశమ్ ।
అఖిలమంగళసూతిముపాస్మహే
రుచిరకేశవదివ్యవపుశ్శ్రియమ్ ॥ ॥ ౨౫ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీమంజుళకేశవస్తవః
సంపూర్ణః
శ్రీః

శ్రీః

అప్రతిమరాజగోపాలస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్యకృపాసంపన్నవైభవమ్ ।
కౌశికశ్రీనృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే

ప్రణయపులకితాభ్యాం పార్శ్వయోః శ్రీమహీభ్యా
మవిరతమనిమేషైరక్షిభిః పీయమానమ్ ।
అధరనిహితవంశవ్యాపృతాంగుళ్యపాంగో
రమయతి మమ చేతో రాజగోపాలబాలః ॥ ॥ ౧ ॥

భూమా సహితోఽధ్యాస్తే భూమా చికదేవరాజభూపస్య ।
క్షేమాయ హారదనపురీం శ్రీమానప్రతిమ రాజగోపాలః ॥ ॥ ౨ ॥

పుణ్యాంభువఃకి మథవాచికదేవరాజ-
భాగ్యం మమైవవచసాం కిముభాగధేయమ్ ।
ఐశంతపఃఫలముఖండశిఖండచూడ
మాలోక్యతామధివణిక్పురమావిరస్తి ॥ ॥ 3 ॥

గోపాయనాయ జగతాం విహితావతారో
గోపాలఏష చికదేవనృపాలధుర్యమ్ ।
గోపాయితుం స్వకులజం నను సంనిధత్తే
నాపైతి హన్త మహతోఽపి కులాభిమానః ॥ ॥ ౪ ॥

చంచత్కుంచీచటులచికురశ్చారుపింఛావతంసో
గుంజాపుంజాభరణరుచిరో వన్యదామాభిరామః ।

స్వైరంగాయన్మధురమురళీ చుంబిబింబాధరోష్ఠో
గోపాలోన స్స్ఫురతు పురతో గోకులానన్దకన్దః ॥ ౫ ॥

సవ్యం పదం త్వసవ్యే స్వైరమతిక్రమ్య రుచిరసంస్థానః ।
రసయన్మురళీం హృదిమే రమతామప్రతిమ రాజగోపాలః ॥ ౬ ॥

అధరమధురసాభిజాతవంశీ
రవరసనతచారుకర్ణపూరమ్ ।
కువలయితవణిక్ప్రరోపకంఠం
రమయతి కించన రాజగోపరూపమ్ ॥ ॥ ౭ ॥

వ్యత్యస్తాంఘ్రి వ్యతిమజితగోతర్ణ కాలీధవీరం
రంభాస్తంభస్మయహరజగన్మోహనీయోరుకాండమ్ ।
వంశీనాళప్రిణమధురస్మేరవక్త్రం త్రిభంగీ-
రమ్యం గాత్రం హరతి హృదయం రాజగోపాలయూనః ॥ ౮ ॥

* నీలాంభోదప్రిసృమరనవాకార్ణంశుకోభైకచోరైః
నీలాంభోజపరిచయవిలసద్దివ్యతిరక్తోత్పలాభైః ।
లక్ష్మీపాదాంబుజపరిచయాసక్తలాక్షావసైకైః
గోపాలస్యాప్రతిమసుషమం గాత్రమానన్దయేన్నః ॥ ॥ ౯ ॥

ఆస్తాం మనస్యవిరతం వదనం మురారే
రాలోలకుంతలమనుక్షణనర్తితభ్రు ।
ఆకర్ణపూరపరివాహిదృగబ్జమంద-
మందస్మితాధరసుధాచితవంశనాళమ్ ॥ ॥ ౧౦ ॥

---

* అస్యపద్యస్య పూర్వార్ధం శోధకరచితమ్ ; మాతృకాను కులతాప్యలబ్ధత్వాత్.

ముగ్ధముగ్ధమురళీయమూర్ఛనాఽఽవిద్ధగోపతరుణీవిలోకితైః ।
సూచితోత్సవసుఖోపజృంభితే లోచనే మురరిపోరుపాస్మహే ॥౧౧॥

గోపీకరాకలితపల్లవకర్ణపూర
కల్పద్రుమర్ధివిధయేకిల సందసూనోః ।
కర్ణాలవాలయుగళీప్లవనప్రివృత్తే
కుల్యే ఇవామృతమయే నయనే ప్రతీమః ॥ ॥౧౨॥

సక్తేషాః క్వచన క్వచిత్సకరుణాః కుత్రాపిసాపత్రిపాః
సాతంకాః క్వచ సస్పృహాశ్చకుహచి త్సంకేతినఃకుత్రచిత్ ।
గోపాలస్య విలాసినీషు వివిధాన్భావాన్వమంతోదృశోః
వ్యాపారా మురళీరవాశ్చ హృదయం ముష్ణంతి పుష్ణంతిచ ॥౧౩॥

దూతీవదూరే సవిధేసఖీవ
చిత్తేఽనురక్తేవసతి ప్రియేవ ।
న కేవలంనందకుమారవంశీ
నతభ్రువాం కింతుమమాపిమన్యే ॥ ॥౧౪॥

ఆకల్పచూడమవబధ్యచబర్హిబర్హ
మాధాయ వేణుమధరే కరపల్లవాభ్యామ్ ।
వ్యత్యస్యపాదకమలే వివలయ్యగాత్రం
ప్రాజ్ఞఃప్రసన్నమధురో మయి జాగరూకః ॥ ॥౧౫॥

వివలితచరణం వివృత్తగాత్రం
కలమురళీకమనీయదంతచేలమ్ ।
చలచికురకపోలమావిరాస్తాం
సుగుపహితం సమయే సమీహితంమే ॥ ॥౧౬॥

ఆపాదచూడరుచిరం చికదేవరాజ-
భూపాలపుణ్యకృతపణ్యపురీవిహారమ్ ।
వ్యాపారితాంగులిదళం వివరేషు వేణో-
ర్గోపాలమప్రతిమరాజపదం ప్రతీమః ॥ ॥ ౧౭ ॥

ధూన్వంస్తాపం సజలజలదస్నిగ్ధయా దేహభాసా
ధిన్వన్నంతఃకరణమసకృద్దీర్ఘదీర్ఘైరపాంగైః ।
చిన్వన్భద్రాణ్యధరసుధయా సంభృతైర్వేణునాదై-
ర్మన్వీతాస్మాన్మ్హరదనపురీరాజగోపాలబాలః ॥ ॥ ౧౮ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీరాజగోపాలస్తవః
సంపూర్ణః
శ్రీః

శ్రీః

శ్రీ పరవాసుదేవస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవమ్ ।
కౌశికశ్రీనృసింహార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

శ్రీమద్గురూత్తమయతీంద్రపరాంకుశశ్రీ-
శ్రీశాంఘ్రిపంకజమయీం స్రజమత్యుదారామ్ ।
ఉత్తంసయే యదురరీకరణావలిప్త
స్తోష్యామి దేవనగరీపరవాసుదేవమ్ ॥ ॥ ౧ ॥

అవిమృశ్య వైదికగిరోఽప్యభూమితాం
పరవాసుదేవ తవ వైభవం స్తువన్ ।
అపహాసమర్హతి న చైష యజ్జనః
ఫలమేవ కాంక్షతి న వేత్తి యోగ్యతామ్ ॥ ॥ ౨ ॥

పరంధామ క్షీరోదధి రరుణబింబం కరిగిరిః
వృషాద్రి శ్శ్రీరంగం యదుగిరితటీ దేవనగరమ్ ।
హృదమ్భోజం భక్త్యా సురభి చికదేవేన్ద్రనృపతేః
తవ క్రీడాస్థానాన్యహహ కలయే మామకమపి ॥ ॥ ౩ ॥

అసదృశఫణితిప్రపీడనం మే కథమివ తే సహతాన్తు సౌకుమార్యమ్ ।
స్వజనకృతమిదం సహేత యద్వా బహుమత భీష్మశరాహతిర్యతస్త్వమ్ ॥

స్వస్తి శ్రీమదనన్తమంగళగుణోత్తుంగం భుజంగాధిపో-
త్సంగాసంగి నిరస్తహేయమఖిలత్రయ్యన్తవిశ్రాన్తిభూః ।

సీమాతీతవిభూతి సర్వజగదానందైకసందోహదం
లక్ష్మీలక్ష్మ చకాస్తి దేవనగరే దివ్యాత్పరత్వం మహః ॥ ॥ ౫ ॥

అసత్కల్పం కల్పే పరమసమయేఽనల్పమహిమా
వివృణ్వానో విశ్వం విపులకరుణైకోపకరణః ।
అపుష్యద్యోజీవానమరనరతిర్యక్షు నిరతనూ
ససౌ దేవశ్శ్రీమాన్విహరతి భవాన్ దేవనగరే ॥ ॥ ౬ ॥

అసౌ వేదానాదావజనభజనోపాయమితయే
తదన్వైస్సైస్స్వైరం తే మహిమని సమన్వీయతతరామ్ ।
ఘమర్థస్త్వం తత్సాధనమపి నిదిధ్యాసనమితి
ప్రణిన్యుస్సన్న్యాసైర్యైర్మురమథన శారీరకవిదః ॥ ॥ ౭ ॥

అనాత్మజ్ఞానేన వ్యభిచరదశేషం జగదపి
స్వభావస్వామ్యేన స్వయముపనిషచ్ఛ్రుతిశతైః ।
వృథా బోధోపాయాననవధిగుణో దేవనగరీ-
విహారిన్నస్మోహస్తదపికుదృశాం భావిసదృశః ॥ ॥ ౮ ॥

అహో! సౌహార్దం తే యదిహ ఖలు వేదాంతవిహితం
తవధ్యానం సాక్షాత్కరణసదృశం దుశ్శకమితి ।
అకుంఠం వైకుంఠాపరవపుషి హైదేవనగరే
స్వరూపం రూపంచాపరిమితగుణౌఘం వివృణుషే ॥ ౯ ॥

అఖండానందైకార్ణవమఖిలహేయప్రతిభటం
సదోన్నిద్రం భద్రం స్వసదృశదరిద్రం విభు విభో ।
స్వరూపం తే వక్తుం సపది యతమానోపనిషద
వృథాదేశో నేతీత్యభిహితవిధామత్యభిదధే ॥ ॥ ౧౦ ॥

మతిబలవీర్యశక్తిసకలేశనతేజఇతి
హ్యానఘగుణా స్తవానవధికాతిశయాః పరతామ్ ।
సతతమనఘా యన్తిశతశస్స్విదతేచ గుణా
నధిపరవాసుదేవ దురపహ్నవసంనహనాః ॥ ॥ ౧౧ ॥

శ్రియా యద్రాజన్వ ద్యదనిమిషసేవ్యం దివిషదాం
యదద్రేశ్యం యద్వైతడిదయుతసామ్యాసహాదశమ్ ।
సదృక్షం తద్రూపం తవ తదనుభూత్యుత్సుకధియో
మహాభాగా భోగానిహానిరయభాగా నగణయః ॥ ౧౨ ॥

సౌందర్యసౌరభకలాద్యుతిసౌకుమార్య
లావణ్యయౌవనముఖాహి గుణాఃపరిధ న్తే ।
యత్సంగత స్తదతివాఙ్మనసాభిరూపం
ప్రాప్యంశ్రియోఽపిపరమం హి పదంవపుస్తే ॥ ॥౧౩॥

అధిపరమేపదే హ్యగణితాకరసహస్రమహః
పటలమహోహరదివ్యమణిమంటపమధ్యతలే ।
అమలఫణీన్ద్రభోగమణిపీఠనివిష్ట ఇమా
మనిశమమూంవిభూతిమపినాథ సనాథయసి ॥ ॥ ౧౪ ॥

నినీషసి స్వాత్మసమాన్విభో యాం
సనాతనీ యా రజసఃపరాకే ।
యారాజధానీ సదృశీ తవాభూ-
దలంగిరాతా మభిభూయపుణ్యామ్ ॥ ॥ ౧౫ ॥

గణేశాద్వాఃపాలాః పరిజనపరిబర్హమపి య-
ద్వశే యద్వా సాన్తఃపురపరికరస్నిగ్ధసచివః ।

భవానవ్యద్ధా యద్భ్రుకుటిఘటనాధీనవిభవ
స్సతేవిష్వక్సేనః పరిభవతికిమస్యత్వమథవా ॥ ॥ ౧౬ ॥

శ్రియాఽంకూరస్మంజుస్మితతరళతారేక్షణపృథూ
స్తనస్తన్యా సద్యఃకుసుమితసభృంగస్తబకయా ।
శ్రితం కాంచన్యేవాభినవలతయాఽనంతవలయా
లవాలస్థంకల్పద్రుమ మివకదాత్వామహమియామ్ ॥ ౧౭ ॥

నిత్యాపూర్వనిమేషనిస్సహామిథోలావణ్యసారోదయా
స్వాదపరిస్తుతనిస్తరంగజలధిస్తైమిత్య మత్యద్భుతం ।
ద్వన్ద్వంతత్పరవాసుదేవయువయోరద్వన్ద్వమత్థాంశతైః
దివ్యైధామనిసూరయశ్చుళికయన్త్యాబద్ధదాస్యోత్సవాః ॥౧౮॥

శ్రియః కేళీసిన్ధుభ్రమిషు భృశమగ్నోహిభగవ
న్ననీశస్త్వం విశ్వంకషవిహరణ స్స్వన్దితుమపి ।
కుతస్తే నిస్తారోబత ధరణినీలాదిలలితే
ష్వతఃఖల్వాదార్గస్యపిమయి కృపాతే స్వవసరా ॥౧౯॥

విమలాదికా విధుతచామరా హి సూ-
ర్యనిమేషదృష్టిక్రుతదోషశంకయా ।
తిరయన్తియత్తదనఘం ముఖంకథం
పరవాసుదేవ విషయోఽస్తుమాదృశామ్ । ॥ ౨౦ ॥

సర్గస్థితిప్రభృతిభిర్జగదాప్నువాన
స్సంకర్షణాదిభిదయా గుణతారతమ్యాత్ ।
స్వం వ్యూహయస్యభినివేశవశశ్చతుర్ధా
క్రీడారసస్తవ కియాన్పరవాసుదేవ ॥ ॥ ౨౧ ॥

స్వసంకల్పాల్పాంశానుగుణపరిణామప్రణయినీం
త్రిపాదిత్యామ్నాతామతివిమలపంచోపనిషదీమ్ ।
అతర్క్యామత్యర్కానలరుచి మకల్యాస్సమయతో
విభూతిం తే నిత్యామభిదధతి వేదాన్తనివహాః ॥ ॥ ౨౨ ॥

త్రిగుణమయీం విచిత్రమహదాదివివర్తవతీం
త్వదితరదుర్విమోచ మవపాశితజీవపశుమ్ ।
తరతమపుణ్యపాపఫలభోగభువం ప్రకృతిం
పరికరయన్నిమాం రమయసీశ వినోదశతైః ॥ ॥ ౨౩ ॥

అవతరసీహ శశ్వదఖిలం జగదుత్కయితుం
యమయసిచాంతరంతరఖిలాత్మతయా విదితః ।
హృదయగుహాసు దీవ్యసిచ యోగభృతాం భగవన్
అభిమనుషేచ దేవనగరం దయయాపరవాన్ ॥ ॥౨౪॥

దయాళో శీలాబ్ధే సులభ నోడదేవక్షితిపతేః
పరంభక్తిక్రీత స్తదభిమనుషే దేవనగరమ్ ।
అఖండబ్రహ్మాండాయుతనియతినిర్వాహకమహా
మహిమ్నోఽర్చాచర్చా శ్రితచపలతాం సూచయతిహి ॥

స్మృత్వాభక్తాన్నయసి పరమాం యద్గతిం తత్తదాస్తా
మేతచ్చిత్రం యదుత భగవన్నోడదేవేంద్రచంద్రమ్ ।
స్మృత్వానేతుం విహితమనసా భక్తధామానువిద్ధే-
నానీతం తత్పరమపిపదం స్వామినః కోనిషేద్ధా ॥ ౨౬ ॥

యాదవేషు తవ దేవ వాసనా భూయసీ యదిహ రాజభూభుజే ।
యాదవాద్రి మథ దేవరాట్కృతే నాథ దేవనగరంచ సేవసే ॥౨౭॥

సమంతాత్తానంతక్షితిభృదుపదారత్ననివహా-
చ్ఛ్వసత్కౌశామ్యృద్ధిం సపది చికదేవాయ వితరన్ ।
తదానీత్రాంభూతిం సుబహుమనుషే దేవ సతథా
యథాభూతిద్వంద్వం త్వముపహృతమస్మై బహుమతమ్ ॥

పదేతస్మిన్సేనాపతి రథవిధిస్సత్యభువనే
సురేన్ద్రిస్స్వర్లోకే భువిచ చికదేవేన్ద్రినృపతిః ।
వహన్త్యన్యే తాంతాంధురమితి పరంనిర్భరఇవ
శ్రియా భూమ్యాస్స్వైరం విహరతి భవాన్దేవనగరే ॥౨౯॥

అమృతజలధిపూరమాకంఠమాపీయమాఘుర్ణ్యతః
సునిభృతకమలాతటిద్వల్లరీతల్లజోద్వేల్లితః ।
ఇహనయసపదుత్సవైకార్ణవీకర్తుకామో జగ
త్యహోవరరజతాద్రిమాఢౌకతే వాసుదేవాంబుదః ॥ ॥౩౦॥

కోప్యేష శేషచషకే కమలామహీభ్యాం
సన్నిహితాభార మనిమేషనివేశితశ్రీః ।
విష్వగ్దిశోవితిమిరా విదధత్స్వధామ్నా
దేదీప్యతే భువనమంగళరత్నదీపః ॥ ॥ ౩౧ ॥

అనంతస్యోత్సంగే కిమపిమిథునం విశ్వభరణా
న్నిరూఢైకచ్ఛత్రిం కిమితి బత సంనహ్యతి పునః ।
అశేషంనిర్వోఢుం కిమిహ చికదేవాభిలషితం
విచేతుంవా మాదృక్కృతజన మతోఽస్యన్నకలయే ॥౩౨॥

విశ్వంయత్సకృదభిసంధితస్ససంజ్ఞం
నిత్యాయన్నియతవిధాచ నిత్యభూతిః ।

తస్మైవ్యాహార్ఽతి మణిమౌళిముత్తమాంగం
అనంతం తదపి ఫణాసితాతపత్రమ్ ॥ ॥ 33 ॥

శరచ్చంద్రాంభోజామృతరసతటాకాదితులనా-
పరిశ్రస్తిర్యన్నిందా యదఖిలసుషైకోదయఖనిః ।
యదాస్మాఖ్యం శ్రీభూపరిభృతిమహిషీమండనవిధిః ।
తదేతన్మాకుందం ముఖమనఘ మానందయతి నః ॥ 34 ॥

చికురజలధరోన్మిషన్మౌళిరత్నాంశువిద్యుచ్ఛటా-
వికసితసితమృత్తికాపుండ్రవన్నాసికా కేతకీ ।
దృగమృతసరిదంతరీపోదితా వ్యాతతభ్రూచ్ఛదా
భ్రమరకభరితాతనోత్యస్మదాశా భృశామోదితాః ॥ 35 ॥

భస్మాభిభూతవపురేకకలశ్శశాంకః
శ్యామాశ్రియా హి భవతాతు కృతోర్ధ్వపుండ్రః ।
అర్ధేన్దుతాం త్వదలికచ్ఛలతోఽధిగచ్ఛన్
హైవాసుదేవ వదనోపధినాచ పూర్ణః ॥ ॥ 36 ॥

శార్ఙ్గం విధ్యతిసాయకైస్సునిశితైస్స్నిగ్ధైస్తథా భ్రూలతా
నేత్రాస్త్రైః పరవాసుదేవ తదిమే రూపక్రియాభ్యాంసమే ।
సౌందర్యేణచ సౌకుమార్యకలయా లీలాలసైర్విభ్రమైః
ద్వైగుణ్యేనచ నాతిశేత ఇతితే భ్రూరేవమే రోచతే ॥ ॥ 37 ॥

సద్యస్సహాసరికిరణాంశువికాస్యమాన-
సౌగంధ్యబంధురసరోరుహతల్లజం తత్ ।
యస్య స్వదర్శిఖలు "తస్యయథే"తి వేదైః
తద్వాసుదేవనయనద్వయమున్నయేన్నః ॥ ॥ 38 ॥

శ్రియంనస్సంధత్తాంశిశిరమధురస్నిగ్ధవిపులా
యతాఽఽరక్తాన్తం త్వన్నయనయుగళం దేవ మహతీం ।
యదున్మేషేవిశ్వం విలసతి నిమేషేపి విలయో
యదన్తైరుత్సిక్తో భజతి చికదేవేన్ద్రురుదయమ్ ॥ ॥ ౩౯ ॥

నాసాలతా సురుచిరాధరపల్లవశ్రీ
ర్మన్దస్మితప్రథమగుచ్ఛభరావనమ్రా ।
నిశ్వాససౌరభనిమన్త్రితభృఙ్గమాలా
భ్రూవల్లిమూలకలితా తవ దేవ జీయాత్ ॥ ॥ ౪౦ ॥

అన్యోన్యసౌహృదవతామపి యత్ప్రలోభాత్
సాపత్న్యమున్మిషతి తే మహిషీజనానామ్ ।
తం పాంచజన్యసులభం పరవాసుదేవ
బిమ్బాధరం లషతి మే హృదయం కిమేతత్ ॥ ॥ ౪౧ ॥

దైత్యోపసృష్టదివిషద్ద్విపరాజకృష్ణా
ద్యాక్రన్దితశ్రవణసాధ్వసితం కిలేతి ।
అభ్యర్చితం శ్రుతియుగం నయనాంబుజాభ్యాం
హై దేవ భూషయసి చోజ్జ్వలకుండలాభ్యామ్ ॥ ౪౨ ॥

కరివరపరిదేవితాసహం తే
శ్రవణయుగం మణికుండలచ్ఛలేన ।
స్వకులకృతమముం క్షమస్వదోష
న్త్వితి మకరా శరణంకిమాశ్రయేతే ॥ ॥ ౪౩ ॥

పద్మాక్షమాపరిణయదుర్లలితాతివృత్త
బాహూపగూహనసనాథితసౌభగర్ధిః ।

కణ్ఠః క్వను క్వచనకమ్బు రథాపి దేవ
సామీప్యమేవ మహతాం బహుమానహేతుః ॥ ౪౪ ॥

స్వచ్ఛాయయగర్భసుఖితాఖిలవిశ్వకోశాః
దివ్యాయుధోద్వహనహర్షసమేధమానాః ।
పద్మోపయానమహితాః పరవాసుదేవ
భద్రాణి బాహవ ఇమే మమ వర్ధయన్తు ॥ ॥ ౪౫ ॥

కాన్తాకున్తలముద్రితాః కృతకిణాశ్లాఘ్యజ్యయా పాలిత
త్రైలోక్యాః వ్రజవర్ధనాచలధరా భృగ్వంఘ్రిసంవాహినః ।
నిక్రాన్తాః ప్రతిబద్ధసర్వహరితః దైత్యాసృగాలేపనాః
హేతిద్యోతిన ఈశ తే నవరసోత్సిక్తాస్సువృత్తా భుజాః ॥౪౬॥

ప్రసరతి పురః పాదామ్భోజం జనానుజిఘృక్షయా
వరద తదధః కృత్వా పాణిస్త్వదర్పితదిత్సయా ।
ఇతి పదకరం కష్ట్యా వేత్థానపేక్షణరక్షణప్రవణ-
మవయతా స్వవ్యాపారానుదస్య దృఢోఽస్మ్యహమ్ ॥ ౪౭ ॥

వక్షస్తే మమ మాతృమన్దిర మితి స్వైరం విశన్మే మనః
స్ఫారత్కౌస్తుభరత్నదీప్తిమభితస్సం వీక్ష్య పర్యాకులమ్ ।
పారమ్యేణ నివర్తిషీయ కిమిహ స్వామ్యేన గాహేయ వే
త్యస్థైర్యాద్వనమాలయా సహ విభో తత్రైవ డోలాయతే ॥

స్థానేబబన్ధహర్యుదరం యశోదా ప్రమాణదామ్నా బహుశః పరీక్ష్య ।
విశ్వం నిగీర్యేదమపహ్నువాన మావిష్కృతానిర్వచనీయవాదమ్ ॥
జగన్తి జాగ్రన్తి ముకున్ద తుందం సముద్వహత్తే సవికాసమన్తః ।
భృశం కృశం యత్తదపి త్వదీయం మహత్త్వమేహానవధి వ్యనక్తి ॥౫౦॥

తదేతత్త్వన్నాభీజలజ మజగర్భాణాం విజయతే
శ్రీమౌలీలాపద్మం త్వయి కుతుకితే సంవృతవతి ।
యదాలోక్యాస్వైరం భృశమవశయాఽఽఘ్రాతుమనసా
వికాస్య త్రిస్యంత్యా తవహి సులభస్సంభ్రమరసః ॥౫౧॥

శ్రియః క్రీడాశైలో యదిహ కదలీద్వన్ద్వవిధృతః
యదిస్యాత్తస్యస్సుద్రిణతకనకమయ్యేవ పరితః ।
అపిస్యాత్సోపానావళిరపి మణీభిస్తవవిభో
కటీ సస్యాత్సోరుస్సకనకపటీచారురశనా ॥ ॥ ౫౨ ॥

సుస్నిగ్ధముగ్ధసుకుమారసువృత్తపీనం
స్వస్పర్శపిష్టమధుకైటభదుష్టకీటం ।
స్వస్తి త్వదూరుయుగళం పరవాసుదేవ
ధత్తాం నిరస్తకరిహస్తముఖప్రశస్తి ॥ ॥ ౫౩ ॥

హారచ్ఛలేన ముఖచంద్రమసః క్షరన్తీ
నాభీసరశ్చ పరిపూర్యతతస్సరన్తీ ।
లావణ్యపుణ్యతటినీ ద్వివిధోరుపూరా
జానుద్వయోద్భ్రమివతీ తవ దేవ జానే ॥ ॥ ౫౪ ॥

విక్రామతోద్రుత మనుద్రవతో గజేన్ద్రమ్
తాందణ్డకాంవిచరతో వహతశ్చ దౌత్యమ్ ।
జఙ్ఘాలతా తవ యతః పరవాసుదేవ
జంఘే తతో మమ నలంఘయతో మనీషామ్ ॥ ॥ ౫౫ ॥

యతాప్రపన్నమభరంగురవస్సమస్తమ్

వేదాన్తజీవితధనం పరవాసుదేవ పాదాం-
బుజం తదిదమస్తు దృశోః పురస్తాత్ ॥ ॥ ౫౬ ॥

యద్దుర్లభం విధిసనన్దనశంభుముఖ్యైః
యద్వా యదేవ సులభం యదనన్యభావైః ।
యత్పూరిభోగ్యవిభవం తదనన్తభోగభాగ్యం
త్వదంఘ్రికమలం మమ లంభయేథాః ॥ ॥ ౫౭ ॥

విధిశివముఖ్యపారజవికల్ప మపోహయితుం
విరచితవిక్రియం ప్రతివితీర్ణపరీక్షిదసు ।
మయి పరతత్త్వనిర్ణయ మిదం తనుతే జగతా
మితి పరవాసుదేవ పద ముద్వహసీవ పురః ॥ ॥౫౮॥

అకృతకృతోచితానుచితవైధనిషిద్ధకృతిః
మతిభజనప్రభృత్యఖిలసాధనదుర్నిపుణః ।
తవ పరవాసుదేవ చరణావరుణాబ్జనిభౌ
పరిచరణార్థ్యనన్యశరణ శ్శరణం హి వృణే ॥ ॥ ౫౯ ॥

సహృదయ మధవాఽహృదయం
శరణపదం వ్యాహృతం యదద్య మయా ।
అవసరకాంక్షితయా మా
మవలోకయ దేవనగరపతే ॥ ॥ ౬౦ ॥

ఫణిపతిఫణామణిప్రతిఫలత్కిరీటాఙ్కురం
సితోర్ధ్వతిలకోజ్జ్వలం శ్రవణచుమ్బినేత్రామ్బుజమ్ ।
శుచిస్మిత ముదాయుధం సుషిరనాభి దామోదరం
శనద్వసనమస్తు మే కమలపాద మగ్రే మహః ॥ ॥౬౧॥

ఏకాంఘ్రిజానువిధృతైకభుజం స్వపీఠా
లీఢాన్యబాహు మితరోద్ధరథాంగశంఖమ్ ।
శ్రీవత్సలక్ష్మ శిశిరస్మిత మాయతాక్షం
జీయాదుదగ్రమణిచూళి హి జీవితం మే ॥ ॥౬-౨॥

సాధ్యసాధనతయా సమర్థితం రక్ష్యరక్షకతయాచ లక్షితమ్ ।
దేవ దేవనగరేశ తేవపు ర్భూషణస్య భూషణసమాధి మశ్నుతే ॥౬-౩॥

అనవధిసౌకుమార్యసురభిత్వసముజ్జ్వలతా
స్తవ పరవాసుదేవ వపుషః ప్రతిలభ్యపరమ్ ।
అసదృశమాద్య శేక్షణపథాద్విదధద్భిరదః
ప్రతికృత మాయుధాభరణమాల్యగణై రుచితమ్ ॥ ౬-౪ ॥

పద్మాక్ష్మాలంకృతపార్శ్వభాగం ప్రసన్నసంస్థానవిశేషహృద్యం ।
పరిచరం స్త్వాం పరవాసుదేవ పరస్సహస్రం శరదాం జుషీయ ॥ ౬-౫ ॥

పరవాసుదేవపరవానసి శ్రియా పరవత్యసౌ చ దయయా దయాచ సా ।
వ్యసనార్తయా జనతయా తతశ్చ తే వ్యసనైకభూమిరహమేవ భాజనమ్॥

దేవ శ్రీహృదయేశ దేశికదయావీక్షామృతాభ్యుక్షణై
రావాముచ్ఛ్వసితౌ చిరాయ ఫలితస్సంబంధకల్పద్రుమః ।
ఆశాస్యం కిమిత స్తథాప్యవిరతోఽనన్యార్హభోగో భవ-
త్ప్రేమోద్వాహరసశ్చ తత్ఫలపరీపాక స్సముత్కణ్ఠతే ॥ ౬-౭ ॥

ఇదమస్తు ముహురర్థ్యసే వరద వాసుదేవాదరా
దపార్థరుచివాసనాం మమ సమూలమున్మూలయ ।
నివారయచ మద్గురో భవతి చ త్వదీయేషుచా
పచారదురితం యతః కృషిఫలే కృతీస్యాద్భవాన్ ॥౬-౮॥

శ్రీపరవాసుదేవ స్తవః

అధి పరవాసుదేవ భవదంఘ్రిపరీచరణ
ప్రణయరసానుకూల్యబహుమానితసంసరణైః ।
అగణితదివ్యదేవనగరేతరదేశసుఖై స్సఫలయా
సూరిభి ర్మమ వరివసితం సతతమ్ ॥ ॥ ౬౯ ॥

జానీహి మా వా మమ దుష్కృతాని
తాన్యేవయద్వాసుకృతాన్యవేహి ।
మామభ్యమన్యన్తహి యే మహాన్తః
తేవా కృతజ్ఞాస్త్వయి తేషువా త్వమ్ ॥ ॥ ౭౦ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీపరవాసుదేవ స్తవః
సంపూర్ణః
శ్రీః

శ్రీః

శ్రీగోపాలస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్యకృపాసంపన్నవైభవమ్ ।
కౌశికశ్రీనృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

అస్తికాశికనృసిహ్మదేశికాధ్యుషితం నిజనికేతనాన్తరే ।
వర్ధనం త్రిజగతాముదూఢగోవర్ధనం కులధనం యదేవ నః ॥

యజ్జఠరే దేవక్యాః యచ్చోత్సఙ్గే యశోదాయాః ।
కౌశికనృసిహ్మదేశికమన్దిరమధ్యం తదధ్యాస్తే ॥ ॥ ౧ ॥

యతన్తే వేదాన్తాయదవిరతమన్వేష్టుమనసః
సమాధాతుం చిత్తే సనకవిధిశంభుప్రభృతయః ।
తదేతత్తాపింఛప్రతిభటతనుచ్ఛాయ మమలం
పరంబ్రహ్మ స్వైరం విహరతి నృసిహ్మార్యభవనే ॥ ॥ ౩ ॥

అనిమిత్తకముగ్ధముగ్ధహాసక్షణసంలక్షితదన్తకుట్మలాగ్రే ।
బహులీకృతనన్దభాగధేయే కుహనాగోపశిశౌ కుతూహలం మే ॥
చలదక్షరముగ్ధజల్పితాని స్ఖలదంఘ్రిక్షితి చంక్రమక్రమాణి ।
వ్రజయావతచుంబితాననాని ప్రతిపత్స్యామి పరస్య శైశవాని ॥౪॥

సందష్టస్నుతకుచ మఞ్చితాక్షిపక్ష్మ
స్మేరం తన్నవనవదన్తకుట్మలాగ్రమ్ ।
ముగ్ధం త్వన్ముఖకమలం ముహుర్యశోదా
జిఘ్రన్తీ జయతి జగత్యఖణ్డపుణ్యా ॥ ॥ ౫ ॥

అమృతద్రవచర్చయేవ గాత్రేష్వమృతాంశుస్వరసాఞ్జనైరివాక్ష్ణోః ।
న తతర్ప చిరాయ నన్దగోపో జగదానన్దకరేణ నన్దనేన ॥ ॥ ౭ ॥

ఫుల్లత్కపోలకలయా స్ఫురితాధరేణ
ముగ్ధస్మితేనచ ముహుర్మిషితస్వభావా ।
యా త్వామపాయయదసూన్ స్తనదుగ్ధదిగ్ధాన్
సాపూతనా న పునరర్హతి దేహబన్ధమ్ ॥ ॥ ౮ ॥

నన్దగేహనవనీతరసజ్ఞం బ్రహ్మ తత్కిమపి బర్హవతంసం ।
వల్లవీవదనచుంబనలీలాఫుల్లకోమలకపోల ముపాసే ॥ ॥ ౯ ॥

హైయ్యంగవీనహరణక్షుభితా యశోదా
దామ్నా బబన్ధ నహి కేవలమచ్యుత త్వామ్ ।
కిన్తుత్వదన్వితశతారిమనోఽపి సత్యం
సంబన్ధినామపిఫలత్యపరాధదండః ॥ ॥ ౧౦ ॥

కుక్షీచ్చలలస్తితిలకాంజనాద్యైర్యశోదయాఽలఙ్కరణం తదాస్తామ్ ।
గుంజాకలాపాదిభిరాత్మనా యద్గోపాలసూనోస్తదిదం ధినోతి ॥ ౧౧ ॥

ఆలోలకున్తల మరాళకలాపచూడ
మానర్తితభ్రు ముఖరీకృతవంశనాళం ।
వస్తు త్రిభంగలలితం మమ సంనిధత్తాం
వ్యత్యస్తపాదకమలం వ్రజభాగధేయమ్ ॥ ॥ ౧౨ ॥

ఆమూలకణ్టకితకాననభూరుహాణి
హర్షోదయస్తిమితవన్యవిహంగమాని ।
అన్యోన్యవైరవిగమోత్సుకసర్వసత్వా
న్యాకర్ణయాని మురళీకలశిఞ్జితాని ॥ ॥ ౧౩ ॥

నన్దాత్మజం మృగయ మానస నాతిదూరే
వంశీరవస్స్ఫది శంసతి వల్లభ స్తే ।
బృన్దే గవాం వ్రజవధూభుజపంజరే వా
శ్రీమన్నృసింహగురువర్యగృహేఽథవా స్యాత్ ॥ ౧౪ ॥

వంశీగాయతి వల్గదంగుళితతి స్త్రాళక్రమంగాహతే
భ్రూవల్లీ పటు నానటీత్యుపదిశత్యారాదపాంగో రసాన్ ।
విశ్వంమజ్జతి సస్థిరత్రసమిదం మోహోదధౌ మాధవః
చిత్రంప్రేక్షణకం ప్రపంచయతి తచ్చేతస్సఖే త్వర్యతామ్ ॥

అగ్రేగావ స్తదను సుహృదాం మండలం బాలకానాం
మధ్యేవన్యప్రసవనికరాలంకృతాంగో ముకున్దః ।
వేణు స్తస్యాధరకిసలయే తత్రగీతిప్రపంచః
తస్మిన్మోహస్సకలజగతా మిత్యహోఽనస్సమృద్ధిః ॥ ౧౬ ॥

ఇయం నస్సర్వస్వం మధుమథనముగ్ధాధరసుధాం
హఠాదేవం వంశీ పిబతిచ ముహుర్మూర్ఛతి ముదాత్ ।
ఇతీవాసూయన్తీ వ్రజకులవధూస్తత్తదుచితైః
కలాలాపై రావర్జయతి భృశమానన్దయతి సా ॥ ౧౭ ॥

ఆస్యప్రస్యన్మసృణకబళేష్వద్భుతస్థానచక్షు
ష్వానన్దావిఃపులకనికరేష్వ స్తభావా న్తరేషు ।
సత్త్వేషు త్వన్మధురమురళీమూర్ఛనాదత్తచిత్తే
ష్వేకోనానం మితసుచరితః కృష్ణ భూష్ణుః కదాస్యామ్ ॥

వేణువాదనవిధౌ నకేవలం నానటీతి పరమప్సరోగణః ।
భ్రూయుగంచ నయనాంచలే తథా కుండలేచతవ మానసంచ మే ॥

చరణేవలితం సభంగమంగేష్వధరే సంగతవంశమావిరాస్తామ్ ।
అలకేషుచలం భ్రువోస్సనృత్తం లలితంకించన రామణీయకంనః ॥

వన్దే త్వాం మురలి మమాపి తాం నయేథాః
యాం సీతా త్వరితతరం దశాంహి చిన్తయన్తి ।
యద్వా యా మలభత దీర్ఘచిన్తయన్తీ
హా నైనం ధిగసులభాభిలాషిణం మామ్ ॥ ॥ ౨౧ ॥

వత్స స్వస్తి వహంచలం సువిపులం వర్షాకులం గోకులం
పాహ్యస్మత్కులకంద నందమపి హాహంతాతి శేషే గుణైః ।
ఇత్యాదివ్రజవృద్ధవర్ధనపదై రీషద్వలత్కాననః
పాయాదుత్సుకవల్లవీపరిచయవ్యాసక్తచిత్తో హరిః ॥ ౨౨ ॥

నందస్య కంసజభయం వ్రజగోచరాణాం
వర్షవ్యథా, బలరిపోర్విపులోఽవలేపః ।
స్వస్యాపి మానుషవిడంబన మిత్యశేషం
గోవర్ధనేన సముద్ధృతమర్భకేణ ॥ ॥ ౨౩ ॥

అంగుల్యగ్రాశ్రితగిరిభరః పశ్యదాభీరసుభ్రూ
దత్తాలాపః ప్రతినియతసంకేతదీర్ఘైః కటాక్షైః ।
ధీరోదాత్తస్థితిమధురిమావర్జితాబ్రహ్మకీటో
గోపః కశ్చిద్వలితచరణో గాహతే మానసం నః ॥ ౨౪ ॥

క్వాసౌ దుర్వహపర్వతస్య వహనాయాసః క్వచాసౌ పునః
బాలస్యస్వరసేన నృత్యత ఇవస్మేరాంగరాగశ్రిమః ।
దృష్టాఖణ్డలగర్వఖణ్డనమహాసంరంభ ఏషక్వచ
క్వాసావాననపంకజే మధురిమోదారః ప్రసాదోదయః ॥ ౨౫ ॥

యన్మర్తనం ప్రతిగృహం నవనీతహేతో-
ర్యత్కాలియోపరి యదుత్క్షిపతో ఘటా న్వా ॥
యద్రాసకేళిషు తదత్రఫలేగ్రహి స్యా
ద్గోవర్ధనోద్ధరణకర్మణి గోపసూనోః ॥ ॥ ౨౬ ॥

వత్స కోసి వద సప్తహాయనః శైలముద్వహసి శంకితావయమ్ ।
నందగోప మితివాదినం మనాక్ మందహాసముషితాశయం వ్యధాః ॥

విశ్వం సర్గస్థితినియమనై స్స్వేచ్ఛయా యోజయన్తం
గోపాయన్తం ప్రళయవిపదః కుక్షిభాగే నిధాయ ।
గోసన్త్రాణాన్నను సురభిర్దేవబృందోఽభ్యషిఞ్చత్
గోవిన్దాఖ్యామపిచ విదధే హా తవాలభ్యలాభః ॥ ౨౭ ॥

గోవర్ధనో మమకియానితిలజ్జయా వా
పార్శ్వస్థగోపతరుణీప్రణయేచ్ఛయా వా ।
సోత్కంఠమామకమనఃప్రవివిక్షయా వా
సాచీకృతంవదనమీషదవైమి శౌరేః ॥ ॥ ౨౮ ॥

జ్ఞానక్రియాదివిరహాదతిదుర్భరం మాం
అప్యుద్దిధీర్షుః రుపకారకలానపేక్షమ్ ।
గోవర్ధనాచలసముద్ధరణచ్ఛలేన
యోగ్యామివాచరసి యోగపతే నను త్వమ్ ॥ ॥ ౩౦ ॥

వైకుణ్ఠోవా గోకులంవా నివాసః
శ్రీభూమ్యోర్వా గోపికావా మహిష్యః ।
దివ్యాకల్పః కౌస్తుభోవాఽథగుఞ్జా
కింమాహాత్మ్యం కింను సౌలభ్యమేతత్ ॥ ॥ ౩౧ ॥

పురతః పురతోఽనిశం మమాక్ష్ణోః
స్ఫురదిన్దీవర పుఞ్జమఞ్జులాఙ్గమ్ ।
వదనే మురలీం కరే గిరిం వా
వహదేకం మహితం మహస్సమిన్ధామ్ ॥ ॥ ३२

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీగోపాలస్తవః
సంపూర్ణః.

శ్రీః

శ్రీశైలార్యదినచర్యా

శ్రీకౌశికాన్వయనృసిహ్మగురోస్తనూజం
తత్సేవయాప్తనిగమాన్తయుగార్థతత్త్వమ్ ।
శ్రీశ్రీనివాసగురువర్యదయైకపాత్రమ్
శ్రీశైలదేశికమహం శరణం ప్రపద్యే ॥ ॥ ౧ ॥

శ్రీకౌశికాన్వయసుధాంబుధిశీతభానుః
శ్రీమన్నృసిహ్మగురువర్యసుతస్సుశీలః ।
శ్రీశ్రీనివాసకరుణాపరిణామభూమిః
శ్రీశైలదేశికమణిర్మయి సంనిధత్తామ్ ॥ ॥ ౨ ॥

శ్రీయాదవాద్రిరవిదూరగాయా హేమాపగాయా మహితేఽన్తరీపే ।
రఙ్గే ముదాఙ్గీకృతనిత్యవాసం శ్రీశ్రీనివాసం గురుమాశ్రయామి ॥ 3 ॥

ప్రాతః ప్రబుద్ధహృదయామ్బురుహప్రవిష్ట
ప్రాచీనసూరిజనమత్పదసన్తతిర్నః ।
తాపాపనోదనపరోఽస్తు దయామృతౌఘ
పూర్ణాశయస్తిరుమలార్యసరోవరోఽయమ్ ॥ ॥ ౪ ॥

అథకనకతటిన్యామాప్లుతం శ్రీనగార్యం కలిత
లలితభాస్వత్కేశవాద్యూర్ధ్వపుండ్రమ్ ।
గురునియమననిత్యానిత్యపూర్వాహ్ణకృత్యమ్
క్రమపరిణతనాథారాధమారాధయామః ॥ ॥ ౫ ॥

అర్ధేన్దుఫాల మభిజాతసితోర్ధ్వపుండ్రమ్
ఆకర్ణనేత్ర మరుణాధర మఞ్చితభ్రు ।
ఆవిస్స్మితం తిరుమలార్యముఖారవిన్దమ్
ఆసేచనం నయనయో రతిథీకరోమి ॥ ॥ ౬ ॥

కమ్బుగ్రీవం కలితబిసినీబీజమాలాభిరామమ్
వ్యూఢోరస్కం విమలరుచిరశ్లక్ష్ణయజ్ఞోపవీతమ్ ।
ఆయద్బాహాయుగ మవనమన్నాభి మాగుల్ఫచేలం
శ్రీశైలార్యం జలజచరణం చిన్తయన్నేధిషీయ ॥ ॥ ౭ ॥

అథనేత్రసుఖంనిజంప్రభుం మహితం తత్రమరుద్వృధాతటే ।
అథరాపితవేణు మాదరాదభిగచ్ఛన్నభితః పునాతునః ॥ ॥ ౮ ॥

ఆశాస్య మంగళమముష్య సహాత్మశిష్యైః
శ్రీశైలసూరిరథ పశ్చిమరంగధామ్నః ।
శ్రీగోపురాన్తరుపయన్నిరసానతోఽ
స్వగుత్తంసితాఞ్జలి రుపైతు మదుత్తమాంగమ్ ॥ ౯ ॥

పరవాసుదేవపరిబర్హణౌచితీ
పరిపాకహేతువిరజాసహోదరీమ్ ।
వరయోగివర్యకరుణాసుధాఝరీ
మవగాహమానమనుగాహిషీమహి ॥ ॥ ౧౦ ॥

గత్వామనోజ్ఞగరుడధ్వజమంటపాన్త
స్తత్వానితాన్తమథపశ్చిమరంగకాన్తమ్ ।
పాదామముష్యపరకాలకవీన్ద్రనాథ
నాథంశఠారిముపయాన్తముపైమినిత్యమ్ ॥ ౧౧ ॥

నీలాం నిజాలకభరవ్యతిషక్తమాల్యా
సౌరభ్యలుబ్ధరమణాం ప్రణతః పరస్తాత్ ।
గీతాగురుం రఘువరం నృహరిం క్రమేణ
సంభావయన్ సభవతాద్భవతాపశాన్త్యై ॥ ॥౧౨॥

ఆద్రాగసామపి హరేర్ధురి మాదృశానా
మాకస్మికప్రణయసంఘటనాధికారామ్ ।
దేవీం త్రిలోకజననీం ప్రియరంగకాన్తా
మారాధయన్మమ మనోరథమాస్తృణీతామ్ ॥ ॥౧౩॥

శౌరిం ప్రణమ్య మురళీరసికంచ కాంచీ
పూర్ణం ప్రియంచ కరుణాళు మథో యతీన్ద్రమ్ ।
శ్రీవత్సచిహ్నగురుణా శరణం ప్రపన్న
శ్రీశైలసూరిమణిరేవ పరాయణం నః ॥ ॥౧౪॥

ద్వాఃపాలపాదయుగళీం ప్రణిపత్య హర్షా
దన్తఃప్రవిశ్య విహితావహితప్రణామః ।
రంగర్ధినిత్యనిరతం సహసూత్రవత్యా
శేషాశనం శరణయ న్నమమాస్తు శేషీ ॥ ॥౧౫॥

రంగాళిన్దతరంగితాద్భుతమహస్సంభారగంభీరతా
దూరోన్నేయవపుర్విభాగ మవనీలక్ష్మీసమధ్యాసితమ్ ।
గాహంగాహముపోఢసాధ్వసభర శ్రీశ్రీనివాసశ్రియై
భూయాద్రంగయువామృతం పరిమళస్తం భావలభ్యః పిబన్ ॥

కింపర్యంకఫణీన్ద్రమౌళిమణిజం కింరత్నకోటీరజం
నైజం వేతి విభావనీయవిభవజ్యోతిస్సముద్యోతితమ్ ।

వక్త్రం రంగనిధేర్విభావ్య శనకై ర్వక్షస్స్థలం లక్షయన్
లక్ష్మీవిభ్రమధామవిస్తృతమనశ్శ్రీశ్రీనివాసో మమ॥ ॥౧౭॥

దోష్ణైకేనకృతోపధాన మితరేణాశ్లిష్టజానూత్తరం
చోన్నిద్రోదరబన్ధరత్నముపవీతోద్దామపీతామ్బరమ్ ।
దేవీకోమలపాణిపల్లవపరామృష్టాంఘ్రిపంకేరుహం
రంగేశం పరిశీలయన్ స్ఖలయతాదస్మాస్వకస్మాద్దయామ్ ॥౧౮॥

కోటీరహారమణికుండలకర్ణపూర
కేయూరనూపురమణీసరకింకిణీశ్చ ।
దివ్యాంగసంగపరభాగరుచో దధాన
మాలక్ష్య రంగనిధి మేధిత మేధయేన్నః ॥ ॥౧౯॥

ఆనన్దగద్గదగిరా ధురిరఙ్గగద్య
మన్యాంస్తవాంశ్చమధురాననుసన్దధానమ్ ।
అస్మాదృశోపి తదనుగ్రహపాత్రయన్త
మాశాస్మహే తిరుమలార్యమనన్యభావాః ॥ ॥౨౦॥

పాదత్రాణం భక్తినమ్రేణమూర్ధ్నా
గృహ్ణన్ శ్రీమత్పాద్యమాస్వాద్య హృద్యమ్ ।
ఆశాసానో మఙ్గళాని స్వగేహం
గన్తాఽస్మాకం కాంక్షితాన్యాతనోతు ॥ ॥౨౧॥

శ్రితగురుకులశైలాం శ్రీనివాసాంఘ్రిమాలా
మధిగతరుచిమన్తేవాసినిమ్నస్థలీషు ।
యతిపరిబృఢహృద్యా మేధితబ్రహ్మవిద్యాం
తిరుమలగురుగంగా మేత్య భిన్ద్యా మవిద్యామ్॥ ॥౨౨॥

ప్రేమ్ణాఽవకీర్య యతిరాజవచస్సుధౌఘం
తేనైవ శిష్యనివహాన్ధృతభూరితృష్ణాన్ ।
ఆత్మీయపాదసలిలై రఖిలాం పునానై
రాప్యాయయన్త మనుభూయ కృతీభవేయమ్ ॥ ౨౩ ॥

మాధ్యాహ్నికంచ విధివత్సముపాస్య సంధ్యా
మాచార్యపఙ్క్తి మనఘా మనుసందధానే ।
ఆరాధితం యతివరేణ నృసింహమారా
దారాధితుం ప్రణమతి ప్రవణం మనో మే ॥ ॥౨౪॥

శ్రీమన్నృసింహగురువర్యకరాబ్జజేన
దేవీద్విభుంచనృహరిం సహనిత్యముక్తైః ।
సంపూజ్య సూక్తిసుమనాంసి సమర్పయన్తం
శ్రీశైలనాథ మనుభూయ భవం తరేయమ్ ॥ ॥౨౫॥

శ్రీకౌశికాన్వయనృసింహగురోఃకరాబ్జ
సంశోధితాంఘ్రిసరసీరుహ సౌమ్యసింహ ।
ఆశాస్మహేయదుగిరావిహ పురా యతీన్ద్రో
రర్చాత్మనే భగవతే సతతం శుభాని ॥ ॥౨౬॥

ఆసేదుషా యదుగిరిం క్రిమికంఠహేతో
రామానుజేన బహుశః పరిశోధితాంఘ్రిః ।
ఆవిర్భవన్తు కుశికాన్వయసౌమ్యసింహ
సూరిప్రియస్య నృహరే తవ మంగళాని ॥ ॥౨౭॥

అధ్యాస్య యోగనిభృతాసన మంఘ్రిపద్మే
వ్యత్యస్య ధీరమభిజాను భుజౌప్రసార్య ।

నిధ్యాయతో నిఖిలలోకహితం నృసిహ్మ
సంస్థానకస్య మనసై తవ మంగళాని ॥ ॥౨౮॥

పద్మాక్షమాముఖవికాసశుభాశ్రియస్య
తన్నామమన్త్రపఠనస్ఫురితాధరస్య ।
తద్దోస్స్వయంకృతహఠాత్పరిరంభసిద్ధే
ర్యోగస్య సన్తు నృహరే తవ మంగళాని ॥ ॥౨౯॥

పద్మాకపోలముకురప్రతిబింబితస్య
ప్రీత్యర్థికేసరిధియా ప్రసభోద్ధతస్య ।
పశ్చాద్విమృశ్యపరిచుంబనలంపటస్య
భద్రాణి సన్తు నృహరేర్భవతస్సమాధేః ॥ ॥ 30 ॥

యోగాయ తేఽఖిలజగద్ధితచిన్తనేన
యోగాయ పార్శ్వయుగళే కమలామహీభ్యామ్ ।
యోగాయచాద్భుతనృకేసరితాఽనురుద్ధ
శ్శృంగారవీరరసయోరపి మంగళాని ॥ ॥ 3౧ ॥

శ్రీదివ్యసూరిగురుపఙ్క్త్యవతారఋక్షే
తత్తత్ప్రబన్ధనివహానుసన్దధానైః ।
సద్భిర్వికల్పితససామగదివ్యధామ్నః
స్వామిన్భవన్తు నృహరే తవమంగళాని ॥ ॥ 3౨ ॥

ఏలాలవంగతులసీశశిచందనాద్యై
రర్ఘ్యాదిభిస్సభయభక్తి సమర్ప్యమాణైః ।
ప్రీత్యాసనప్రణిహితై రుచితోపచారా
ణ్యారాధనాని నృహరే తవసన్తు నిత్యమ్ ॥ ॥ 33 ॥

పుణ్యైర్హవిర్భిరమృతప్రతిమైస్సుగన్ధై
స్సవ్యంజనైస్సఘృతపాయసనూపపూపైః ।
ఆచారపేశలమనన్యఫలాభిసన్ధి
నైవేద్యమస్తు మహదద్భుతసిహ్మ నిత్యమ్ ॥ ॥ ౩౪ ॥

ఆచార్యపర్వనిభృతైరభిజాతసంప-
ద్విద్యాభిజాత్యవిభవైరపిపీతదోషైః ।
శ్రీమన్నృసిహ్మగురుణాఽభిమతైస్త్వదీయై
రారాధితైస్తవ నృసిహ్మ సమృద్ధిరస్తు ॥ ॥ ౩౫ ॥

సశ్రీభువన్సకలమంగళవిగ్రహస్య
సానన్తతార్క్ష్యహృతనేశసుదర్శనస్య ।
సశ్రీపరాంకుశయతీశ్వరదేశికస్య
స్వామిన్భవన్తు నృహరే తవ మంగళాని ॥ ॥ ౩౬ ॥

శ్రీమద్యతీశ్వరకృపాఽనుగయా స్వరుచ్యా
శ్రీమందిరే కృతనివాస నృసిహ్మసూరేః ।
ఆశాస్మహే యుగపదాదృతయోగభోగ
శ్రీమన్నృసిహ్మ తవ సంతతమంగళాని ॥ ॥ ౩౭ ॥

అనుదినమనవద్యశీలవిద్యైస్సమమనుయాగవిధిం విధాయ సద్భిః ।
సమయమథనయన్తమాశ్రితానామస్నవకుళసౌరభసంధిభిఃప్రబన్ధైః ॥

అథవచనవిభూషాచార్యవర్యాశయాఢ్యై
రమలగుణవిశిష్టశ్రీసహాయాభిమృష్టైః ।
అమృతచుళకకల్పైరాశ్రితార్తహారయన్తం
శిశిరగుణముపాసే శ్రీనగాచార్యధుర్యమ్ ॥ ॥ ౩౮

ఇత్థం గుణానుభవతస్సమయం వినీయ
శౌరేరథస్వహృదయైకశుభాశ్రయస్య ।
శ్రీదామభూషణనివేదనవాహనాది
కైంకర్యబద్ధరుచయే రచయేమ దాస్యమ్ ॥ ॥ ౮౦ ॥

శ్రీశైలసూరిరథ పాండ్యనృపాయ సంప-
త్ప్రాణార్ఘ్యవత్స్వయమశేషహితైకహేతోః ।
రాజ్ఞే సునీతిముపదిశ్య సభాజిత స్స్వం
ధామాశ్రితైస్సహవిశన్విశతాన్మనో మే ॥ ॥ ౮౧ ॥

సంధ్యాముపాస్యసుపచేళిమభానుబింబాం
భూయోభిగమ్య మురళీరసికం ముకున్దమ్ ।
అన్వాస్య దివ్యమనుసందధతే ప్రబన్ధం
శ్రీశ్రీనివాసగురవే కరవై సపర్యామ్ ॥ ॥ ౮౨ ॥

సంభావ్య శౌరిం సహ సూరివర్గైర్గత్వాగృహం స్వం నృహరిం ప్రణమ్య ।
నృసింహసూరౌ హృదయం నియుఙ్క్తే శ్రీశైలసూరిశ్శ్రియమావహేన్నః ॥

*పరిఫుల్లముఖమంజుళపరివణపాణిపంకేరుహం
పరిసక్తపులకాంకురం పరిచురహార్ద బాష్పోదయమ్ ।
ఉదగ్రశుభవిగ్రహం సమనుబద్ధపద్మాసనం
ధియశ్శరణయామ్యహం తిరుమలార్యమేవాన్వహమ్ ॥

ఆశాస్మహే తమిమమంకణహైమపీఠ
మధ్యాస్య భక్తివినతైరవధానవద్భిః ।
శిష్యైస్సమం సరసవిభ్రమచాటుసూక్తి
స్తత్సంప్రదాయమశతీస్సముదాహరన్తమ్ ॥ ॥౮౪॥

---

* మంజలి ఇతి సాధు. ఇతి భాతి.

రుచిరస్పృహారిసూరిసింధోరుదేత్యాముతశ్చత్రియా
ప్రథమశిఖరిశృంగమాసేదివాన్ శ్రీనివాసాంశుమాన్ ।
దిశిదిశికమలోదయాలోకముద్వేలయన్మామకీం
అపనయతునితాంతమాయామహాయామినీంయామినీం ॥౪౬॥

కిముకమలాసఖావతరణక్రమోఽథకమలాకృపాపరిణతిః
కిమథచమూధురీణమహిమా కిమేషశఠవైరిసంపదుదయః ।
కిముయతిరాజరాజవిజయోఽథసౌమ్యవరయోగిభాగ్యమథవా
తిరుమలదేశికేంద్రఇతిసందిహానహృదయా నకే సహృదయాః ॥౪౭॥

ఊరీకర్తుంస్వయమపిసతాముజ్ఝితాంభోగకాష్ఠామ్
దూరీకర్తుంచిరమనుగతాన్దుర్లభత్వాపవాదాన్ ।
సీమాతీతప్రథితమహిమా శ్రీయసామేకధామ
శ్రీమానేవ క్షితిమధిగతశ్శ్రీనివాసార్యనామ్నా ॥ ॥౪౮॥

కలయాని సమాశ్రితం భవద్వివస్యాభిరవధ్యవాసరైః ।
అవలోకయతిర్మలార్య మామనుకంపాసరసైర్దృగంచలైః ॥

*మాతాపిత్రాద్యఖిలవిషయాన్మామకీనాత్ మనీషా
నీత్వై కాన్త్యంనిరవధిరసేతావకేపాదమూలే ।
శ్రీశైలార్యత్వమపిసకలేశిష్యవర్గే నిరూఢాం
మయ్యేవాశు ప్రకటయ దయాం చేతసా వత్సలేన ॥ ॥౫౦॥

శిథిలితభవబన్ధైశ్శీలితార్యప్రబన్ధైః
ప్రసృతపరమసత్త్వైః ప్రాప్తమన్త్రార్థతత్త్వైః ।

---

* అస్యపద్యస్య పూర్వార్ధమనన్వితమితి, శోధితమేవం శోధకేన—"మాతాపిత్రాద్యఖిలవిషయాత్ మామకీనాంమనీషాం నీత్వైకాన్త్యం నిరవధిరసే తావకేపాదమూలే" ఇతి ॥

దృఢపరిచితభాష్యైశ్శ్రీనివాసార్యశిష్యై
స్సహవసతిముపేయాం సాధువృత్త్యాఽనపాయామ్ ॥

ఇత్యాదిమాదృశమనోరథచాపలోక్తీః
సప్రేమహర్షమధురస్మితమాదదానః ।
చేతస్సుభాశ్రియవిహారి విధాయ నిద్రా-
ముద్రాంచితం తిరుమలార్యముపస్నుయామః ॥ ॥౫౨॥

ఏనాం యోఽదినచర్యామ్ శ్రీనగవర్యస్య శీలితాశ్చర్యామ్ ।
అనుదినమనుసంధత్తే సపరం నిశ్శ్రేయసం ధత్తే ॥ ॥౫౩॥

సర్వశ్రేయస్సముదయభువాం సమ్యగాచార్యనిష్ఠా-
సాధిష్ఠానామహమహమికాంగీకృతాస్మద్భరాణామ్ ।
శ్రీశైలార్యప్రవరకరుణాసిన్ధుసన్ధుక్షితానా
మత్రాముత్రాప్యమలమనసామన్తరంగో భవేయమ్ ॥ ౫౪ ॥

మధుమథనమనోజ్ఞశుద్ధాన్తసిద్ధాన్తశుద్ధాన్తరం
శఠరిపుకలివైరిగాధాద్యగాధార్థబోధాంబుధిమ్ ।
గురుహృదయవిమృష్టభాషావిభూషావిశేషార్థదం
తిరుమలగురుమేవవన్దామివిన్దామినన్దామిచ ॥ ॥ ౫౫ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలార్య
దినచర్యా సమాప్తా
శ్రీశైలగురవేనమః
శ్రీః

